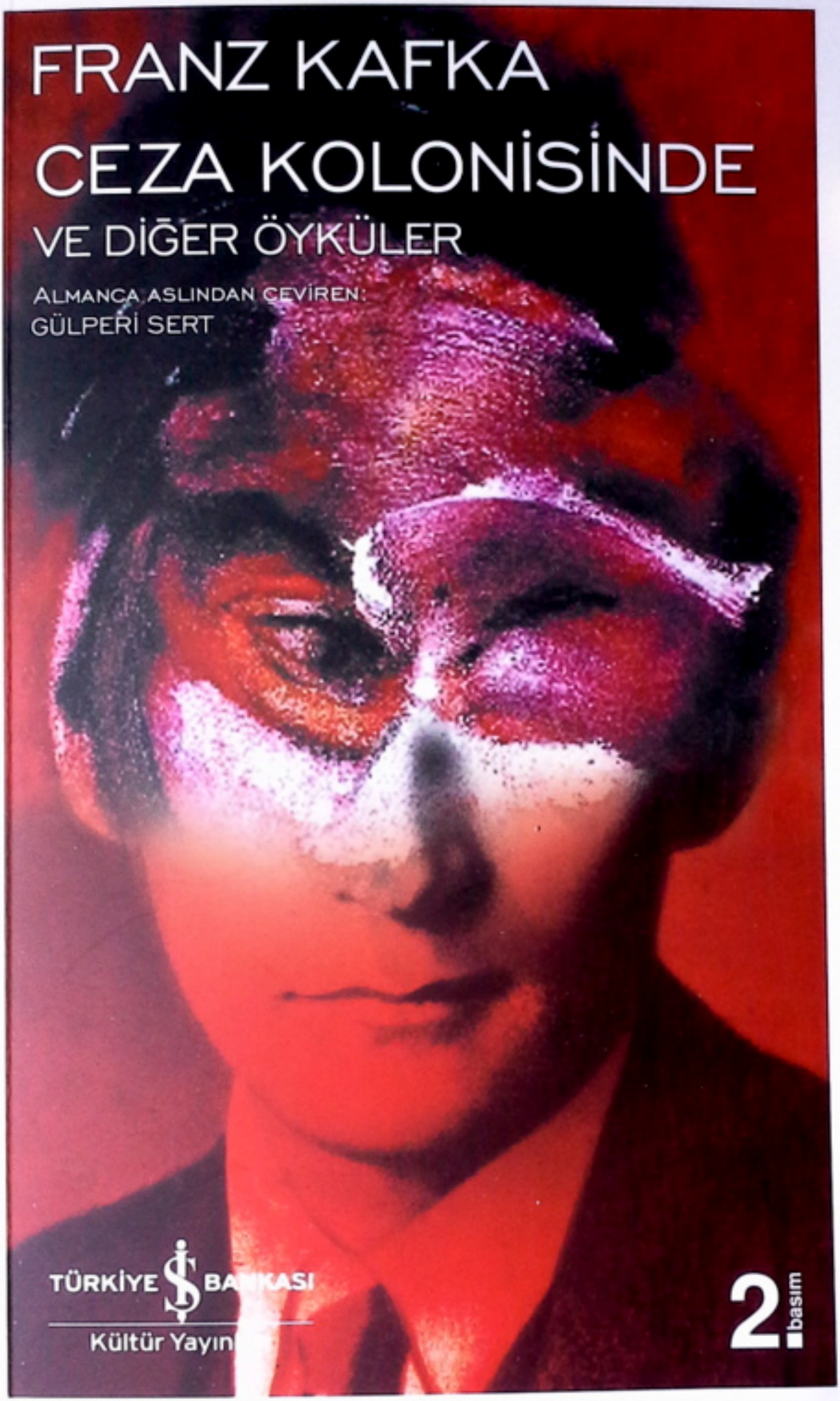
MODERN KLASİKLER DİZİSİ -80

FRANZ KAFKA

CEZA KOLONİSİNDE

VE DİĞER ÖYKÜLER

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
GÜLPERİ SERT

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayın

2. basım

Genel Yayın: 3597

MODERN KLASİKLER DİZİSİ

FRANZ KAFKA
CEZA KOLONİSİNDE VE DİĞER ÖYKÜLER

ÖZGÜN ADI
ERZÄHLUNGEN

ÇEVİREN
GÜLPERİ SERT

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2014
SERTİFİKA NO: 29619

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM TEMMUZ 2016, İSTANBUL
2. BASIM OCAK 2017, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-809-4 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
BAŞAK MAT. TAN. HİZM. İTH. İHR. TİC. LTD. ŞTİ.
Anadolu Bulvarı Meka Plaza 5/15 Gimat-Yenimahalle-Ankara
(0312) 397 16 17
Sertifika No: 12689

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Modern
Klasikler
Dizisi -80

Franz Kafka

Ceza Kolonisinde ve Diğer Öyküler

Almanca aslından
çeviren: Gülperi Sert

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

"Bir Savaşın Tasviri" Öyküsünden İki Konuşma

Dua Edenlerle Konuşma ____ 3
Sarhoşla Konuşma ____ 11

Gözlem

Şosedeki Çocuklar ____ 19
Bir Sahtekârın Gerçek Yüzü ____ 23
Ani Gezinti ____ 25
Kararlar ____ 26
Dağlara Gezi ____ 27
Bekâr Erkeğin Mutsuzluğu ____ 28
İşadamı ____ 29
Dalgın Dalgın Dışarıya Bakmak ____ 31
Evin Yolu ____ 32
Geçip Gidenler ____ 33
Yolcu ____ 34
Elbiseler ____ 35
Reddetme ____ 36
Erkek Binicilerin Düşünmesi İçin ____ 37
Sokağa Bakan Pencere ____ 38
Kızılderili Olma Arzusu ____ 39
Ağaçlar ____ 40
Mutsuz Olmak ____ 41

Yargı

Yargı ____ 49

Bir Taşra Hekimi

Yeni Avukat 63
Bir Taşra Hekimi 65
Galeride 72
Eski Bir Yaprak 74
Yasa Önünde 77
Çakallar ve Araplar 79
Bir Maden Gezisi 84
Yakındaki Köy 87
İmparatorun Bir Haberi 88
Evin Babasının Kaygısı 89
On Bir Oğul 91
Bir Kardeş Katli 96
Bir Düş 99
Akademi İçin Bir Rapor 101

Ceza Kolonisinde

Ceza Kolonisinde 115

Bir Açlık Sanatçısı

İlk Acı 147
Küçük Bir Kadın 150
Bir Açlık Sanatçısı 158
Şarkıcı Josefine ya da Fare Ulusu 169

"BİR SAVAŞIN TASVİRİ" ÖYKÜSÜNDEN İKİ KONUŞMA

Dua Edenlerle Konuşma

Bir zamanlar her gün kiliseye giderdim, çünkü âşık olduğum kız akşamları buraya gelir, dizlerinin üzerine çöküp yarım saat dua ederdi; ben de onu sessizce seyrederdim.

Bir gün kız gelmedi, ben keyifsiz ve sıkkın bir şekilde dua edenlere bakıyordum, zayıf bedeniyle kendini yere atan genç bir insan dikkatimi çekti. Ara ara bütün gücüyle başını, taşlara dayadığı ellerinin arasına koyuyor ve inliyordu.

Kilisede örtülü başlarını arada bir yana çeviren ve dua edenlere bakan birkaç yaşlı kadın vardı yalnızca. Adam etraftakilerin dikkatini çekmekten mutlu olmuşa benziyordu, çünkü her defasında kendisini duaya kaptırmadan önce etrafındaki insanların sayısını ölçmek istercesine bakışlarını gezdiriyordu. Bu davranışlarının yakışıksız olduğunu düşündüğümden, kiliseden çıktığında neden bu şekilde dua ettiğini sormaya karar verdim. Evet, benim kız gelmediği için kızgındım.

Fakat adam ancak bir saat sonra ayağa kalktı, dikkatle istavroz çıkardı ve sendeleye sendeleye su kabına doğru ilerledi. Kap ile kapı arasında durdum, bana bir açıklama yapmazsa geçmesine izin vermeyecektim. Kararlı bir şekilde konuşmak istediğimde yaptığım gibi dudaklarımı büzdüm, sağ ayağımı öne atıp ağırlığımı o tarafa verirken sol ayağım

parmak uçları üzerinde rahattı; bu sayede olduğum yerde sağlam duruyordum.

Şimdi bu adam kutsal suyla yüzünü ıslatırken gözü bana kayıyor olabilirdi, belki de beni daha önce fark etmiş ve endişelenmişti, çünkü hiç beklenmedik bir şekilde hızla kapıya koşmuştu. Cam kapı kapandı. Ben hemen arkasından dışarıya çıktığımda onu göremedim, çünkü orada birkaç dar sokak vardı ve trafik de yoğundu.

Sonraki günlerde de adam yoktu. Fakat benim kız geliyordu; omuz kısımları şeffaf dantelli –gömlek yakasının yarımay şeklindeki parçası dantelin altında kalıyordu– siyah bir giysi vardı üzerinde. Kız gelmiş, ben genç adamı unutmuştum; sonraları periyodik olarak geldiğinde ve her zamanki gibi duasını yaptığında da artık onunla ilgilenmez olmuştum. Fakat adam her defasında büyük bir aceleyle ve yüzünü başka yöne çevirerek yanımdan geçip gidiyordu. Belki ben onu hep hareket halinde düşündüğümden, orada öylece dursa bile kilisenin içinde süzülüyormuş gibi geliyordu bana.

Bir defasında odamdan geç çıkmıştım. Buna rağmen kiliseye gittim. Kızı orada göremedim ve eve gitmek istedim. Bu genç adam yine orada yatıyordu. O eski olay aklıma geldi ve neler olacak diye merak etmeye başladım.

Parmaklarımın ucunda kapıya gittim, orada oturan kör dilenciye para verdim ve açık kapının kanadının arkasına, dilencinin yanına sığıştım; yüzümde kurnaz bir ifadeyle bir saat boyunca oturdum. Burada kendimi iyi hissediyordum, sonrasında sık sık buraya gelmeye karar verdim. İki saat sonra dua eden için burada oturmayı anlamsız buldum. Fakat yine de üçüncü saati bekleyerek geçirdim, kilisede kalan son insanlar da derin derin nefes alarak kilisenin karanlığından dışarı çıktıklarında giysilerimin üzerinde örümceklerin gezinmesine öfkeyle katlandım.

Sonunda o adam da geldi. Dikkatli yürüyordu, adım atmadan önce ayaklarıyla zemini yokluyordu.

Ayağa kalktım, büyük ve düz bir adım attım ve genç adamı tuttum. "İyi akşamlar," dedim ve elim yakasında, onu merdivenlerden aydınlık alana indirdim.

Aşağıya geldiğimizde son derece titrek bir sesle konuştu: "İyi akşamlar, sevgili beyefendi, sevgili beyefendi, kızmayın bana, sadık kulunuza."

"Evet," dedim, "size birkaç şey sormak istiyorum bayım; geçen defa elimden kurtuldunuz, bu defa bunu başaramayacaksınız."

"Acıyın bana bayım, bırakın evime gideyim. Acınacak bir durumdayım, gerçek bu."

"Hayır," diye bağırdım, tramvay gürültülü bir şekilde yanımızdan geçerken. "Sizi bırakmayacağım. Özellikle böylesi hikâyeler hoşuma gider. Sizinle karşılaştığım için ne kadar şanslıyım."

O zaman şöyle dedi: "Ah Tanrım, hayat dolu bir yüreğiniz, kütük gibi bir kafanız var. Beni şans olarak görüyorsunuz, ne kadar da mutlusunuzdur. Çünkü benim talihsizliğim sağı solu belli olmayan bir talihsizliktir; ince, sivri bir uçta sallanan bir talihsizlik, dokunulduğunda sorgulayanın üzerine düşer. İyi geceler bayım."

"İyi," dedim ve sağ elini sıkıca tuttum, "eğer bana cevap vermezseniz, burada, sokakta bağırmaya başlayacağım. Ve o zaman dükkânlardan çıkmakta olan tezgâhtar kızların hepsi ve onları görmek için sabırsızca bekleyen sevgilileri koşup geleceklerdir, çünkü atlı arabanın atlarından birinin tökezlediğini ya da benzer bir şey olduğunu sanacaklar. İşte o zaman o insanlara sizi gösteririm."

Bunun üzerine ağlamaya başlayan adam kâh o elimi, kâh diğer elimi öpmeye başladı. "Ne isterseniz söyleyeceğim fakat lütfen caddenin öbür tarafına geçelim." Olur, anlamında başımı salladım, caddenin öbür tarafına geçtik.

Fakat birbirinden uzak birkaç sarı lambanın aydınlattığı sokağın karanlığı yetmedi ona ve beni ahşap merdivenleri aydınlatan, gazı yere damlayan bir lambanın olduğu eski bir evin alçak tavanlı girişine çekti.

Orada dikkatle mendilini çıkardı, merdiven basamağına serdi ve şöyle dedi: "Oturun lütfen Sayın Bay, şimdi sorularınızı daha rahat sorabilirsiniz; ben ayakta duracağım, bu şekilde sorularınızı daha iyi yanıtlayabilirim. Fakat bana eziyet etmeyin."

Böyle deyince oturdum, gözlerimi kısarak ona baktım ve şöyle dedim: "Siz tam bir çılgınsınız, evet bir çılgınsınız! Kilisedeki davranışlarınız neydi öyle! İnsanı öfkelendiren ve göreni rahatsız eden davranışlar. Size bakan insan kendini nasıl duaya verebilir ki?"

Adam vücudunu duvara dayamıştı, sadece başı hareket ediyordu. "Sinirlenmeyin, sizi ilgilendirmeyen şeylere niye sinirleniyorsunuz ki? Ben aptalca davrandığımda sinirlenirim, fakat başkası aptalca davrandığında sevinirim. Yani hayatımın amacının başka insanların beni seyretmesi olduğunu söylersem, sinirlenmeyin."

"Neler söylüyorsunuz," diye bağırdım; alçak tavanlı girişte sesim fazla yüksek çıkmıştı, fakat sesimi yumuşatmaya çekindim. "Gerçekten, neler diyorsunuz? Evet, tahmin ediyorum, sizi ilk gördüğüm an içinde bulunduğunuz durumu tahmin etmiştim. Deneyim sahibiyim ve bunun karada bir deniz tutması olduğunu söylersem, şaka yaptığımı sanmayın. Bu öyle bir şey ki, nesnelerin gerçek isimlerini unutursunuz ve çarçabuk rastgele isimler verirsiniz. Çabuk, çok çabuk. Fakat daha onlardan uzaklaşmadan isimlerini unutursunuz. 'Babil Kulesi' ismini verdiğiniz kavak –çünkü onun bir kavak olduğunu bilmiyorsunuzdur ya da bilmek istemiyorsunuzdur– sallanıp duruyordur isimsiz isimsiz ve sizin ona 'Sarhoş Nuh' ismini vermeniz gerekirdi."

"Söylediklerinizi anlamadığım için mutluyum," dediğinde biraz şaşırdım aslında.

Bunun üzerine sinirlenerek, "Mutlu olduğunuzu söyleyerek anladığınızı göstermiş oluyorsunuz," dedim hemen.

"Tabii ki gösterdim Sayın Bay, fakat siz de çok garip konuştunuz."

Elimi yukarıdaki basamağa koyup arkama yaslandım ve tıpkı rakiplerinin her hamlesini savuşturacak pozisyona geçen güreşçiler gibi kendimden emin sordum: "Kendinizi kurtarmak için kendi durumunuzu başkalarının durumuyla kıyaslamanız çok hoş."

Bunun üzerine cesaretlendi. Vücuduna düzgün bir şekil vermek için ellerini kavuşturdu ve biraz isteksizce şöyle dedi: "Hayır, bunu herkese karşı yapmıyorum, örneğin size karşı da yapmıyorum, çünkü yapamam. Fakat yapabilseydim, memnun olurdum, çünkü o zaman kilisedeki insanların ilgisine ihtiyaç duymazdım. O ilgiye neden ihtiyaç duyduğumu biliyor musunuz?"

Bu soru karşısında ne diyeceğimi şaşırdım. Kuşkusuz bilmiyordum ve sanırım bilmek de istemiyordum. Buraya gelmeyi de istememiştim, dedim kendi kendime. Fakat adam onu dinlemem için beni zorlamıştı. Böylece bilmediğimi göstermek için kafamı sallamam yeterdi, fakat kafamı hareket ettiremiyordum.

Karşımda duran insan bana gülümsüyordu. Derken başını eğdi, dizinin üzerine çöktü ve uykulu bir yüzle anlatmaya başladı: "Şimdiye kadar hayatımda kendimden emin olduğum bir an hiç olmadı. Yani etrafımdaki nesneleri sadece gelip geçici hayaller olarak algılıyorum, sanki bunlar bir zamanlar yaşamışlar da şimdilerde kaybolup gitmişler gibi. Her zaman, sevgili beyefendi, nesneleri bana görünmeden önceki halleriyle görmek istemişimdir. O zamanki halleriyle güzel ve sakindirler. Öyle olmalı, çünkü insanların onlar hakkında böyle konuştuklarını duyuyorum sıklıkla."

Sustuğum ve hoşnutsuzluğumu yüzümde gayriihtiyari seğirmelerle belli ettiğim için sordu: "İnsanların öyle konuştuğuna inanmıyor musunuz?"

Onaylamak için başımı sallamam gerektiğini düşündüm, fakat yapamadım.

"Gerçekten, inanmıyor musunuz? Ah, dinleyin, çocukken bir gün kısa öğle uykusundan gözlerimi açtığımda, henüz daha tam uyanamamışken annemin doğal bir tonla balkondan aşağıya şöyle seslendiğini duydum: 'Ne yapıyorsun, hayatım. Hava çok sıcak.' Bahçeden bir kadın cevap verdi: 'Yeşillikler içinde çayımı içiyorum.' İkisi de pek düşünmeden konuşuyordu, sanki her biri diğerinin ne diyeceğini biliyordu."

Bana bir şey soruldu gibi geldi, bir şey arıyormuş gibi elimi pantolonumun arka cebine attım. Fakat bir şey aramıyordum, aksine yalnızca konuşmayı dinlediğimi göstermeye çalışıyordum. Bu arada, bu olayın çok garip olduğunu, benim kesinlikle anlamadığımı söyledim ve olayın benim şu an anlayamayacağım belirli bir amaç için uydurulmuş olabileceğini ekledim. Sonra gözlerimi kapadım, çünkü acıyordu. "Ah, benimle aynı fikirde olmanız iyi ve bana bunu söylemeniz için beni durdurmanız hiç de bencilce bir davranış değil. Niçin utanayım değil mi, dik duramadığım, ağır yürüdüğüm, bastonla yere vuramadığım ve yanımdan gürültüyle geçip giden insanların giysilerine sürtüne sürtüne gitmediğim için niçin utanayım, –ya da bizler niçin utanalım– değil mi? Aslında omuzları köşeli bir gölge gibi evlerin önünden sıçraya sıçraya geçerken arada sırada vitrin camlarından kaybolup gittiğim için ısrarla şikâyet etmekte haklı değil miyim acaba?

Ne biçim günler yaşıyorum? Neden her şey bu kadar kötü inşa edilmiş, öyle ki yüksek evler bazen nedensiz çöküveriyor. O zaman enkazın üzerine tırmanıyor ve karşılaştığım her insana soruyorum: 'Böyle bir şey nasıl olabildi?

Bizim kentimizde – yeni bir ev – bugün bu beşincisi – düşünsenize.' Kimse bana yanıt veremiyor.

Çoğu zaman caddedeki insanlar düşüp ölüveriyorlar. O zaman dükkân sahipleri önü mallarla dolu kapılarını açıyorlar, çarçabuk ölüyü alıp bir eve götürüyorlar, sonra dönüyorlar, dudaklarında ve gözlerinde bir gülümseme, başlıyorlar konuşmaya: 'İyi günler – gökyüzü soluk – ben bir sürü eşarp satıyorum – ah evet, savaş.' Eve fırlıyorum, defalarca elimi kaldırdıktan sonra sonunda kapıcının penceresini tıklatıyorum. 'Sayın Bay,' diyorum samimi bir şekilde, 'biraz önce buraya ölü birini getirdiler, gösterin bana onu lütfen.' Adam kararsız bir şekilde olmaz anlamında başını iki yana sallarken ben kesin bir tavırla 'Sayın Bay, ben sivil polisim. Bana derhal ölüyü gösterin,' diyorum. 'Ölüyü mü?' diye soruyor neredeyse hakarete uğramış gibi. 'Hayır, burada ölü falan yok. Burası saygın bir evdir.' Ben selam verip gidiyorum.

Fakat sonra büyük meydanı geçince her şeyi unutuyorum. Olayın zorluğu karşısında ne yapacağımı şaşırıyor, çoğu zaman kendi kendime şöyle diyorum: 'Kibirlerinden bu kadar büyük meydanlar yapıyorlar da niçin meydanın çevresine taştan bir çit yapmıyorlar? Bugün rüzgâr güneybatıdan esiyor. Alanda hırçın bir hava var. Belediye binasının kulesinin sivri ucu küçük daireler çiziyor. Neden bu kalabalığı sakinleştirmiyorlar? Bütün pencerelerin camları gürültü yapıyor, sokak lambaları bambu gibi eğiliyor. Sütun üzerindeki Kutsal Meryem'in pelerini kıvrılıyor; rüzgârlı havada gidip geliyor. Bunu kimse görmüyor mu? Kaldırım üzerinde yürümek isteyen kadınlar ve erkekler adeta uçuyorlar. Rüzgâr hafiflediğinde durup sohbet ediyorlar, eğilerek birbirlerini selamlıyorlar, rüzgâr yeniden esmeye başladığında yerlerinde duramıyorlar ve hemen yürümeye devam ediyorlar. Uçmaması için şapkalarını sıkıca tutmaları gerekiyor, sanki hiç rüzgâr esmiyormuş gibi gözlerinin içi gülüyor. Sadece ben korkuyorum.'"

Kendisine kötü davranılan ben şöyle dedim: "Daha önce annenizle ve bahçedeki kadınla ilgili anlattığınız olay bence hiç de garip değil. Bu tür olayları çok duyduğum ya da bizzat yaşadığım için, hatta bazılarına bizzat katkıda bulunduğum için söylemiyorum. Bu çok doğal bir olay, sizinki. Balkonda ben olsaydım, ben de aynı soruyu sorar, bahçeden aynı yanıtı verirdim. Böylesine sıradan bir olay bu."

Bunu söylediğimde pek mutlu görünüyordu. Giysilerimin şık olduğunu ve fularımın çok hoşuna gittiğini söyledi. Ve cildimin çok narin olduğunu belirtti. İtiraflar sonradan geri alındıklarında çok daha net olurlarmış.

Sarhoşla Konuşma

Küçük adımlarla evin dış kapısından çıktığımda yıldızlar ve ayla kaplı gökyüzü, büyük kubbeli belediye binası, Meryem Sütunu ve kilisesiyle Ring Meydanı karşıladı beni.

Sakin sakin caddenin gölgesinden çıkıp ay ışığının gölgesine girdim, pardösümün düğmelerini açtım ve ısındım; sonra ellerimi kaldırıp gecenin uğultusunu susturdum ve düşünmeye başladım:

"Sanki siz gerçekmişsiniz gibi davranmanız da nedir öyle? Yeşil kaldırımda tuhaf tuhaf dikilen benim gerçek olmadığıma mı inandırmaya çalışıyorsunuz beni? Fakat senin sahici olmanın üzerinden çok zaman geçti ey gökyüzü ve sen Ring Meydanı, sen hiçbir zaman gerçek değildin."

"Hâlâ benden üstün olduğunuz doğru, fakat sadece ben sizi rahat bıraktığım zaman."

"Tanrı'ya şükür ey ay, artık ay değilsin, fakat belki de ay adını verdikleri sana hâlâ ay demekle özensiz davranıyorum. Sana 'garip renkli, unutulmuş kâğıt fener' deyince neden öyle kibirli değilsin artık? Ve sana 'Meryem Sütunu' dediğimde neden kendini neredeyse geri çekiyorsun ve sana 'sarı ışık saçan Meryem Sütunu' dediğimde o tehditkâr tavrını görmüyorum artık."

"Anlaşılan sizi düşünmek size iyi gelmiyor; cesaretiniz ve sağlığınızdan kaybediyorsunuz."

"Tanrım, düşünen adam sarhoş adamdan ders alsa ne kadar yerinde olur!"

"Neden her şey sessizleşti, sanırım rüzgâr yok artık. Ve küçük tekerlekler üzerinde meydanı geçen küçük evler sanki yerlerinde sıkıca sabitlenmişler –sessiz sessiz– sair zaman onları yerden ayıran siyah, ince çizgi hiç fark edilmiyor." Ve koşmaya başladım. Bir engelle karşılaşmaksızın meydanın etrafını üç kez dolandım, bir sarhoşa rastlamadığım için hızıma ara vermeden ve zorlanmadan Karl Sokağı'na doğru koştum. Gölgem, yan taraftaki duvarda çoğu zaman benden küçük, duvarla cadde arasında bir çukurdaymış gibi benimle gidiyordu.

İtfaiye binasının önünden geçerken küçük caddeden bir gürültü duydum; oraya yöneldiğimde sarhoşun birinin çeşmenin çiti önünde durduğunu, ellerini iki yana açtığını ve tahta sabolarıyla yere vurduğunu gördüm.

Önce nefesimin normale dönmesini bekledim, sonra ona doğru yürüdüm, başımdan şapkamı çıkardım ve kendimi tanıttım.

"İyi akşamlar narin soylum, ben yirmi üç yaşındayım fakat hâlâ bir ismim yok. Oysa sizin şaşırtıcı, evet hatta melodik bir isminiz vardır ve o büyük kent Paris'ten geliyorsunuzdur. Fransa'nın gücünü kaybeden sarayının yapay kokusu sarmış etrafınızı."

"Kuşkusuz giysilerinin renkli kuyrukları merdivenlerin basamaklarına yayılırken, kuyruklarının uçları bahçenin kumları üzerinde süründüğü sırada kendileri yüksek, ışıltılı terasa varmış, incecik belleriyle alaylı bir şekilde arkalarına dönen, gözleri boyalı bayanları görmüşsünüzdür. – Doğru değil mi, her tarafa dikilmiş uzun direklere gri, dar bir frak ve beyaz pantolon giymiş uşaklar tırmanır, bacaklarını direğe dolarlar; kocaman gri ketenleri yerden alıp yükseğe germek zorunda kaldıklarından, vücutlarının üst kısmını çoğu

zaman arkaya ve yana eğerler, çünkü büyük hanımefendi sisli bir sabah seyretmek istemiştir."

Tam o anda geğirdiği için neredeyse korkmuş bir halde şöyle dedim: "Gerçekten de Paris'ten mi geliyorsunuz saygıdeğer beyefendi, o fırtınalı Paris'ten mi, ah o coşku dolu Paris'ten mi?" Tekrar geğirmesi üzerine biraz çekinerek, "Biliyorum, bu büyük bir onur benim için," dedim.

Aceleyle ve heyecanla pardösümün düğmelerini ilikledim, biraz da çekinerek şöyle dedim:

"Biliyorum, bir yanıt vermeye layık bulmuyorsunuz beni, fakat bugün size bunları sormasaydım acılarla dolu bir hayatım olacaktı."

"Sizden rica ediyorum zarif beyefendi, bana anlatılanlar doğru mu? Gerçekten de Paris'te sadece süslü püslü giysiler giyen insanlar mı var, oradaki evlerin sadece dış kapılarının olduğu doğru mu, peki ya yazları gökyüzünün masmavi olduğu ve kalp biçimindeki beyaz bulutlarla güzelleştiği doğru mu? Sayısız kişinin ziyaret ettiği, içinde yalnızca üzerlerinde en ünlü kahramanların, hırsızların ve âşıkların isimlerinin yazılı olduğu ağaçlardan ibaret garip nesneler müzesinin olduğu doğru mu?"

"Bir de bu haber. Yalan olduğu açıkça belli olan bu haber."

"Öyle değil mi? Paris'in caddeleri birdenbire kollara ayrılır; huzursuzdur, değil mi? İşler her zaman yolunda değildir, nasıl olabilir ki? Bazen bir kaza olur, yan sokaklardan büyük şehir adımlarıyla kaldırıma hafif hafif değen insanlar toplanır; hepsi merak içindedir, fakat hayal kırıklığına uğramaktan da korkarlar; soluk soluğadırlar, küçük başlarını öne uzatırlar. Fakat birbirlerine değdiklerinde yerlere kadar eğilip özür dilerler: 'Üzgünüm, – istemeden oldu – çok kalabalık, kusura bakmayın, lütfen – benim hatamdı – kabul ediyorum. Benim adım – benim adım Jerome Faroche, Rue

du Cabotin'de baharatçı dükkânım var – müsaade ederseniz sizi yarın öğle yemeğine davet etmek isterim – eşim de buna çok sevinecektir.' Böyle konuşurlar, oysa sokak adeta uyuşmuştur ve bacalardan çıkan dumanlar evlerin arasına sızmaktadır. Böyledir işte. Ve bazen de seçkin bir muhitin canlı bir caddesinde iki araba durur. Uşaklar büyük bir ciddiyetle arabaların kapılarını açarlar. Sekiz soylu Sibirya kurt köpeği adeta dans ederek aşağıya iner, havlayarak ve sıçrayarak koşar; işte o zaman bunların kılık değiştirmiş Parisli züppe gençler olduğu söylenir."

Gözlerini sımsıkı kapatmıştı. Ben susunca iki elini de ağzına soktu ve altçenesine asıldı. Üzerindeki giysiler kir içindeydi. Belki de bir meyhaneden kovulmuştu ve henüz farkında değildi.

Belki de bu, gece ile gündüz arasındaki sakin bir araydı; hani başımızın beklemediğimiz bir anda boynumuzdan sarktığı, etrafımızdaki her şeyin bizler farkında değilken sessiz sakin öylece durduğu ve bizler fark etmediğimiz için de kaybolup gittiği bir ara. Bizler eğilip bükülmüş bedenlerimizle yalnız kalıp etrafımıza baktığımızda ve kimseyi görmediğimizde, hatta havanın direncini bile hissetmediğimizde, içimizden belli anıları geçirir, onlara tutunuruz: Biraz uzağımızda evlerin, hatta bacaları köşeli evlerin olduğunu, karanlığın bu bacalardan evlerin içine, tavan aralarından çeşitli odalara yayıldığını düşünürüz. Ve ertesi gün, her şeyin görülebileceği bir günün başlayacağını bilmek ne kadar büyük bir mutluluktur.

Tam o sırada sarhoş kaşlarını öyle bir kaldırdı ki, kaşları ile gözleri arasında bir parıltı belirdi ve kesik cümlelerle şunları söyledi: "Bu böyle işte – yani benim uykum var, bu nedenle uyumaya gideceğim. – Wenzel Meydanı'nda bir eniştem var – oraya gideceğim çünkü orada oturuyorum, orada yatağım var. – Şimdi gidiyorum. – Çünkü enişte min adını

ve nerede oturduğunu bilmiyorum – anlaşılan unutmuşum – fakat önemli değil, çünkü bir enişte m var mı yok mu onu bile bilmiyorum. – Şimdi gidiyorum. – Onu bulacağıma inanıyor musunuz?"

Fazla düşünmeden şöyle dedim: "Kesinlikle. Fakat siz yabancı bir yerden geliyorsunuz ve tesadüf bu ya, uşaklarınız da yanınızda değil. İzin verin sizi ben götüreyim."

Cevap vermedi. Bunun üzerine girmesi için kolumu uzattım.

GÖZLEM

M.B. için

Şosedeki Çocuklar

Bahçe çitinin önünden arabaların geçtiğini duyuyordum, bazen de yapraklar hafif kımıldadıklarında aralarındaki boşluklardan görüyordum geçtiklerini. Sıcak yaz gününde tekerlek parmaklarında ve çeki demirindeki tahta nasıl da ses çıkarıyordu! Tarlalardan işçiler geliyordu, öyle bir gülüşüyorlardı ki neredeyse bir rezaletti.

Ben o sırada küçük salıncağımızda oturmuş, baba evinin bahçesindeki ağaçlar arasında dinleniyordum.

Çitin önündeki gürültü kesilmiyordu. Çocuklar koşarak geçiyorlardı; ekin demetlerinin üzerinde kadın ve adamların olduğu hasat kamyonlarının gölgesi dört bir yandaki çiçeklerin üzerine düşmüştü; akşama doğru bir adamın elinde baston, ağır ağır yürüdüğünü gördüm; karşıdan gelen kol kola girmiş birkaç kız adamı selamladı ve kenardaki otlara doğru geri çekilerek adama yol verdi.

Derken bir sürü kuş uçtu, gözlerimle bir nefeste havalanmalarını takip ederken bir an onlar havalanmıyor da ben düşüyorum sandım, salıncağın iplerine sıkıca tutundum, hafifçe sallanmaya başladım. Rüzgâr biraz serin esince ve gökyüzünde uçan kuşlar yerine titreşen yıldızları görünce daha hızlı sallanmaya başladım.

Mum ışığında akşam yemeğimi yiyordum. Çoğu zaman iki elim de tahta tepsinin üzerindeydi, tereyağı sürülmüş ekmeğimi yemeye başladığımda çoktan yorgun oluyordum. Kalın pilili perdeler sıcak rüzgârda havalanıp kabarıyordu;

dışarıdan geçen, beni daha iyi görmek ya da benimle konuşmak isteyen kişi elleriyle perdeyi tutuyordu. Bazen mum sönüyor ve isi etrafında sinekler uçuşuyordu. Bazen biri pencereye çıkıp bana bir şey sorduğunda dağlara ya da havaya bakar gibi bakıyordum; hoş, soran için de yanıt vermemin bir önemi yoktu sanki.

Sonra biri pencere pervazından atlayıp diğerlerinin evin önünde olduğunu haber verdiğinde iç çekerek ayağa kalktım.

"Neden öyle iç çekiyorsun? Ne oldu? Olağanüstü bir durum mu var, üstesinden gelemeyeceğimiz bir felaket mi oldu? Gerçekten her şey bitti mi?"

Biten bir şey yoktu. Evin önünden geçtik. "Tanrı'ya şükür, buradasınız!" – "Sen hep geç gelirsin zaten!" – "Niçin ben geç geliyormuşum?" – "Sen, özellikle sen, bizimle gelmek istemiyorsan evde kal." – "İnsaf yok yani!" – "Ne? Ne demek insaf yok? Ne biçim konuşuyorsun?"

Tüm engelleri aşarak geceyi arkamızda bırakıyorduk, zaman çok çabuk geçiyordu, gece mi gündüz mü, fark etmiyorduk. Kâh yeleklerimizin düğmeleri dişler gibi birbirine sürtmeye başlıyor, kâh aramızdaki mesafeyi koruyarak tropik bölgelerdeki hayvanlar gibi ağzımızdan ateş püskürterek koşuyorduk. Eski zaman savaşlarındaki zırhlı süvariler gibi yere vurarak ve şahlanarak küçük sokaklardan aşağı art arda koşuyorduk ve bacaklarımızın hızını kesmeden yokuş yukarı çıkıyorduk. Bazılarımız yol üzerindeki hendeklere inip karanlıkta kayboldukları gibi, birdenbire yukarıda tarla yolunda yabancı birileriymiş gibi durup aşağı bakıyorlardı.

"Aşağıya gelin artık!" – "Önce siz yukarı çıkın!" – "Bizi aşağıya atmanız için mi yukarı gelelim, o kadar da akılsız değiliz!" – "O kadar korkağız demek istiyorsunuz, herhalde. Gelin, gelin haydi!" – "Gerçekten mi? Siz mi? Siz mi bizi aşağı atacaksınız? Nasıl olacak görelim bakalım."

Saldırıya geçtik, göğsümüze bir darbe aldık ve hendeğin içindeki otlara uzandık, kâh yuvarlandığımız için, kâh kendimiz istediğimiz için. Her şey aynı derecede sıcaktı, otların içinde sıcağı da soğuğu da hissetmiyorduk, sadece yorulmuştuk.

Sağ tarafa dönüp de elimizi başımızın altına koyduğumuzda uyumak istiyorduk. Gerçi tekrar kalkmak, çenemizi doğrultmak istiyorduk, fakat bunu da daha derin bir hendeğe yuvarlanmak için istiyorduk. Sonrasında kolları çapraz yapıp, bacakları rüzgâra karşı sallayıp tekrar ve daha derin bir hendeğe kendimizi bırakmak istiyorduk. Ve sürekli aynı şeyi yapmaya doyamıyorduk.

Son hendekte gerçekten uyumak için nasıl uzanırdı insan; özellikle dizlerini nasıl da gereceği, daha bunun nasıl yapılacağı düşünülmezken, hasta biri gibi ağlamaklı sırtüstü uzanılıyordu. Oğlanın biri dirsekleri belinde, koyu renkli tabanlarıyla üzerimizdeki yamaçtan yola sıçrarken şaşırıp bakakalıyorduk.

Ay, yamaçların üzerinde gökyüzünde beliriyor, bir posta arabası yanımızdan geçiyordu. Hafif bir rüzgâr esiyordu etrafta, hendekte de rüzgâr hissediliyordu ve biraz ileride ormandaki ağaçların hışırtısı duyuluyordu. İşte o zaman yalnız olmanın bir önemi de kalmıyordu.

"Neredesiniz?" – "Buraya gelin!" – "Hepiniz!" – "Niçin saklanıyorsun, bırak saçmalamayı!" – "Posta arabasının geçtiğini görmediniz mi?" – "Hayır, geçti mi gerçekten?" – "Tabii ki geçti, sen uyurken geçip gitti." – "Ben mi uyudum? Hiç de değil!" – "Sus, konuşma, uyuduğun her halinden belli." – "Fakat deme öyle." – "Gelin!"

Yan yana, birbirimize iyice sokularak, bazılarımız el ele tutuşarak koşuyorduk; yokuş aşağı indiğimizden ne kadar istesek de başımızı dik tutamıyorduk. İçimizden biri Kızılderililer gibi bir savaş çığlığı attığında ayaklarımız görülmedik bir şekilde adeta kanatlanıyor, biz koştukça rüzgâr da

bizi havaya kaldırıyordu. Hiçbir şey bizi durduramayacak gibiydi; kendimizi koşuya öyle kaptırmıştık ki birbirimizi geçerken bile kollarımızı kavuşturup gayet sakin sağa sola bakıyorduk.

Wildbach Köprüsü'ne geldiğimizde durduk; önden gidenler geri geldiler. Köprünün altında akan su sanki akşamın ilerleyen saatleri değilmiş gibi taşları ve ağaç köklerini dövüyordu. Her an içimizden birileri köprünün korkuluğuna sıçrayabilirdi.

Derken uzaklarda ağaçların arkasında bir tren gözüktü, tüm kompartımanlar ışıl ışıl aydınlıktı, pencerelerinin camları indirilmişti. Aramızdan biri şarkı söylemeye başladı, fakat bizler de şarkı söylemek istiyorduk. Tren geçerken daha da hızlı söylüyorduk, seslerimiz yetmediği için kollarımızı sallıyorduk, seslerimiz birbirine karıştıkça kendimizi daha iyi hissediyorduk. Biri şarkı söylediğinde oltaya takılan balıklar gibi diğerleri de şarkıya katılmaktan kendini alamıyordu.

Böylece orman arkamızda, ta uzaklara giden trenin içindeki yolcuların duyması için söylüyorduk şarkılarımızı. Köydeki büyükler hâlâ nöbetteydi, anneler gece için yatakları hazırlıyorlardı.

Vakit gelmişti. Yanımdakini öptüm, diğer üçüyle sadece tokalaştım, dönüş yolunu tuttum, arkamdan kimse seslenmedi. Beni artık göremeyecekleri ilk kavşaktan köy yoluna saptım ve ormana girdim. Amacım güneydeki kente gitmekti, bizim köyde bu kentle ilgili şunlar söyleniyordu:

"Oradaki insanlar, düşünsenize, hiç uyumuyorlar!"

"Neden uyumuyorlar ki?"

"Çünkü yorulmuyorlar."

"Niye yorulmuyorlar?"

"Deliler de ondan."

"Deliler yorulmaz mı?"

"Deliler nasıl yorulabilirler ki?"

Bir Sahtekârın Gerçek Yüzü

Nihayet akşam saat ona doğru, eskiden şöyle bir tanıdığım, bu kez ise bir anda karşıma çıkıp iki saat boyunca beni sokak sokak dolaştıran adamla davet edildiğim evin önüne geldim.

"Evet, sonunda!" diyerek veda vaktinin geldiğini hatırlatmak istercesine ellerimi çırptım. Daha önce de ayrılmamız gerektiğini işaret eden birkaç denemede bulunmuştum. Çok yorgundum.

"Hemen yukarı çıkacak mısınız?" diye sordu. Ağzından dişlerinin birbirine çarpmasına benzer bir ses duydum.

"Evet."

Davetliydim, bunu ona daha karşılaştığımızda söylemiştim. Yukarıya, olmak istediğim yere davetliydim; buraya aşağıda kapı önünde durup karşımdaki insanın kulaklarına bakmak için gelmemiştim. Ve şimdi de bu küçücük yerde uzun bir süre kalmaya karar vermişiz gibi susup duruyorduk. Çevremizdeki evler, onların üzerinde yıldızlara kadar uzanan karanlık da bu suskunluğa katılmıştı. Ve görünmeyen, nereden gelip nereye gittiklerini umursamadığımız insanların ayak sesleri, caddenin karşı tarafında sürekli uğuldayan rüzgâr, penceresi kapalı odalardan birinde çalan bir gramofon, her zaman ve sonsuza kadar kendilerininmiş gibi gördükleri bu suskunluğun içinden seslerini duyuruyorlardı.

Ve bana eşlik eden kişi ikimiz adına da gülümsedikten sonra sağ kolunu duvara, yukarı doğru uzattı, gözlerini kapatarak yüzünü koluna yasladı.

Fakat bu gülümsemeyi sonuna kadar izlemedim, utancımdan birdenbire geri döndüm. Ancak bu gülümsemeden sonra onun yalnızca bir sahtekâr olduğunu anlamıştım. Oysa aylardır bu kentteydim ve bu sahtekârları çok iyi tanıdığımı sanıyordum. Geceleri yan sokaklardan ellerini uzatıp

lokanta sahipleriymiş gibi karşımıza çıkmalarını, yanında durduğumuz ilan sütunlarının etrafında saklambaç oynar gibi dönmelerini ve sütunun arkasından en azından bir gözleriyle bizi gözetlemelerini, cadde kavşaklarında korktuğumuzda birdenbire bulunduğumuz kaldırımda karşımıza çıkmalarını... Ben yine de onları çok iyi anlıyordum, küçük lokantalarda karşılaştığım bu insanlar bu kentte ilk tanıştığım kişilerdi. İçimde hissetmeye başladığım ve artık yeryüzünün onsuz olamayacağını düşündüğüm yenilmezlikle ilk tanışmamı onlara borçluyum. Ellerine geçecek bir şey kalmasa da, kendilerinden kaçıp kurtulanların karşısına birdenbire dikiliyorlardı. Hiç oturmazlar, hiç düşmezlerdi, aksine uzaktan da olsa insana ikna edici şekilde bakarlardı. Ve yöntemleri hep aynıydı: Ellerinden geldiğince karşımıza geçip, yapmak istediğimiz şeyden bizi vazgeçirmeye çalışırlardı; kalacak yer olarak da göğüslerinde bir yer açarlardı bize ve sonunda içimizde onlara karşı bir duygu uyandığında, hemen bunu kucaklaşma isteği olarak algılayıp kollarımıza atılırlardı.

Ve ben bu eski oyunları ancak uzun süre birlikte olduktan sonra anlayabilmiştim. Bu utancı hiç yaşamamış olmayı dilerdim, bu nedenle içim içimi yiyor.

Benim adama gelince, o duvara yaslanmış duruyor, kendini hâlâ bir sahtekâr sanıyor, yazgısından duyduğu memnuniyet açık kalmış yanağının kızarmasına neden oluyordu.

"Tanıdım!" dedim ve hafifçe omzuna vurdum. Derken hızla merdivenlerden çıktım ve yukarıda hizmetkârların nedensiz sadakatleri güzel bir sürpriz gibi mutlu etti beni. Üzerimden paltomu alıp çizmelerimi temizlerken her birine teker teker baktım. Derin bir nefes alıp omuzlarım dik, salona girdim.

Ani Gezinti

İnsan akşamleyin evde kalmaya kesin karar vermiş gibi ev kıyafetini üzerine çektiyse, yemekten sonra aydınlık masada kâh o işi yapmayı, kâh bu oyunu oynamayı planladıysa ve yaptığı hangisiyse bitirdikten sonra her zaman olduğu gibi yatmaya giderken dışarıda da evde kalmayı doğal kılan sevimsiz bir hava varsa ve kalkıp gitmesi herkesi şaşırtacak kadar uzun bir süredir masada oturuyorsa, merdiven sahanlığı kapkaranlıksa, dış kapı çoktandır kilitlendiyse ve insan tüm bunlara rağmen aniden huzursuzlanıp ayağa kalkıyor, üstünü değişip sokak kıyafetiyle çıkageliyor, dışarı çıkmak zorunda olduğunu söyleyip kısa bir vedadan sonra gerçekten de bunu yapıyorsa, kapıyı ne kadar hızlı ya da yavaş çarpıyorsa o kadar çok ya da az kızgınlığı arkada bıraktığına inanıp gecenin geç saatinde kendisine verilen bu beklenmedik özgürlüğe son derece canlı bir şekilde yanıt veren bedeniyle yeniden sokaktaysa; bu tek bir kararla tüm karar verme yetisini içinde toplanmış hissediyor, en hızlı değişimleri kolayca gerçekleştirmek ve bu değişimlere katlanabilmek için gerekenden daha fazla güce sahip olduğunu her zamankinden daha büyük bir önemle fark ediyorsa ve uzun sokaklarda böyle yürüyorsa, o akşamlık ailesinden tamamen ayrılmış olur; ailesi hiçlikte kaybolurken kendisi kimse tarafından rahatsız edilmeden bir başına kalır, gerçek benliğine kavuşur. Tüm bunlar akşamın bu geç saatinde hal hatır sormak için bir dostu ziyaret etmekle daha da pekişir.

Kararlar

Acı veren bir durumdan kurtulmak zoraki bir enerjiyle de olsa kolay olmalı. Kendimi sandalyeden zorla kaldırıyor, masanın etrafını dolanıyor, başımı ve boynumu hareket ettiriyor, gözlerimi çakmak çakmak yapıyor, çevresindeki kasları gevşetiyorum. Şimdi gelecek olsa her türlü duyguya karşı çıkarak A.'yı coşkuyla selamlayacak, B.'ye odamda dostça katlanacak, C.'nin yanında söylenen her şeyi acılı ve zahmetli de olsa uzun uzun içime çekeceğim.

Fakat böyle devam etse de kaçınılması imkânsız her hatayla her şey, kolay olan da zor olan da durup kalacak ve ben bu daire içinde dönüp durmak zorunda kalacağım.

Bu nedenle en iyisi her şeyi kabullenmek, kendinizi ileriye fırlatılmış hissetseniz bile ağır bir kitle gibi davranmak, başkasına kanıp gereksiz tek bir adım atmamak, diğer insanlara yalvaran gözlerle bakmak, pişmanlık duymamak; kısacası yaşamdan kalmış ne varsa kendi elinizle ezmek, yani o son mezar sessizliğini artırmak ve onun dışındaki hiçbir şeye yaşam şansı vermemek.

Böyle bir durum için en tipik hareket serçeparmağını kaşların üzerinde gezdirmektir.

Dağlara Gezi

"Bilmiyorum," diye bağırdım alçak sesle, "bilmiyorum işte. Kimse gelmiyorsa, gelmiyordur. Hiç kimseye kötülük yapmadım, hiç kimse de bana kötülük yapmadı, fakat kimse bana yardım etmek istemiyor. Gerçekten hiç kimse. Fakat öyle de değil. Yalnızca bana hiç kimsenin yardım etmemesi; aksi halde hiç kimse hoş olmazdı. İçinde bir sürü hiç kimsenin olduğu bir toplulukla bir gezi yapmayı çok isterdim – neden olmasın. Tabii ki dağlara, başka nereye olacak? O hiç kimseler birbirlerini nasıl sıkıştıracaklar, yanlara açılmış, birbirine geçmiş bu bir sürü kol, küçücük adımlarla birbirinden ayrılmış bir sürü ayak! Tabii ki hepsi frak giymiş. Biz ise öylece gidiyoruz. Rüzgâr vücudumuzun boşluklarından esiyor. Boyunlar dağlarda özgürdür! Şarkı söylememiz şaşılacak şey."

Bekâr Erkeğin Mutsuzluğu

Anlaşılan bekâr kalmak çok kötü bir şey; bir akşamı insanlar arasında geçirmek istediğinizde yaşlı bir adam olarak zar zor onurunuzu koruyarak kabul edilmeyi rica etmek, hastalandığınızda yatağınızın bir köşesinden haftalarca boş odaya bakmak, insanlarla hep dış kapının önünde vedalaşmak, hiçbir zaman yanınızda bir eşle merdivenleri çıkamamak, odanızdaki yan kapıların yabancıların evine açılan kapılar olması, akşam yemeğini dışarıdan alıp getirmek, başkalarının çocuklarına bakmak ve her defasında "Benim yok!" diyememek, dış görünüş ve davranışlar konusunda gençlik hatıralarınızda yer eden bir ya da birkaç bekâr erkeği örnek almak.

İşte böyle olacak, şöyle bir farkla; gerçekte bugün ya da daha sonra bir bedeni, gerçek bir başı ve bir de elleriyle vuracağı alnı olan birisi olarak, orada öylece kalacaksınız.

İşadamı

Bazı insanlar bana acıyabilir, olabilir fakat ben bu konuda hiçbir şey fark etmedim. Küçük dükkânım alnımı ve şakaklarımı zonklatan endişelere neden oluyor, gelecekte mutlu olacağıma dair bir umut da yok, çünkü dükkânım küçük.

Saatler öncesinden yapılacakları belirlemem, evdeki yardımcının hafızasını uyanık tutmam, olası hatalar konusunda uyarıda bulunmam, gelecek sezonun modasını kendi çevremdeki insanlar için değil de, taşradaki ulaşılmaz insanlar için tasarlamam gerekiyor.

Param yabancı insanlarda; onların ilişkileri hakkında bir fikrim yok; başlarına gelebilecek bir felaketi önceden tahmin edemem; kaldı ki önleyebileyim! Belki de paramı har vurup harman savuruyorlardır, bahçeli bir lokantada eğlence tertip etmişlerdir, diğerleri ise Amerika'ya kaçmadan önce kısa bir süreliğine bu eğlenceye katılmışlardır.

Bir işgününün akşamında dükkânı kapatırken işimin sonsuz ihtiyaçlarını karşılayabilecek zamanımın olmadığını gördüğümde, sabahleyin benden önce giden içimdeki hevesim koşup geri geliyor, fakat içimde de kalmıyor ve beni amaçsızca peşinden sürüklüyor.

Fakat bu ruh halinden yararlanamıyorum, yalnızca eve gidebiliyorum, çünkü elim yüzüm kir ve ter içinde, elbisem lekeli ve tozlu, başımda iş yaparken giydiğim şapka, ayaklarımda sandık çivilerinin çizdiği çizmeler. Dalgaların üzerinde yürüyor gibiyim, her iki elimin parmaklarını çıtlatıyor ve bana doğru gelen çocukların saçlarını okşuyorum.

Fakat yolum kısa. Birazdan evdeyim, asansörün kapısını açıp içeri giriyorum.

Ve şimdi birdenbire yalnız olduğumu görüyorum. Merdivenleri yürüyerek çıkanlar biraz yorulurlar, evlerinin kapısının önüne geldiklerinde nefes nefese kalmış olurlar, doğal

olarak da kızgın ve sabırsızdırlar; şapkalarını asmak için antreye girerler, sonra odalarına gelinceye kadar koridordan ve birkaç cam kapıdan geçerler, odaya geldiklerinde yalnızdırlar.

Bense asansöre bindiğim andan itibaren yalnızım, dizlerimden destek yapıp dar aynaya bakarım. Asansör çalışmaya başladığında şöyle derim: "Sessiz olun, geri çekilin; ağaçların gölgesine mi, pencerelerdeki perdelerin kıvrımlarının arkasına mı, kameriyenin altına mı girmek istiyorsunuz?"

Dişlerimin arasından konuşuyorum ve merdiven korkulukları buzlu camların arkasında şelale gibi akıyor.

"Uçun; şimdiye kadar hiç görmediğim kanatlarınız sizi köydeki bir vadiye taşısın ya da dilerseniz Paris'e götürsün.

Fakat üç ayrı caddeden dini tören alayı birbirlerine yol vermeden birbirlerinin içinden geçerken ve son sıralardaki boş yerleri doldururken, manzarayı pencereden keyifle seyretmeyi unutmayın. Mendil sallayın, sarsılın, duygulanın, önünüzden geçen güzel bayana övgüler yağdırın.

Çayın üzerindeki ahşap köprüden geçin, çayda yüzen çocuklara selam verin ve uzaktaki zırhlı gemideki binlerce tayfanın hurra diye bağırmasına şaşırın.

Yalnızca o sıradan adamı takip edin ve onu bir girişte sıkıştırdığınızda üzerindeki her şeyi alın ve sonra her biriniz elleriniz ceplerinizde onun üzgün üzgün soldaki sokağa sapmasını izleyin.

Orada burada atlı polisler sizi geri çekilmeye zorlayacaktır. Bırakın istediklerini yapsınlar, boş sokaklar onları mutsuz edecektir, biliyorum. Ve bakın ikişer ikişer uzaklaşmaya başladılar bile; caddelerin köşesini ağır ağır dönüyorlar, meydanlardan ise uçarak uzaklaşıyorlar."

İşte şimdi inmem gerekiyor, asansörü göndermeliyim, kapının zilini çalıyorum ve açan kıza selam veriyorum.

Dalgın Dalgın Dışarıya Bakmak

Şimdilerde hızla gelen bu ilkbahar günlerinde ne yapacağız? Bugün sabahın erken saatlerinde gökyüzü griydi, fakat şimdi pencereye yaklaşsanız hayret eder ve yanağınızı pencerenin mandalına dayarsınız.

Aşağıya baktığınızda kendi yolunda yürüyen ve etrafına bakınan bir kız çocuğunun yüzüne batmakta olan güneşin ışığının vurduğunu görürsünüz ve hemen onun arkasından da koşan bir adamın gölgesini.

Derken adam geçip gider ve çocuğun yüzü apaydınlık bir şekilde ortaya çıkar.

Evin Yolu

İnsan fırtınadan sonra havanın ikna edici gücünü görmeli! Yaptığım iyi şeyler karşıma çıkıyor, beni hayran bırakıyor ve ben de karşı koymuyorum.

Yürüyorum, yürüyüş tempom sokağın bu yanının, bu sokağın, bu mahallenin temposu. Kapılara ve masalara inen her darbeden, kadeh kaldırılırken şerefe söylenen sözlerden, yataklardaki sevgililerden, yeni binaların iskelelerinden, evlerin duvarlarına bitişik karanlık sokaklardan, genelevlerdeki sedirlerden haklı olarak ben sorumluyum.

Geçmişimle geleceğimi karşılaştırıyorum, fakat ikisini de mükemmel buluyorum. Birini diğerinden üstün görmüyorum, yalnızca beni bu kadar kayıran yazgının adaletsizliğini eleştirmeden edemiyorum.

Ancak odama girdiğimde biraz düşünceliyim, öte yandan merdivenleri çıkarken üzerinde düşünmeye değer bulduğum bir şey olduğu için değil. Pencereyi sonuna kadar açmamın ve bahçelerden birinde hâlâ müziğin çalmasının da bana pek yararı olmuyor.

Geçip Gidenler

Gece sokakta gezerken adamın biri, ta uzaktan bile görünen biri –çünkü önümüzdeki sokak yokuş yukarıdır ve dolunay vardır– bize doğru koşarsa; zayıf, üstü başı perişan biri bile olsa; arkasından koşan ve tutun diye bağıran biri bile olsa onu tutmaya kalkmaz, geçip gitmesine karışmayız.

Çünkü gecedir ve önümüzdeki sokağın dolunayda yokuş yukarı olmasına karşı bir şey yapamayız, ayrıca belki de bu iki kişi eğlence olsun diye koşuyordur; belki de bu ikisi üçüncü bir kişiyi kovalıyordur; belki ilki suçsuz yere kovalanıyordur; belki de ikinci kişi onu öldürmek istiyordur ve biz cinayetin suç ortağı olacağızdır; belki bu ikisinin birbiriyle hiç alakası yoktur ve her biri kendi yatağına koşuyordur; belki ikisi de uyurgezerdir; belki de birincinin silahı vardır.

Ve sonunda bizler de yorgun olamaz mıyız, çok şarap içmedik mi? Arkadan gelen ikinciyi görmediğimiz için mutluyuzdur.

Yolcu

Tramvaydayım ve bu dünyadaki, bu kentteki ve ailemin içindeki yerimin ne olduğu konusunda tamamıyla tereddüt içindeyim. Herhangi bir konuda haklı olarak ne tür isteklerim olduğunu öylesine bile söyleyemem. Tramvayın ortasında öylece dikilmemi, halkalara tutunmamı, bu tramvayla kendimi taşıtmamı, insanların tramvayın önünden kaçışmalarını ya da sessizce yürüyüp gitmelerini ya da bir vitrinin önünde durup kalmalarını savunamam. Zaten kimse benden böyle bir şey istemiyor, hoş istese de fark etmez.

Tramvay durağa yaklaşıyor, bir kız inmek için basamaklara yanaşıyor. Sanki ellerimi daha önce vücudunda gezdirmişim gibi çok net görünüyor gözüme. Siyah giyinmiş, eteğinin pilileri neredeyse hiç hareket etmiyor, bluzu dar, yakası beyaz dantelden, sol eliyle tramvaya tutunuyor, sağ elinde ikinci basamağa dayadığı şemsiye var. Yüzü esmer, burnu yanlardan hafif basık, ucu yuvarlak ve geniş. Saçları gür ve kahverengi, sağ şakağında birkaç dağınık saç teli var. Küçük kulakları bitişik, ancak çok yakınında durduğum için sağ kulağının dış tarafını ve gölgesini görüyorum.

O gün sormuştum kendime: Nasıl oluyor da bu kız, ağzını açmadığı ve hiçbir şey söylemediği için kendisine şaşırmıyor.

Elbiseler

Çoğu zaman pilili, kırma dantelli ve süslü elbiseler gördüğümde, güzel bedenler üzerine güzel oturan elbiseler, o zaman onların uzun süre dayanmayacağını, bir daha düzelmeyecek kırışıklıkların olacağını, süslerin içine bir daha çıkmayacak tozlar dolacağını, hiç kimsenin aynı pahalı elbiseyi sabah erken giyip, akşamları çıkardığı için üzülüp kendisini gülünç duruma düşürmeyeceğini düşünürüm.

Fakat yine de kızlar görürüm, gerçekten güzel olan, kasları çekici, kemikleri narin, ciltleri gergin ve saçları gür olan; ancak her Allahın günü bu aynı doğal maskeli giysi içinde görünürler, hep aynı yüzü aynı ellerin içine koyarlar ve aynada yansıtırlar.

Bazen akşamları bir eğlenceden geç vakit geri döndüklerinde aynada gördükleri yüz aşınmış, sarkmış, yaşlanmış, herkes tarafından görülmüş ve bakılmayacak halde gibi gelir onlara.

Reddetme

Güzel bir kızla karşılaşıp ona "Lütfen beni kırmayın, benimle gelin," diye rica ettiğimde, kız hiçbir şey demeden yanımdan çekip giderse, şunu söylemek istiyordur.

"Sen ismi her yerde herkes tarafından bilinen bir prens değilsin; Kızılderili gibi boylu, sakin, dingin gözleri olan, çimli alanların havası ve onların arasından geçen nehirlerin biçimlendirdiği cilde sahip iri bir Amerikalı da değilsin; nerede olduğunu bilmediğim o büyük denizlere gitmemiş, onların içinde seyahat etmemişsin. Söyle bakalım, benim gibi güzel bir kız niçin seninle gelsin?"

"Bu uzun caddelerde kıvrıla kıvrıla seni taşıyan bir araban olmadığını unutuyorsun; dar giysileri içinde sıkışmış, senin için dualar eden, etrafında yarım bir daire çizerek arkandan gelen bir maiyetin yok; göğsün korse içinde dimdik duruyor, fakat ayakların ve bacakların üst bedeninin tam tersi; üzerinde geçen sonbahar giydiğin ve herkesin beğendiği pliseli giysin var, –bedenindeki hayati tehlikeye rağmen– gülümsüyorsun da üstelik."

"Evet, ikimiz de haklıyız ve haklılığımızın kesin olarak farkına varmadan herkes kendi evine gitsin, öyle değil mi?"

Erkek Binicilerin Düşünmesi İçin

Şöyle bir düşününce, bir yarışta birinci olmayı istemesi için insanı ayartacak hiçbir şey olmamalı.

Bir ülkenin en iyi binicisi olarak tanınmanıza neden olan ün, orkestranın çalmaya başlamasıyla insanı öyle mutlu eder ki, ertesi gün pişmanlık duymanızı engeller.

Rakiplerin, yani kurnaz ve oldukça nüfuz sahibi kişilerin kıskançlığı, ufkun kenarında küçücük görünen birkaç atlıyı da geçtikten sonra önümüzde bomboş açılan o düzlüğü de aşıp iki tarafında insanların dizili olduğu dar yoldan geçerken içimizi acıtır.

Dostlarımızın birçoğu kazandıkları parayı almakta acele ederler ve uzaktaki gişelerden bize doğru "Yaşasın" diye bağırırlar; en iyi dostlarımız ise kaybettikleri takdirde bize öfkelenmesinler diye bizim atımıza oynamamışlardır; fakat bizim atlar birinci olup da onlar hiçbir şey kazanmadıklarında önlerinden geçerken başlarını çevirip tribünlere bakarlar.

Geride kalan rakiplerimize gelince, eyerlerinin üzerinde sımsıkı oturmuş, başlarına gelen talihsizliğin ve uğradıkları haksızlığın nedenlerini anlamaya çalışırlar; sanki yeni bir yarış başlayacak ve çocuk oyuncağı sayılacak bir önceki yarıştan daha ciddi bir yarışa hazırlanıyorlarmış gibi bir tavır takınırlar.

Bayanların çoğu kazananı gülünç bulur, çünkü kazanan böbürlenir ve sonsuz tokalaşmalar, selamlamalar, eğilmeler, uzaktakilere selam yollamalarla ne yapacağını bilmez; oysa kaybedenler ağızlarını açmazlar, kişneyen atlarının boyunlarına hafifçe dokunurlar.

Sonunda kapalı gökyüzünden yağmur düşmeye başlar.

Sokağa Bakan Pencere

Kim terk edilmiş gibi yapayalnız yaşar, fakat kâh oraya kâh buraya katılmak isterse; kim günün değişik saatlerini, havadaki, iş ilişkilerindeki ve benzer şeylerdeki değişiklikleri dikkate alarak tutunabileceği herhangi bir kol ararsa – sokağa bakan bir pencere olmadan yapamaz bunu. Ve olur da hiçbir şey aramaz, sadece yorgun bir adam olarak gözleri uzun bir süre insanlarla gökyüzü arasında gidip gelirken pencere pervazına yanaşır ve sonra istemeyip başını geri atarsa, işte o zaman aşağıdaki atlar peşlerindeki maiyetiyle arabalardan ve gürültüden çekip alır onu ve insanlarla anlaşmaya götürür.

Kızılderili Olma Arzusu

Keşke Kızılderili olsa insan, hazır ve koşan bir atın üzerinde, atın bir yanına eğilmiş, sarsılan zemin üzerinde mahmuzları bırakıncaya kadar kısa aralıklarla sarsılsa, çünkü mahmuz yoktu; dizginleri bırakıncaya kadar, çünkü dizgin yoktu ve tam önünde uzanıp duran dümdüz alanı, dümdüz biçilmiş çayır gibi görse, atın boynu ve başı olmadan.

Ağaçlar

Çünkü biz kardaki ağaç gövdeleri gibiyiz. Görünüşte toprak üzerinde dümdüz gibi dururlar, sanki en ufak bir hareket onları yerlerinden oynatabilirmiş gibi. Hayır, bu mümkün değil, çünkü sımsıkı bir şekilde toprağın içindedirler. Fakat bak, bu bile sadece görünüşte.

Mutsuz Olmak

Artık dayanılmaz bir hal aldığında –kasım ayında akşama doğru bir vakitti– odamdaki ince halının üzerinde bir yarış pistindeymiş gibi gidip gelirken, aydınlatılmış sokağın görünümünden ürküp de geri döndüğümde ve odanın derinliklerinde, aynanın içinde yeni bir hedef belirlediğimde ve bağırdığımda –sadece o çığlığı, hiçbir şeyin yanıtlamadığı ve gücünü de alamadığı ve bir engelle karşılaşmaksızın yükselen ve sesi kesildiğinde bile yankılanmaya devam eden o çığlığı duymak için bağırdığımda– duvarda bir kapı açıldı; aceleyle, çünkü aceleyle olması gerekiyordu; alt yoldaki arabanın atları bile savaşta vahşileşen atlar gibi çaresizce kişniyor ve şahlanıyordu.

Lambanın aydınlatmadığı karanlık koridordan bir çocuk fırladı küçük bir hayalet gibi ve ayaklarının ucuna basarak öylece durdu; hafif hafif oynayan zemin üzerinde. Odanın loş ışığından gözleri kamaşan çocuk elleriyle yüzünü kapatmaya çalışırken gayriihtiyari bakışlarını pencereye çevirince rahatladı, sokak lambalarından yükselen buğu sonunda karanlığın altında kalmıştı. Çocuk sağ dirseğiyle açık kapının önünde oda duvarına dayanmıştı; dışarıdan gelen esinti ayak bileklerini, boynunu ve şakaklarını okşuyordu.

Biraz ona baktıktan sonra "İyi günler," dedim ve sobanın askısındaki ceketimi aldım, çünkü öyle yarı çıplak durmak istemiyordum. Heyecan ağzımdan çıkıp gitsin diye bir süre ağzım açık öylece durdum. İçimde kötü bir his vardı. Kirpiklerim titriyordu, kısacası bir bu beklenen konuk eksikti.

Çocuk hâlâ duvarın önünde aynı yerde duruyordu, sağ elini duvara dayamıştı ve yanakları al aldı; beyaz boyalı, pütürlü duvarı parmaklarıyla eşelemeye doyamıyordu. Ben, "Gerçekten bana mı gelmek istediniz? Bir hata olmasın? Bu kocaman evde hatadan kolay bir şey yok. Benim adım şu,

üçüncü katta oturuyorum. Ziyaret etmek istediğiniz kişi ben miyim, gerçekten?" dedim.

"Sakin olun, sakin olun!" dedi çocuk omzunun üzerinden. "Her şey doğru."

"O halde odaya gelin, kapıyı kapatayım."

"Kapıyı biraz önce kapattım ben. Zahmet etmeyin. Sakin olun yalnızca."

"Zahmet söz konusu değil. Fakat bu koridorda bir sürü insan yaşıyor, hepsi de benim tanıdığım kişiler; çoğu bu saatte işten dönüyor; odalardan birinde birilerinin konuştuğunu duyarlarsa, kapıyı açıp içeride ne olduğuna bakmaya hakları olduğunu düşünürler; bu böyle bir şey. Bu insanlar bütün gün çalışmışlar, akşam boş vakitlerinde kimseyi takmazlar. Bunu da biliyorsunuzdur herhalde. Şimdi müsaade edin, kapıyı kapatayım."

"Ne oluyor? Neyiniz var? Bence herkesin buraya gelmesinde bir mahzur yok. Bir kez daha söyleyeyim: Ben kapıları çoktan kapattım, sadece siz mi kapıları kapatabilirsiniz sanıyorsunuz? Hatta ben anahtarla kilitledim."

"O zaman iyi. Ben de fazlasını istemiyorum zaten. Anahtarla kilitlemeniz gerekmezdi. Ve mademki buradasınız o zaman rahatınıza bakın. Siz benim misafirimsiniz. Bana tamamen güvenebilirsiniz. Keyfinize bakın ve korkmayın. Sizi ne burada kalmaya ne de gitmeye zorlayacağım. Bunu size şimdi mi söylemeliyim? Beni o kadar kötü mü tanıyorsunuz?"

"Hayır. Gerçekten söylemenize gerek yok. Hatta söylememeniz gerekirdi. Ben bir çocuğum; niçin benim için bu kadar zahmet ediyorsunuz?"

"O kadar da kötü değil. Tabii ki bir çocuksunuz. Fakat çok da küçük değilsiniz. Siz bayağı büyümüşsünüz. Eğer küçük bir kız olsaydınız kendinizi benimle bir odaya kilitlememeniz gerekirdi."

"Bu konuda endişelenmeye gerek yok. Demek istediğim sadece şuydu: Sizi bu kadar iyi tanımam beni pek korumaz, yalnızca bana yalan söylemenizi engeller. Fakat buna rağmen bana iltifat ediyorsunuz. İltifat etmeyi bırakın, size söylüyorum, bırakın bunları. Öte yandan, sizi her yerde ve her açıdan tanıdığımı söyleyemem, hele ki böyle karanlıkta. Bir ışık açarsanız iyi olur. Hayır, açmayın. Beni tehdit ettiğinizi unutmayacağım."

"Nasıl? Sizi tehdit mi ettim? Fakat rica ederim. Nihayet burada olduğunuz için o kadar mutluyum ki. 'Nihayet' diyorum, çünkü vakit çok geç oldu. Neden bu kadar geç kaldığınızı anlamam mümkün değil. Sevinçten ne dediğimi karıştırmış olabilirim, belki bu nedenle öyle anladınız. Öyle konuştuğumu on kez kabul ediyorum, evet, neyle istiyorsanız onunla tehdit etmiş olayım sizi. –Yalnız, Tanrı aşkına kavga etmeyelim!– Fakat böyle bir şeye nasıl inanabildiniz? Beni nasıl böyle kırabildiniz? Niçin tüm gücünüzle burada olacağınız şu kısacık süreyi bana zehrediyorsunuz? Yabancı bir insan bile sizden daha anlayışlı davranırdı."

"İnanırım; bunu bilmek için bilge olmak gerekmez. Yabancı birinin size anlayışlı davranacağı kadar anlayış benim doğamda var. Bunu siz de biliyorsunuz, buna rağmen bu kadar üzülmek niye? Komedi oynamak istiyorsanız başka, o zaman bir anlığına gidebilirim."

"Öyle mi?" Bana bunu söylemeye de mi cesaret ediyorsunuz? Biraz fazla cesursunuz. Ne de olsa benim odamdasınız. Deli gibi parmaklarınızı duvarıma sürtüyorsunuz. Oda benim, duvar benim. Ayrıca söylediğiniz şeyler yalnızca küstahça değil, aynı zamanda gülünç. Sizi böyle konuşmaya doğanızın mecbur ettiğini söylüyorsunuz. Gerçekten mi? Doğanız mı sizi mecbur ediyor? Çok hoş bir doğanız var. Sizin doğanız benim doğamdır ve ben doğam gereği size dostça davranıyorsam, sizin de bana aynı şekilde davranmanız gerekir."

"Bu dostça mı?"

"Ben eskiden bahsediyorum."

"İleride nasıl olacağımı biliyor musunuz?"

"Hiçbir şey bilmiyorum ben."

Üzerinde bir mum yakmak için komodine doğru gittim. O tarihlerde odamda ne gaz ne de elektrik lambası vardı. Bir süre daha masada oturdum, oturmaktan da bıkınca pardösümü giydim, kanepeden şapkamı aldım ve mumu söndürdüm. Çıkarken ayağım koltuğun kenarına takıldı.

Merdivenlerde aynı katta oturan bir kiracıyla karşılaştım.

"Yine mi dışarı çıkıyorsunuz, sizi gidi sizi?" diye sordu, iki basamağa yaydığı ayağının üzerinde dinlenirken.

"Ne yapayım?" dedim. "Şimdi odamda bir hayalet var."

"Çorbanızda kıl bulmuş gibi bir hoşnutsuzluk var sizde."

"Şaka yapıyorsunuz. Fakat unutmayın, hayalet hayalettir."

"Çok doğru. Fakat ya hayaletlere inanmıyorsam?"

"Evet, benim inandığımı mı ima ediyorsunuz? Fakat benim inanmamamın bana ne yararı var?"

"Çok basit. O zaman gerçekten bir hayalet yanınıza geldiğinde korkmazsınız."

"Evet, ama bu önemsiz bir korku. Asıl korku, görüntünün nedeninden duyulan korkudur. Ve bu korku kalıcıdır. Bu korkuyu içimde hissediyorum." Sinirden tüm ceplerimi karıştırmaya başladım.

"Fakat siz görüntünün kendisinden korkmadığınız için, nedenlerini de rahatça sorabilirdiniz."

"Anlaşılan siz şimdiye kadar hiç hayaletlerle konuşmamışsınız. Onlardan asla net bir bilgi alamazsınız. Bir öyle derler, bir böyle. Anlaşılan bu hayaletler varlıkları konusunda bizden daha kuşkucudurlar, o narin durumları düşünülürse pek şaşılacak bir durum değil bu."

"Fakat duyduğum kadarıyla onlar yemekle beslenebiliyorlarmış."

"Doğru bir bilgi edinmişsiniz. Bu mümkün. Fakat kim yapabilir bunu?"

"Neden olmasın? Örneğin dişi bir hayalet ise," dedi kiracı ve sıçrayarak bir üst merdivene çıktı.

"Ah, öyle mi," dedim, "öyle olsa bile bunun yapılacağı anlamına gelmez."

Düşünmeye başladım. Kiracı o kadar yukarı çıkmıştı ki beni görmek için merdiven boşluğundan eğilmesi gerekiyordu. "Fakat, buna rağmen," diye seslendim, "eğer yukarıdaki hayaletimi elimden alırsanız o zaman aramızdaki her şey sonsuza kadar biter."

"Fakat bu sadece şakaydı," dedi kiracı ve başını geri çekti.

"O zaman iyi," dedim ve nihayet rahat rahat yürüyüşe çıkabilirdim. Fakat kendimi çok yalnız hissettiğimden yukarı çıktım ve uyumak üzere uzandım.

YARGI

Bir Öykü

F. için

Yargı

Güzel bir ilkbaharın bir pazar sabahıydı. Genç bir işadamı olan Georg Bendemann, nehir boyunca uzun bir sıra halinde inşa edilmiş, neredeyse sadece yükseklikleri ve renkleri birbirinden farklı alçak ve hafif evlerden biri olan evinin zemin katındaki bir odasında oturuyordu. Yurtdışında bulunan çocukluk arkadaşlarından birine yazdığı bir mektubu henüz bitirmiş, oyun oynar gibi ağır ağır zarfa koyarken, dirseğini masaya dayayıp pencereden nehre, köprüye ve karşı kıyıdaki hafif yeşil tepelere baktı.

Bu arkadaşının yıllar önce işleri istediği gibi gitmediği için adeta kaçarak Rusya'ya gittiğini hatırladı. Artık işi Petersburg'daydı, başlarda çok iyi gidiyordu, fakat arkadaşının gitgide daha da seyrekleşen ziyaretlerindeki yakınmalarına bakılırsa bu işi de teklemeye başlamıştı. Ona göre arkadaşı gurbette boşu boşuna çabalıyordu, yabancı top sakalı bile çocukluğundan beri çok iyi tanıdığı arkadaşının yüzünü ve oluşan hastalığın habercisi sarı tenini gizleyemiyordu. Anlattığına göre arkadaşı, Petersburg'da yaşayan kendi yurttaşlarıyla bir iletişim kuramadığı gibi oranın yerlisiyle de görüşmüyor ve müzmin bir bekâr gibi yaşıyordu.

Gözle görülür bir şekilde bir yere saplanıp kalan, durumuna üzüldüğünüz, ancak yardım edemediğiniz böyle bir insana ne yazabilirsiniz? Ülkesine geri dönmesini, yeniden burada bir hayat kurmasını, eski arkadaşlıklarını, dostluklarını canlandırmasını –ki bunu engelleyecek hiçbir şey yoktu–

ve arkadaşlarına güvenebileceğini mi yazmalıydı acaba? Fakat bu da ne kadar dikkatle söylenirse söylensin onu daha da kıracağı gibi, şimdiye kadarki tüm çabalarının başarısızlıkla sonuçlandığını, nihayet çabalamayı bırakıp geri dönmesini, kesin dönüş yapmış biri olarak da başka insanların şaşkın gözlerle kendisine bakmasına katlanması gerektiğini, sadece arkadaşlarının bir baltaya sap olduklarını, onun ise hiç büyümemiş bir çocuk olarak başarılı arkadaşlarının yolundan gitmesi gerektiğini söylemek olmayacak mıydı? Üstelik tüm bunları ona söylemenin ne amacı olabilirdi ki? Belki de onu yurda dönmeye ikna etmek bile mümkün olmayacak –arkadaşı da zaten yıllardır uzak kaldığı vatanındaki insan ilişkilerine yabancılaştığını söylüyordu–, bu nedenle her şeye rağmen arkadaşlarından ve onların acı önerilerinden bir daha sıkılacak, onlardan daha da uzaklaşıp yabancı diyarlarda kalmaya devam edecekti. Olur da arkadaşlarının önerilerine uyup –isteyerek değil de, gerçekler zorladığı için– buraya dönerse, o zaman da ya arkadaşlarının yanında yapamayacak ya da onlarsız yapamayacak, sonunda derin bir utanç duyacak ve bu defa gerçekten yurdunu da arkadaşlarını da kaybedecekti; bu yüzden şimdi olduğu gibi yabancı diyarlarda kalsa daha iyi değil miydi? Böyle koşullar altında onun burada gerçekten ilerleme kaydedeceği düşünülebilir miydi?

Bu nedenle en azından onunla mektuplaşmayı sürdürebilmek için en uzak tanıdıklara dahi çekinmeden söylenemeyecek bazı şeyleri ona söylememek gerekiyordu. Arkadaşı üç yıldan daha uzun bir zamandır memlekete gelmemiş, bunun nedeni olarak da küçük bir işadamının kısa bir süreliğine bile ülkeden uzaklaşmasına izin vermeyen Rusya'daki siyasi ilişkilerdeki güvensizliği göstermişti; oysa yüz binlerce Rus, dünyanın her yerinde rahatça geziyordu. Bu üç yıl içinde Georg için birçok şey değişmişti. Takriben iki yıl önce annesi öldüğünde ve Georg yaşlı babasıyla birlikte yaşamak zorunda kaldığında, arkadaşı ölüm haberini duymuş ve bir mek-

tupla başsağlığı dilemişti, kuru kuru başsağlığı dilemesinin nedeni herhalde böyle bir olaydan dolayı yabancı bir ülkede yas tutmak aklın alamayacağı bir şey olduğu içindi. Fakat Georg o tarihten beri birçok şeye olduğu gibi işine de dört elle sarılmıştı. Kim bilir, belki de babası, karısı hayattayken, işyerinde sadece kendi sözünün geçmesini istemiş ve Georg'un işe gerçekten sarılmasını engellemişti ya da babası karısının ölümünden sonra çalışmaya devam etmesine rağmen biraz daha arka planda kalmayı tercih etmişti ya da mutlu tesadüfler –ki daha akla yatkın olan ihtimal buydu– önemli bir rol oynamıştı; öyle ya da böyle, bu iki yıl içinde işler beklenmedik ölçüde büyümüş, çalışan sayısı iki katına çıkarılmış, üretim beş kat artmıştı, işteki bu büyümenin daha da artacağı öngörülüyordu.

Fakat arkadaşının bu değişimden haberi yoktu. Eskiden, son olarak başsağlığı dilediği o mektupta Georg'u Rusya'ya göç etmesi için ikna etmeye çalışmış ve Georg'un işkolunun Petersburg'daki imkânlarını anlatmıştı. Onun bu konuda verdiği sayılar Georg'un işinin şimdiki kapsamında kayboluyordu. Fakat Georg arkadaşına işindeki başarılardan bahsetmeye hiç istek duymamıştı ve şimdi, aradan bu kadar zaman geçtikten sonra anlatacak olsa pek tuhaf olacaktı.

Bu nedenle Georg arkadaşına her defasında sadece pek de önemli olmayan konular hakkında yazmıştı, sakin bir pazar günü insanın aklına gelebilecek anılar türünden. Tek istediği, arkadaşının aradan geçen uzun zaman içinde memleketiyle ilgili kafasında oluşturduğu ve kabullendiği imaja dokunmamaktı. Bu nedenle Georg bir defasında arkadaşına uzun aralarla gönderdiği üç mektubunda da birinin bir kızla nişanlandığını yazmış ve hiç istemediği halde arkadaşının bu garipliğe ilgi duymasına neden olmuştu.

Fakat Georg bir ay önce varlıklı bir ailenin kızı olan Frieda Brandenfeld ile nişanlandığını yazmaktansa böyle şeyler yazmayı tercih etmişti. Sık sık nişanlısına bu arkadaşını, özel-

likle de onunla mektuplaşmalarını anlatıyordu. Bir defasında nişanlısı "O zaman bizim düğünümüze gelmeyecek, öyle mi?" demiş, "Oysa senin tüm arkadaşlarını tanımaya hakkım olduğunu sanıyorum," diye eklemişti. "Onu rahatsız etmek istemiyorum," demişti Georg, "yanlış anlama, herhalde gelir, en azından ben geleceğini sanıyorum, fakat o gelmek için kendisini zorlayacak ve burada da rahat olmayacaktır, belki bana imrenecek, hatta kesinlikle memnun olmayacak ve bu memnuniyetsizliğinin üstesinden gelebilecek ve geldiği gibi tek başına geri dönecek gücü bulamayacak. Tek başına – bu ne demek biliyor musun?" "Evet, fakat bizim evlendiğimizi başka yollardan öğrenemez mi?" "Öğrenmesini engelleyemem, fakat yaşam koşullarını düşününce pek mümkün görünmüyor bu." "Mademki böyle arkadaşların vardı, o zaman benimle nişanlanmamalıydın." "Evet, bu ikimizin kabahati, fakat bugün de olsa farklı davranmam." Ve sonra nişanlısı Georg'un art arda öpüşlerinden soluğu kesildiğinde "Aslında bu beni incitiyor," dediğinde, Georg arkadaşına bir şey yazmaya karar verdi. "Ben böyleyim ve o beni olduğum gibi kabul etmek zorunda," demişti kendi kendine, "onunla arkadaşlığım uğruna şimdikinden daha uygun bir Ben çıkaramam içimden."

Ve gerçekten de bu pazar sabahı arkadaşına yazdığı uzun mektupta nişanlandığını şu satırlarla anlattı: "En yeni haberi sona sakladım. Genç Bayan Frieda Brandenfeld ile nişanlandım; senin gidişinden çok sonra buraya yerleşen, senin tanımadığın zengin bir ailenin kızı. Nişanlımla ilgili sana ayrıntılı bilgi daha sonra veririm, şimdilik çok mutlu olduğumu ve bizim arkadaşlığımızda tek bir şeyin değiştiğini, bundan böyle karşında sıradan bir dost değil, mutlu bir dost bulacağını bilmen yeterli. Ayrıca sana içten selamlar yollayan, kendisi de sana yazacak olan nişanlımı tanıyınca onun samimi bir arkadaş olduğunu göreceksin ve bence bu bekâr bir erkek için hiç de önemsiz sayılmaz. Biliyorum, buraya gelmek

istememek için çok nedenin var, fakat düğünüm tüm engelleri bir tarafa bırakman için iyi bir fırsat değil mi? Fakat yine de sen nasıl istiyorsan, içinden nasıl geliyorsa öyle davran."

Georg elinde bu mektup, yüzü pencereye dönük, uzun süre yazı masasında oturdu; karşı caddeden geçerken kendisine selam veren bir tanıdığa dalgın dalgın gülümseyerek cevap verdi.

Sonunda mektubu cebine koydu, odasından çıkıp küçük koridordan geçti ve babasının odasına gitti; aylardır bu odaya girmemişti. Buna gerek de olmuyordu gerçi, çünkü babasıyla her gün işyerinde görüşüyordu, öğle yemeklerini birlikte bir lokantada yiyorlardı, akşamları ise her biri canı ne isterse onu yiyordu, sonra eğer Georg –şimdilerde sıklıkla olduğu gibi– arkadaşlarıyla buluşmazsa ya da nişanlısını ziyaret etmezse, oturma odasında oturuyor, her biri gazete okuyarak zaman geçiriyordu. Georg babasının odasının güneşli bir sabahta bile bu kadar karanlık olmasına hayret etti. Küçük avlunun yan tarafındaki yüksek duvar demek ki çok gölge yapıyordu. Babası pencerenin yanında, ölmüş eşine ait çeşitli anılarla dolu köşede oturmuş, gözleri iyi görmediğinden iyice yanaştırdığı gazeteyi okuyordu. Masanın üzerinde pek dokunmadığı kahvaltı duruyordu.

"Ah, Georg!" dedi babası ve hemen ona doğru yürüdü. Kalın robdöşambrı yürürken açılıyor, etek uçları uçuşuyordu. – 'Babam hâlâ bir dev,' diye geçirdi aklından Georg.

"Burası aşırı karanlık ama," dedi sonra.

"Evet, öyle," diye yanıtladı babası.

"Pencereyi de kapatmışsın."

"Böylesini tercih ediyorum."

"Dışarısı çok sıcak," dedi Georg bir önceki cümlesine bir şey eklemiş gibi ve oturdu.

Babası kahvaltılığı toplayıp bir sandığın üstüne koydu.

"Ben yalnızca," diye devam etti babasının hareketlerini tam takip edemeyen Georg, "Petersburg'a nişanlandığımı bildirdim." Cebindeki mektubu hafifçe çekip geri itti.

"Petersburg'a mı?" diye sordu babası.

"Arkadaşıma," dedi Georg ve bunu söylerken babasının gözlerini aradı. – İşyerinde çok farklı, diye geçirdi aklından, burada ise nasıl da yayılmış, kollarını göğsünün üzerine kavuşturmuş.

"Evet, arkadaşına," dedi babası sözcüklerin üzerine basa basa.

"Sen de biliyorsun baba, başta ona nişanlandığımdan bahsetmek istemedim. Sadece onun durumunu düşündüğümden, başka bir neden yok. Sen de biliyorsun, zor bir insandır. Her ne kadar münzevi yaşamında benim nişanlandığımı –zayıf bir ihtimal olsa da– öğrenmesini – engelleyemem – fakat benden öğrenmemeli diye düşünmüştüm."

"Ve şimdi fikrini değiştirdin öyle mi?" diye sordu babası, elindeki büyük gazeteyi pencere pervazına, gözlüğü de gazetenin üstüne koydu ve eliyle gözlüğü kapadı.

"Evet, şimdi yeniden düşündüm. Gerçekten birbirimizin dostuysak o zaman benim için bir mutluluk olan nişanım onu da mutlu edecektir. Ve bu nedenle nişanımı ona bildirmek konusunda daha fazla tereddüt etmedim. Mektubu postaya vermeden önce sana söylemek istedim."

"Georg," dedi babası ve dişsiz ağzını yaydı, "dinle! Bu konuda bana danışmak için geldin. Bu kuşkusuz seni yüceltir. Fakat hemen şimdi bana gerçeği söylemezsen hiçbir şey, hileden başka hiçbir şey olmaz bu davranışın. Şimdi konuşulmaması gereken konuları burada konuşacak değilim. Çok kıymetli annenin ölümünden bu yana nahoş şeyler oldu. Belki de günün birinde, hatta tahmin ettiğimizden çok daha önce onları konuşacağımız zaman gelecek. İşyerinde bazı şeyleri görmüyorum, benden saklanmıyordur –şimdi bunlar benden saklanıyor demek istemiyorum– artık eskisi gibi güçlü değilim; hafızam zayıfladı, her şeyi aynı anda değerlendiremiyorum. Bu, öncelikle doğanın akışı nedeniyle böyle; ikinci neden ise annenin ölümünün beni senden daha

çok sarsması. – Fakat şu an bu konudan, mektuptan konuştuğumuza göre rica ediyorum beni hayal kırıklığına uğratma! Bu küçük bir şey, çok önemsiz bir şey, o nedenle beni hayal kırıklığına uğratma! Gerçekten de Petersburg'da böyle bir arkadaşın var mı?"

Georg çekinerek ayağa kalktı. "Arkadaşlarımı bir yana bırakalım. Binlerce arkadaş bile babamın yerini dolduramaz. Ne düşünüyorum biliyor musun? Kendini yeterince korumuyorsun. Fakat yaşlı bedeninin de hakları var. İşyerinde sensiz yapamam, bunu sen de çok iyi biliyorsun, fakat iş senin sağlığını tehdit ediyorsa yarından tezi yok işyerini kapatırım. Böyle devam edemez. Senin için başka bir yaşam tarzı belirlememiz lazım. Hem de bambaşka bir yaşam. Burada bu karanlıkta oturuyorsun, oysa oturma odası aydınlık. Kuvvetli besleneceğine kahvaltıdan bir lokmacık alıyorsun. Kapalı pencerenin önünde oturuyorsun, oysa temiz hava sana iyi gelecektir. Hayır, baba! Doktor getireceğim ve doktorun söyledikleri aynen uygulanacak. Odaları değiştireceğiz, sen öndeki odaya taşınacaksın, ben de buraya. Senin için bir değişiklik olmayacak, her şey olduğu gibi buraya gelecek. Fakat daha zamanı var, şimdi yatağa uzanıp biraz dinlen, kesinlikle dinlenmeye ihtiyacın var. Gel, üstünü değiştirmende sana yardım edeceğim, göreceksin, yapabilirim. Yoksa doğrudan öndeki odaya mı geçmek istersin, öyleyse şimdilik benim yatağıma uzan. Bu çok iyi olur doğrusu."

Georg, dağınık, beyaz saçlı başı göğsüne sarkan babasının hemen yanı başındaydı.

"Georg," dedi babası alçak sesle, hiç hareket etmeden.

Georg hemen babasının yanı başına çöktü, babasının yorgun yüzündeki gözbebeklerinin iyice açılmış bir halde kendisine çevrildiğini gördü.

"Senin Petersburg'da arkadaşın yok, sen şaka yapmayı hep sevmişsindir, bana da şaka yapmaktan çekinmedin. Orada nasıl arkadaşın olabilir senin! Buna inanamam."

"Hatırlasana, baba," dedi Georg, babasını koltuktan kaldırıp yanına getirdi, babası ayaktayken ne kadar güçsüz görünüyordu; robdöşambrını çıkardı ve şöyle dedi: "Neredeyse üç yıl olmak üzere, arkadaşım buraya beni ziyarete gelmişti. Hâlâ hatırlıyorum, ondan pek hoşlanmamıştın. En az iki kez sana onun gelmediğini söylemiştim, oysa burada odamda oturuyordu. Onu sevmemenin nedenini gayet iyi anlayabiliyordum. Arkadaşım garip bir insandır çünkü. Fakat sonraları onunla güzel güzel sohbet ettin. Hatta ben o günlerde onu dinlediğin, başınla onayladığın ve sorular sorduğun için ne kadar da gururlanmıştım. Düşünürsen mutlaka hatırlayacaksın. Arkadaşım Rus devrimi hakkında inanılmaz hikâyeler anlatmıştı. Örneğin Kiev'deki bir iş seyahati sırasında kentteki kalabalık arasında bir evin balkonunda bir rahibin avucunun içine bıçakla bir haç çizip elini kaldırdığını ve kalabalığa konuştuğunu anlatmıştı. Hatta sen de bu hikâyeyi orada burada anlatmıştın."

Bunları söylerken Georg babasını yeniden yerine oturtmuş ve babasının keten külotonun üzerine giydiği triko pantolonunu ve çoraplarını dikkatlice çıkarmayı başarmıştı. Çamaşırlarının pek de temiz olmadığını görünce babasını ihmal ettiği için kendisini suçladı. Babasının çamaşırlarının değiştirilmesiyle ilgilenmek tabii ki kendisinin sorumluluğundaydı. Nişanlısıyla gelecekte babasının nerede, nasıl yaşayacağı konusunda henüz ayrıntılı bir şekilde konuşmamıştı, çünkü her ikisi de babasının kendi evinde kalacağından yola çıkmışlardı. Oysa şimdi babasını ileride kesinlikle yanına almaya karar verdi. Daha dikkatlice bakınca, ileride babasına göstereceği bakım için geç kalmış olabileceğini düşündü.

Babasını kollarına alıp yatağa götürdü. Yatağa doğru giderken babasının saatinin zinciriyle oynadığını fark edince korkunç bir duyguya kapıldı. Babasını hemen yatağa yatıramadı, o denli sıkı sarılmıştı zincire.

Fakat onu yatağa yatırınca, her şey iyi görünüyordu. Babası üstünü kendi örtmüş, yorganı da omuzlarına kadar çekmişti. Georg'a sevimli bir tavırla baktı.

"Onu hatırlıyorsun, değil mi?" diye sordu Georg ve babasına cesaret verircesine baktı.

"Şimdi iyi örtündüm mü?" diye sordu babası, sanki ayaklarının iyi örtünüp örtünmediğini iyice görmüyormuş gibi.

"Yatakta olmak hoşuna gidiyor demek," dedi Georg ve üstünü iyice örttü.

"İyi örtünmüş müyüm?" diye bir daha sordu babası, vereceği yanıta dikkat kesilmiş gibiydi.

"Rahat ol, iyice örtündün."

"Hayır!" diye bağırdı babası, sorunun hemen arkasından, birdenbire yorganı üstünden attı ve yatakta ayağa kalkıp durdu. Sadece bir eliyle hafifçe tavana tutunuyordu. "Benim üzerimi örtmek istedin, biliyorum seni gidi hayırsız, fakat henüz örtülmedim ve son günüm de olsa, gücüm kuvvetim hakkından gelmeye yeter de artar bile. Tabii ki tanıyorum arkadaşını. O tam benim gönlüme göre bir oğul olurdu. O nedenle yıllarca onu kandırdın. Yoksa niye? Onun için ağlamadığımı mı sanıyorsun? Bu nedenle bürona kapandın, hiç kimse seni rahatsız etmesin, patron meşgul desinler diye – Rusya'ya o sahte mektupları yazasın diye. Fakat Allahtan bir babaya, oğlunun aklından geçenleri nasıl anlayacağını kimsenin öğretmesine gerek yok. Şimdi onu altına aldığını, üzerinde oturabileceğini ve onun hiç hareket edemeyeceğini sanıyorsun ve işte benim efendi oğlum evlenmeye karar vermiş!"

Georg babasının bu korkunç haline baktı. Babasının birdenbire çok iyi tanıdığı Petersburglu arkadaşına hiç bu kadar üzülmemişti. Arkadaşının büyük Rusya'da kaybolduğunu görüyordu. Boş, içi boşaltılmış dükkânın kapısında görüyordu onu. Yıkılmış rafların, parçalanmış eşyaların,

yere düşen gaz borularının arasında duruyordu arkadaşı. Niçin o kadar uzaklara gitmişti ki?

"Fakat baksana bana!" diye bağırdı babası ve Georg neredeyse dalgın bir halde yatağa koştu, söyleneni anlamak için, fakat yolun yarısında durdu.

"Çünkü o eteğini kaldırdı," diye ince bir sesle konuşmaya başladı babası, "o aptal kız eteğini kaldırdığı için." Ve söylediğini canlandırmak için gömleğini kaldırınca kalçasında savaş yıllarından kalma yarası göründü. "Eteğini böyle, böyle kaldırdığı için onunla oldun, rahatsız edilmeden kendini tatmin etmek için annenin hatırasını kirlettin, arkadaşına ihanet ettin, sana karışmasın diye babanı yatağa soktun. Ama karışabilir mi, karışamaz mı?" Ve babası ayağa dikildi, ayaklarını salladı, sorunu anladığı için yüzü ışıldıyordu.

Georg bir köşede duruyordu, babasından mümkün olduğunca uzakta. Uzun bir süre önce her şeyi en ince ayrıntısına kadar gözlemlemeye karar vermişti, dolaylı bir şekilde arkadan ya da yukarıdan sürprizle karşılaşmamak için. Şimdi yine çoktandır unuttuğu kararı hatırladı, fakat hatırladığı gibi yine unuttu.

"Fakat arkadaşa ihanet edilmedi!" diye başladı babası ve sağa sola oynattığı işaretparmağıyla söylediklerini güçlendirdi. "Ben onun buradaki temsilcisiydim."

"Komedyen!" diye bağırmaktan kendini alamadı Georg, ancak hatasını hemen anladı ve dilini ısırdı, fakat çok geçti – gözleri açıldı, acıdan kıvrandı.

"Evet, tabii ki komedi oynadım! Komedi! Güzel bir sözcük! Karısını kaybetmiş bir adam için başka ne teselli kaldı ki? Söyle –ve cevap verirken bir an için olsun benim hayattaki oğlum olarak söyle–, evin arkasındaki bir odada, namussuz insanların peşinde olduğu, kemiklerine kadar yaşlanmış benim gibi bir ihtiyarın elinde ne kaldı ki? Oğlum ise büyük bir coşkuyla dünyayı dolaşıyor, kurduğum işleri kapatıyor, zevkten yerlere yatıyor, babasının önünden saygın

bir insanın suskun yüzüyle geçip gidiyor. Seni sevmediğimi mi sanıyorsun, dünyaya gelmene neden olan ben mi seni sevmiyorum?"

Şimdi eğilecek, diye geçirdi aklından Georg, ya düşerse ve bir yerini kırarsa!

Babası eğildi, fakat düşmedi. Beklediği gibi Georg'un yaklaştığını görünce tekrar doğruldu.

"Olduğun yerde kal, sana ihtiyacım yok. Buraya gelecek gücün olduğunu sanıyorsun ve istediğin için öyle geride duruyorsun. Yanılıyor olmayasın! Ben hâlâ senden daha güçlüyüm. Yalnız olsaydım belki de geri çekilmek zorunda kalırdım, fakat annen kendi gücünü bana verdi ve arkadaşınla çok güzel işbirliği yaptık. Müşterilerin burada cebimde."

'Gömleğinde bile cebi var!' dedi Georg kendi kendine ve bunu ifşa ederek onu bütün insanların önünde küçük düşürebileceğini düşündü. Bunu bir an için düşündü, çünkü zaten sürekli her şeyi unutuyordu.

"Nişanlını al karşıma geç! Bak onu nasıl bir anda uzaklaştırıyorum ve sen nasıl olduğunu anlamayacaksın bile."

Georg inanmıyormuş gibi yüzünü buruşturdu. Babası ise söylediklerini doğrularcasına Georg'un olduğu köşeye doğru başını salladı.

"Bugün gelip arkadaşıma nişanlandığımı yazayım mı diye sorman beni ne çok eğlendirdi. O zaten her şeyi biliyor, aptal çocuk, her şeyi! Ben ona yazdım, kâğıdı kalemi elimden almayı unuttun çünkü. O yüzden yıllardır gelmiyor, o her şeyi senden yüz kat daha iyi biliyor, sağ elinde okumak için benim yazdığım mektubu tutarken sol eliyle senden gelen mektubu okumadan buruşturuyor!"

Kolunu heyecandan başının üzerinde salladı. "O her şeyi senden bin kat daha iyi biliyor!" diye bağırdı.

"On bin kat daha!" dedi Georg babasıyla alay etmek için, fakat cümle daha ağzındayken son derece ciddi bir ton aldı.

"Yıllardır bu soruyla gelmeni bekliyordum! Başka bir şey umurumda mı sanıyorsun? Gazeteleri okuduğumu mu sanıyorsun? Al, bak!" Ve bir şekilde yatağa götürdüğü gazeteyi Georg'a attı. Georg'un ismini bile bilmediği eski bir gazeteydi.

"Olgunlaşman ne kadar da uzun sürdü! Annen öldü, o mutlu günü göremedi, Rusya'daki arkadaşın mahvoldu gitti, daha üç yıl önce benzi sapsarıydı, bana gelince nasıl olduğumu görüyorsun işte. Bunları görecek gözün var elbet."

"Demek hep tetikte bekledin!" diye haykırdı Georg.

Acıyan bir ses tonuyla şöyle dedi babası: "Herhalde bunu çok daha önce söylemek isterdin. Artık hiç yeri değil."

Ve sesini daha da yükselterek: "İşte şimdi senden başka şeylerin de olduğunu biliyorsun, şimdiye kadar sadece kendin var sanıyordun. Masum bir çocuk olmakla birlikte, şeytani bir insandın aynı zamanda! – Bu nedenle şunu bil: Seni suda boğularak ölmeye mahkûm ediyorum!"

Georg bir anda kendini dışarıya atılmış gibi hissetti, babasının yatağın üzerine düşerken çıkardığı ses kulaklarındayken dışarıya çıktı. Basamaklarından hızla indiği merdivenlerde evi toplamak için gelen hizmetçiye çarptı. "İsa aşkına!" diye bağırdı kadın ve önlüğüyle yüzünü kapattı, fakat Georg çoktan uzaklaşmıştı bile. Dış kapıdan fırladı, içinden bir şey onu yoldan suya çekiyordu. Aç bir insanın yiyeceğe sarılması gibi korkuluğu sıkıca tuttu. Mükemmel bir sporcu olarak çocukken anne ve babasını gururlandırmıştı – korkuluğun öbür yanına geçti. Güçsüzleşen elleriyle henüz tutunmaktaydı, düşerken çıkaracağı sesi rahatça bastıracak bir otobüsün gelmesini bekledi, hafifçe bağırdı: "Sevgili anne, sevgili baba, sizi her zaman sevdim ben." Ve kendini aşağı bıraktı.

Tam o anda köprünün üzerinde sonsuzca akan yoğun bir trafik vardı.

BİR TAŞRA HEKİMİ

Küçük Öyküler

Babama

Yeni Avukat

Yeni bir avukatımız var, Dr. Bucephalus* Dış görünüşü Makedonyalı İskender'in savaş atı olduğu zamanları pek hatırlatmıyor. Ancak durumu bilen kişi bazı şeylerin farkına varabilir. Fakat yine de geçenlerde avukatı dış merdivenlerin mermer basamaklarını çınlayan adımlarla çıkarken gören saf bir mübaşirin bile at yarışlarının küçük bir müdavimine özgü uzman bakışlarla avukata hayran hayran baktığını gördüm.

Aslında baro Bucephalus'un baroya kabulünü onaylıyor. Herkes Bucephalus'un bugünkü toplum düzeninde güç bir durumda olduğunu ve onun gerek bu sebeple gerekse dünya tarihindeki önemi sebebiyle, her halükârda isteklerinin karşılanmasını hak ettiğini hayretle idrak ediyor. Bugün –kimse bunu inkâr edemez– bir Büyük İskender yok. Gerçi bazıları öldürmekten anlıyor; elindeki mızrağı şölen masasından dostuna isabet ettirme becerisinden de yoksun değil; birçoklarına da Makedonya dar geliyor ve babaları Philippos'a lanet savuruyorlar – fakat kimse, hiç kimse Hindistan'a gi-

* Bukephalos: Pegasus ve Truva gibi mitolojik özelliklere sahip olan ve Türkçesi Öküzbaş olan Bukephalos, Büyük İskender'in sahibi olduğu ve antikçağın en bilinen efsanevi savaş atının adı. Makedonya'dan Hindistan'a dek uzanan sefer hareketlerinde Büyük İskender'in yanında olmuş, Kuzey Hindistan'da yapılan Hydaspes Savaşı sonrasında ölmüş ve Bukephalia'ya gömülmüştür. Bukephalia, Büyük İskender'in Bukephalos'un anısına kurduğu bir şehir olup günümüzde Pakistan sınırları içerisinde yer almakta ve Cihlam (Jhelum) olarak adlandırılmaktadır. (ç.n.)

demiyor. Eskiden de Hindistan'ın kapılarına ulaşılmazmış, fakat Hindistan'a giden yolu kralın kılıcı belirlermiş. Bugün kapılar bambaşka yerlere, ileriye, daha yükseğe taşınmış; birçoklarının elinde kılıç var, fakat sadece sallamak için ve sallanan kılıcı izlemek isteyen gözler şaşı oluyor.

Belki de bu nedenle en iyisi Bucephalus'un yaptığı gibi kanun kitaplarına gömülmek. Atlının uyluklarında ezilmeden, özgürce, sakin lamba ışığında, İssos Muharebesi'nin çok uzağında, okuyor ve eski kitaplarımızın sayfalarını çeviriyor Bucephalus.

Bir Taşra Hekimi

Büyük bir sıkıntı içindeydim: Acilen bir yere gitmek zorundaydım; ağır bir hasta on mil uzaktaki bir köyde beni bekliyordu; şiddetli bir kar fırtınası ise onunla benim aramdaki mesafeyi kapatıyordu; arabam vardı, hafif, büyük tekerlekli, tam da bizim taşra yollarına dayanıklı; kürkümü giymiş, çantamı elime almış, yola çıkmaya hazır avluda bekliyordum; fakat at yoktu, arabayı sürecek at yoktu. Benim kendi atım dün gece, bu buz gibi kışta aşırı yorgunluktan ölmüştü; hizmetçi kız ödünç bir at bulmak için köyde oradan oraya koşuyordu; fakat boşunaydı, biliyordum, üstüme kar yağmış, gittikçe hareket edemez hale gelmiş, orada öylece duruyordum. Dış kapıda hizmetçi kız göründü, yalnızdı, elindeki feneri sallıyordu; tabii böyle bir havada yolculuk için atını kim ödünç verirdi ki? Avluyu bir kez daha dolandım; tek bir imkân bulamadım; dalgın ve öfkeli bir halde yıllardır kullanılmayan domuz ahırının kırık kapısına bir tekme attım. Kapı açılmakla kalmadı, menteşeleri de yerinden oynadı. At kokusuna benzer bir koku ve sıcaklık geldi dışarıya. Doğru dürüst yanmayan bir ahır feneri ipin ucunda sallanıyordu. Adamın biri alçak bir bölmede kıvrılmış, açık mavi gözlü yüzünü gösteriyordu. "Arabayı hazırlayayım mı?" diye sordu ellerinin ve ayaklarının üzerinde sürüne sürüne gelirken. Ne diyeceğimi bilemedim, yalnızca ahırda daha nelerin olduğunu görmek için eğildim. Hizmetçi kız yanımda duruyordu. "İnsan kendi evinde ne var, ne yok bilmiyor," dedi, ikimiz de güldük. "Haydi oğlum, haydi kızım!" diye bağırdı seyis ve iri, böğürleri güçlü iki at arka arkaya, bacakları karınlarına yakın, güzel başlarını develer gibi öne eğerek gövdeleriyle doldurdukları kapıdan salına salına çıktılar. Dışarıda uzun bacakları gergin, vücutlarından buhar çıkarken dimdik durdular. "Yardım et adama," de-

dim hizmetçiye, kız hemen adama arabanın koşumlarını uzattı. Fakat kız seyisin yanına varır varmaz, adam kıza sarılıp yüzünü yüzüne dayadı. Kız bağırdı ve yanıma koştu; kızın yanağında iki sıra dişin kırmızı izi vardı. "Seni hayvan," diye bağırdım öfkeyle, "kırbaçlanmak mı istiyorsun?" Fakat hemen kendimi toparladım; karşımdakinin yabancı biri olduğunu, nereden geldiğini bilmediğimi ve diğerleri yardım etmeyi reddederken onun kendi isteğiyle bana yardım ettiğini hatırladım. Sanki düşüncelerimi okumuş gibi tehdidime aldırmayan adam atları hazırlarken bana dönüp "Binin," dedi ve gerçekten de her şey hazırdı. Böyle güzel atlarla şimdiye kadar hiç yolculuk etmemiştim, neşeyle arabaya bindim. "Fakat arabayı ben kullanacağım, sen yolu bilmezsin," dedim. "Elbette," dedi seyis, "ben gelmiyorum, ben Rosa'nın yanında kalacağım." "Hayır," diye bağıran Rosa başına gelecekleri değiştiremeyeceğini sezmiş gibi eve koşuyor; kapının zincirini duyuyorum, kilidin geçtiğini duyuyorum, ayrıca Rosa'nın koridorda koşup, adamın kendisini bulmaması için evdeki tüm ışıkları söndürdüğünü görüyorum. "Sen de benimle geliyorsun," dedim seyise, "ya da ben de gitmiyorum, o kadar önemli de değil zaten. Bu yolculuk karşılığında kızı sana vermeyi aklımdan bile geçirmiyorum." "Deeh!" diyor seyis ve ellerini şaklatıyor, araba akıntıya kapılmış tahta gibi hızla yerinden fırlıyor; evimin kapısının adamın yüklenmesiyle kırılıp dökülmesini duyuyorum, sonra gözlerim ve kulaklarım tüm duyulara aynı zamanda nüfuz eden bir uğultuyla doluyor. Fakat yalnızca bir an, çünkü sanki benim avlumun kapısı önünde hastamın avlusunun kapısı açılmış gibi birden kendimi hastamın evinde buluyorum; atlar sakin, kar fırtınası dindi; her tarafta ay ışığı, hastanın anne ve babası evden fırlıyor, kız kardeşi de arkalarından; beni neredeyse arabadan kucaklayıp indiriyorlar; şaşkın konuşmalardan hiçbir şey anlamıyorum; hastanın odasında nefes almak mümkün

değil, orada öylece unutulan kuzineden dumanlar çıkıyor; pencereyi açacağım; fakat öncesinde hastayı görmek istiyorum. Zayıf biri, ateşi yok, bedeni soğuk da değil sıcak da, gözleri boş boş bakıyor, üzerinde bir giysi yok, yatakta doğruluyor, boynuma sarılıyor ve kulağıma şunları fısıldıyor: "Doktor, bırak beni öleyim." Etrafıma bakınıyorum; benden başka duyan kimse yok; anne ve babası eğilmiş, merakla ne diyeceğimi bekliyorlar; hastanın kız kardeşi çantamı koymam için bir sandalye getiriyor. Çantamı açıyor ve aletler içinde aranıyorum; delikanlı yataktan eliyle bana dokunup ricasını hatırlatıyor; bir cımbız alıp mum ışığında kontrol ediyor ve tekrar yerine koyuyorum. 'Evet' diye geçiriyorum aklımdan günaha girerek, 'böyle durumlarda tanrılar yardım eder, eksik olan atı gönderirler, hatta acele olduğundan yanına bir tane daha verirler, üstüne bir de seyis bağışlarlar.' – Derken ancak şimdi Rosa geliyor aklıma; ne yapabilirim, onu nasıl kurtarabilirim, onu o seyisin elinden nasıl çekip alabilirim, on mil uzaktayım, arabamda zaptedilmeyen atlar. Dizginlerini bir şekilde gevşeten atlar; anlamadığım bir şekilde dışarıdan açılan pencereler ve ailenin bağırmasına aldırmadan pencereden başlarını sokup içerideki hastaya bakan atlar. 'Hemen geri dönmeliyim,' diye geçiriyorum aklımdan, sanki atlar yola koyulmamı istiyorlarmış gibi, fakat o sırada sıcaktan bunaldığımı sanıp üzerimdeki kürkü alan hastanın kız kardeşine karşı koymuyorum. Bir bardak rom ikram ediyorlar bana ve hastanın babası omzuma şöyle bir dokunuyor, çok değerli içkisinden ikram etmesi bu samimiyetin özrü anlamına geliyor. Başımı hayır anlamında sallıyorum; yaşlı adamın dar görüşlülüğü midemi bulandırabilir; yalnızca bu nedenle içmeyi reddediyorum. Hastanın annesi yatağın yanında durmuş beni yanına çağırıyor; yanına gidiyorum, atlardan biri odanın tavanına doğru yüksek sesle kişnerken, ben başımı hasta gencin göğsüne dayıyorum, genç, ıslak sakalımın vücuduna değ-

mesiyle ürperiyor. Muayenem sonucunda yanılmadığımı görüyorum, delikanlı sağlıklı, biraz dolaşım bozukluğu var; annesinin ihtimamı nedeniyle aşırı kahve içmiş fakat sağlıklı, iyisi mi zorla yataktan kaldırılmalı. Ben dünyayı düzeltmek zorunda değilim, onun yatakta yatmasına karışmıyorum. Ben bölgenin hekimi olarak görevliyim ve görevimi de fazlasıyla yerine getiriyorum. Maaşım yeterli değil, buna karşın yoksullara karşı cömert ve yardımsever biriyim. Daha Rosa'yı kurtarmam lazım, delikanlı haklı olabilir, ben de ölmek istiyorum. Burada, bu sonsuz kışta ne yapıyorum? Atım öldü ve köyde atını bana ödünç verecek kimse yok. Gerekli atları domuz ahırından almak zorunda kaldım; tesadüfen orada at olmasaydı domuzları at niyetine koşmak zorunda kalacaktım. İşte durum bu. Aileyi gülümseyerek selamlıyor ve izin istiyorum. Onların olanlardan haberi yok, haberleri olsa inanmazlar zaten. Reçete yazmak kolay olmasına kolay, insanlarla anlaşmak zor. Ve işte ziyaretim burada sona eriyor, bir kez daha boşuna yordular beni; buna alıştım, kapımın gece ziline basan bölge insanları bana işkence ediyor, fakat bu defa Rosa'dan vazgeçmem gerekti, yıllardır evimde yaşadığını neredeyse hiç umursamadığım o güzel kız – fakat bu defaki fedakârlık çok büyük ve ben, ne kadar istese de Rosa'yı bana geri vermeyecek bu ailenin üzerine atlamamak için kafamda bir sürü ince hesap yapıyorum. Fakat çantamı kapatıp kürkümü getirmelerini rica ettiğimde, ailenin tümü yanımda, baba elindeki rom bardağını kokluyor, anne ise kendisini hayal kırıklığına uğratmışım gibi –pekâlâ benden ne bekliyorlar–, gözleri yaşla dolu kız kardeş dudaklarını ısırmakta ve elinde kana bulanmış bir havlu tutuyor, neredeyse delikanlının hasta olduğunu söyleyeceğim. Delikanlının yanına gidiyorum, oğlan sanki gücünü yerine getirecek bir çorba veriyormuşum gibi gülümsüyor bana –ah, tam o sırada atlar kişnemeye başlıyor; bu gürültü adeta yüksek bir makamdan muayeneyi kolay-

laştırmak için geliyormuş gibi– ve ben şunu tespit ediyorum: Evet, delikanlı hasta. Sağ tarafında, kalça kısmında avuç içi kadar bir yara açılmış. Pembe renkte, derine doğru rengi koyulaşıyor, kenarları daha açık renkli, pütürlü, bazı yerlerde az, bazı yerlerde çok kan birikmiş, bir maden ocağı gibi açılmış. Uzaktan öyle görünüyor. Yakından bakıldığında daha ağır bir durum fark ediliyor. İnsan nasıl bir seyirci gibi tepki vermeden bakabilir buna? Kalınlığı ve uzunluğu serçeparmağım kadar kurtlar, –kendi renkleri pembemsiyken bir de kana bulanmış– yaranın içine kıvrılmışlar, beyaz başları ve bir sürü ayaklarıyla ışığa çıkmaya çalışıyorlar. Zavallı delikanlı! Sana kimse yardım edemez. Büyük yaranı buldum; yan tarafındaki çiçek yüzünden ölüp gideceksin. Oğlanı muayene ettiğimi gördüğü için aile mutlu; kız kardeş anneye, anne babaya, baba da açık kapıdan içeri ay ışığında parmaklarının uçlarına basa basa dengeleri bozulmasın diye ellerini ileriye uzatarak giren birkaç konuğa söylüyor. "Beni kurtaracak mısın?" diye fısıldıyor delikanlı hıçkırıklar içinde, yarasındaki canlanmadan bitkin bir halde. Etrafımdaki insanlar hep böyledir. Her zaman imkânsızı isterler hekimden. Eski inançlarını kaybetmişler; rahip evinde oturur, ayin giysilerini art arda lime lime eder; fakat hekim ameliyat yapan elleriyle her şeyi başarabilmelidir. Pekâlâ, nasıl isterseniz öyle olsun: Ben kendimi sunmadım; beni kutsal amaçlar için sonuna kadar kullanmak isterseniz, ses çıkarmam; hizmetçisi kaçırılmış yaşlı bir taşra hekimi olan ben daha ne isteyebilirim ki? Ve işte geliyorlar, aile ve köyün en yaşlıları; üzerimdekileri çıkarıyorlar; başlarında bir öğretmenin olduğu okul korosu kapının önünde durmuş, son derece yalın melodisi olan şu şarkıyı okuyorlar:

Elbiselerini çıkarın onun, iyileştirir o zaman
İyileştirmezse, öldürün onu o zaman!
O bir hekimdir sadece, bir hekimdir sadece.

Derken elbiselerimi çıkarıyorlar ve ben kafamı eğip parmaklarımı sakallarımın arasında gezdirirken sakin sakin insanlara bakıyorum. Soğukkanlılığımı koruyorum, oradakilerin hepsinden daha üstün durumdayım; fakat tüm bunların yararı yok, başımdan ve ayaklarımdan tutup beni yatağa yatırıyorlar. Duvar tarafına, delikanlının yarasının bulunduğu tarafa yatırıyorlar. Sonra hepsi odadan çıkıyor; kapı kapatılıyor; şarkı söylemeyi kesiyorlar; bulutlar ayın önüne geçiyor; üzerimde sıcacık yorgan, atların başları gölge gibi parlıyor pencerenin önünde. "Biliyor musun?" diye kulağıma fısıldıyor, "Ben sana pek güvenmiyorum. Sen de buraya bırakıldın, kendi ayağınla gelmedin. Bana yardım edeceğine, ölüm döşeğimi dar ediyorsun bana. Bana kalsa gözlerini oyup çıkarırdım." "Doğru," dedim, "bir rezalet bu, fakat ben bir hekimim. Ne yapabilirim? İnan bana benim için de kolay değil." "Bu özürle memnun mu olayım? Ah, evet. Ben hep elimdekiyle memnun olmalıyım. Güzel bir yarayla dünyaya geliyorum; bu benim sahip olduğum tek şeydi." "Genç arkadaş," dedim, "senin hatan: Olayların tümünü göremiyorsun; şimdiye kadar birçok hastaya bakmış olan ben sana şunu söylüyorum: Yaran o kadar kötü değil. İki çapraz balta darbesiyle açılmış bir yara. Birçokları ormanda yana dönerler ve baltanın sesini duyamazlar, baltanın yaklaştığını ise hiç duymazlar." "Gerçekten de öyle mi, yoksa ateşli halimle beni kandırıyor musun?" "Gerçek bu, devletin doktorunun şeref sözünü öteki tarafa götürebilirsin." Hasta delikanlı bu söze inandı ve sustu. Fakat şimdi de kendimi nasıl kurtaracağımı düşünmeliydim. Atlar sadık bir şekilde yerlerinde duruyordu hâlâ. Elbiselerimi, kürkümü ve çantamı acele acele topladım; giyinmekle vakit kaybetmek istemiyordum; atlar buraya geldikleri gibi hızla giderlerse çarçabuk kendi yatağımda olabilirdim. Atlardan biri itaatkâr bir şekilde pencereye yanaştı. Eşyalarımı arabaya fırlattım. Kürk fazla uzağa uçtu, sadece bir kolu

çengele takıldı. Bu yeterliydi benim için. Hemen atın üzerine atladım. Koşumlar boşta, atlardan biri diğerine bağlı değil, araba bir sağa bir sola gidiyor, en arkada karların içinde de kürk. "Deeh!" diye bağırıyorum; fakat atlar hızlı değil; yaşlı adamlar gibi kar çölünde ağır ağır gidiyoruz; çocukların yeni fakat gerçeği yansıtmayan şarkısı arkamızda yankılanıyor:

Sevinin ey siz hastalar,
Hekim de yatağınıza yattı!

Bu şekilde asla eve varamayacağım; gittikçe daha çok hastası olan muayenehanemi kaybettim; benim yerime gelen hastalarımı çalıyor fakat boşuna, benim yerimi dolduramaz; evimde o iğrenç at uşağı at koşturuyor; Rosa onun kurbanı; düşünmek bile istemiyorum. Çıplak, bu en mutsuz çağın soğuğuna maruz, bu dünyaya ait araba ve bu dünyaya ait olmayan atlarla yaşlı bir adam olan ben koşup duruyorum. Kürküm arabanın arkasında fakat ona uzanamıyorum. Ve hasta takımından hiç kimse parmağını oynatmıyor. Kandırıldım! Kandırıldım! Gece çanının yanlış alarmına kapılınca – olanlar bir daha düzeltilemez.

Galeride

Bir sirkte atla gösteriler yapan marazlı, ciğerlerinden hasta herhangi bir kadın binici, elindeki kırbacı şaklatan merhametsiz patronu tarafından, yorulmak bilmez seyirciler önünde manejde at üzerinde yaylana yaylana hiç ara vermeden bir daire etrafında dönmeye mecbur edilse, etrafına öpücükler dağıtsa, belini sallasa ve bu oyun, orkestranın ve vantilatörlerin hiç dinmeyen gürültüsünde gittikçe açılan gri bir geleceğin içine bir buhar çekici gibi mekanik, kâh azalan kâh yükselen alkış sesleri içinde devam etse belki o zaman galerideki bir genç izleyici merdivenden koşup maneje girer ve her duruma uygun çalan orkestranın fanfarları arasında "Dur!" diye bağırırdı.

Fakat öyle olmadığından; beyaz ve kırmızı giysiler içinde güzel bir bayan, üniformalı, mağrur uşakların açtığı perdeler arasından maneje uçar gibi girdiğinden ve müdür hayvan gibi soluyup hayran hayran kızın gözlerini arayarak onu karşıladığından, kızı tehlikeli bir yolculuğa çıkan ve her şeyden çok sevdiği kendi torunuymuş gibi büyük bir itinayla kaldırıp kır atın üzerine oturttuğundan; elindeki kırbaçla işaret için bir türlü karar veremediğinden; fakat sonunda kararsızlığını yenip kırbacını şaklattığından; atın yanında ağzı bir karış açık koşturduğundan; binici kızın atla sıçrayışlarını dikkatle izlediğinden ve bu kadar becerikli olmasını bir türlü aklı almadığından, onu İngilizce uyarmaya çalıştığından; çemberi tutan seyisleri dikkatli olmaları için sinirli bir şekilde payladığından, o büyük *Salto mortale*'den* önce elleri havaya kaldırıp orkestraya sessiz olması için yalvardığından; sonunda küçük biniciyi titreyen atın üzerinden alıp

---

* (İt.) Ölüm atlayışı, ölüm saltosu, havada dönen bir atlet tarafından yapılan, son derece cesaret isteyen bir atlayışın adı. (ç.n.)

yanaklarından öptüğünden ve seyircilerin beğenisini yeterli bulmadığından; o sırada küçük binici ona yaslanarak kollarını iki yana açıp başını arkaya atarak mutluluğunu tüm sirkle paylaşmak istediğinden – böyle olduğundan, galeridеki erkek seyirci yüzünü korkuluğa yaslıyor ve kapanış marşı okunurken ağır bir rüyaya gömülür gibi neye ağladığını bilmeden ağlamaya başlıyor.

Eski Bir Yaprak

Vatanımızın savunmasında birçok şey ihmal edilmiş görünüyor. Şimdiye kadar buna aldırmadık ve işimizle gücümüzle ilgilendik; fakat son zamanlarda cereyan eden olaylar bizde endişe yarattı.

İmparatorluk sarayının karşısındaki meydanda bir kunduracı dükkânım var. Sabahın alacakaranlığında dükkânımı açar açmaz meydana açılan bütün sokak başlarının silahlı adamlar tarafından tutulduğunu görüyorum. Fakat bunlar bizim askerlerimiz değil, görünen o ki kuzeyden gelen göçebeler. Nasıl oldu bilmiyorum ama sınırdan epeyi uzakta olan başkente kadar girmişler. Öyle ya da böyle şimdi buradalar ve anlaşılan her sabah sayıları artacak.

Doğalarına uygun olarak açık havada yaşıyorlar, çünkü evlerden nefret ediyorlar. Kılıçlarını bileylemekle, oklarının ucunu sivriltmekle ve atla talim yapmakla meşguller. Bu sessiz ve her zaman tertemiz tutmaya özen gösterdiğimiz alanı ahıra çevirdiler. Bazen dükkânlarımızdan çıkıyor ve etrafımızdaki pisliklerin en kabalarını atıyoruz, fakat gittikçe daha nadir yapar olduk bunu, çünkü bir yararı olmadığını gördük; ayrıca bunu yaparken vahşi atların altında kalma ya da kamçılanma tehlikesiyle karşı karşıyayız.

Göçebelerle konuşamıyoruz. Onlar bizim dilimizi bilmiyor, kendilerinin de bir dili yok gibi. Kendi aralarında kargalar gibi anlaşıyorlar. Sürekli bu karga seslerini duyuyoruz. Bizim yaşam tarzımız, alışkanlıklarımız onlar için anlaşılmaz olduğu kadar umursadıkları bir şey de değil. Bu nedenle işaretlerle anlaşmayı da reddediyorlar. Çenenizi istediğiniz kadar yorabilir, ellerinizi istediğiniz kadar oynatabilirsiniz, sizi yine de anlamıyorlar ve anlamayacaklardır. Çoğu zaman yüzlerini ekşitiyorlar; gözlerini şaşı gibi yapı-

yor ve ağızlarından köpük saçıyorlar; fakat bunu bir şey söylemek ya da korkutmak için değil, sadece böyle davranmak doğaları gereği olduğu için yapıyorlar. İhtiyaçları neyse alıyorlar. Şiddete başvurdukları söylenemez. Ancak bir şey almak istediklerinde, insan yana çekiliyor ve her şeyi onlara bırakıyor.

Hatta benim dükkânımdan da bir sürü şey aldılar. Fakat karşımdaki kasaptan neler aldıklarını görünce halime şükrediyorum. Kasap malları daha yerine koymadan elinden alıp midelerine indiriyorlar. Atları da et yiyor; çoğu zaman atın sahibi atının yanında aynı etten yemeye başlıyor, her biri etin bir ucundan. Kasap korku içinde, et getirmemeye cesaret edemiyor. Bizler kasabı anlıyor ve aramızda para toplayarak ona destek olmaya çalışıyoruz. Göçebeler et bulamazlarsa kim bilir ne yaparlar; hatta her gün et alsalar bile akıllarından ne geçtiğini kim bilebilir?

Sonunda kasap en azından hayvanı kesme zahmetine katlanmak istemediğinden bir sabah canlı sığır getirdi. Fakat bunu bir daha yapmamalı. Takriben bir saat boyunca dükkânımın en arkasına gidip dümdüz yere yattım ve göçebelerin dişleriyle üzerine saldırıp sıcak etlerini kopardıkları hayvanın bağırtısını duymayayım diye tüm giysilerimi, yorgan, örtü ne varsa üzerime örttüm. Dışarıya çıkmaya cesaret ettiğimde etraf çoktan sessizleşmişti; göçebeler bir şarap fıçısının etrafında sızmış sarhoşlar gibi yorgun bir halde sığırdan arta kalanın çevresine yığılmışlardı.

Galiba tam o anda sarayın penceresinde imparatoru gördüm; başka zamanlar imparator dıştaki bu odalara asla gelmezdi, her zaman yalnızca sarayın en içteki bahçesinde yaşardı; bu kez pencerelerden birinin önünde öylece durmuştu, en azından ben öyle sandım, sarayının önünde olanları izliyordu.

"Bu işin sonu ne olacak?" diye soruyoruz birbirimize. "Bu yüke ve işkenceye daha ne kadar katlanacağız? İmparatorluk sarayı göçebeleri buraya çekti, fakat şimdi nasıl defedecek bilmiyor. Sarayın cümle kapısı kapalı; eskiden gayet resmi bir şekilde içeride ve dışarıda nöbet tutan nöbetçi şimdi önünde demir parmaklık olan pencerelerin arkasında duruyor. Vatanın kurtarılması biz esnafa ve dükkân sahiplerine kaldı; fakat bizler böyle bir görevin üstesinden gelemeyiz; bugüne kadar da böyle bir görevi başarabiliriz diye de övünmedik. Ortada bir yanlış anlama var ve biz bu nedenle mahvoluyoruz."

Yasa Önünde

Yasanın önünde bir bekçi var. Köyden gelen bir adam bu bekçinin yanına gider, yasaya girmek için izin ister. Fakat bekçi onu içeriye salamayacağını söyler. Adam düşünür ve daha sonra gelirse içeriye girip giremeyeceğini sorar. "Olabilir," der bekçi, "fakat şimdi değil." Yasanın kapısı her zamanki gibi açık olduğundan, bekçi yana çekildiğinde adam büyük kapıdan içeriyi görebilmek için eğilir. Bekçi bunu fark edince güler ve şöyle der: "Seni bu kadar çok cezbediyorsa, yasaklamama rağmen içeriye girmeyi dene. Yalnız unutma: Ben güçlüyüm. Ve ben sadece en aşağı basamaktaki bekçiyim. Her salonda bir bekçi durur, her biri diğerinden güçlüdür. Üçüncü bekçinin bakışına ben bile katlanamam." Köyden gelen adam böylesi zorluklarla karşılaşacağını düşünmemiştir; aslında yasanın herkese her zaman açık olması gerekir, diye düşünür; fakat bekçiyi kürk mantosu içinde iyice incelediğinde, kocaman sivri burnuna, uzun, seyrek, siyah Tatar sakalına baktığında girmesi için izin çıkıncaya kadar beklemesinin daha iyi olacağına karar verir. Bekçi ona bir sandalye uzatır ve kapının yanında oturmasına izin verir. Adam orada günlerce ve yıllarca oturur. İçeriye girmek için çok uğraşır, yalvarmalarıyla bekçiyi yorar. Bekçi sıklıkla onu küçük sorgulara çeker, memleketini ve daha birçok şeyi sorar; fakat bunlar büyük beylerin birbirine sordukları türden sorulardır. Ve her defasında sonunda bekçi onu içeriye bırakamayacağını söyler. Bu yolculuğa tam donanımlı gelmiş olan adam her yola başvurur ve elindeki her şeyi değerli olup olmadığına aldırmadan rüşvet olarak bekçiye verir. Bekçi ise verilenlerin hepsini alır almasına, ancak yanında da şunları söyler: "Bunları sadece şunu da yapmadım demeyesin, diye kabul ediyorum." Geçen yıllar içinde adam, bekçiyi hiç bıkmadan usanmadan inceler. Diğer bekçileri unutur ve bu ilk

bekçinin yasanın içine girebilmesindeki tek engel olduğunu düşünür. İlk yıllar bu kötü rastlantıya yüksek sesle söylenir, yaşlandıkça kendi kendine homurdanır sadece. Yaşlandıkça çocuklaşır, bekçiyi yıllarca incelediğinden kürkünün yakasındaki bitleri bile fark eder ve bekçiyi ikna etmesi konusunda kendisine yardım etmeleri için bitlere yalvarmaya başlar. Sonunda gözleri iyi görmez olur; gerçekten karanlık mı oldu, yoksa gözleri mi kendisini aldatıyor, seçemez. Ancak karanlıkta bir parıltı fark eder, yasanın kapısında hiç sönmeden sürekli parıldayan bir ışık. Fazla ömrü kalmamıştır. Ölmeden önce geçen yıllar boyunca edindiği deneyimler, o güne kadar bekçiye sormadığı bir soruyu oluşturur kafasında. Bekçiye eliyle işaret eder, çünkü beli bükülmüştür, doğrulması imkânsızdır. Bekçi onunla konuşmak için iyice ona doğru eğilmek zorunda kalır, çünkü aralarındaki boy farkı yıllar içinde bekçinin lehine değişmiştir. "Daha ne bilmek istiyorsun?" diye sorar bekçi, "Hiç doymak bilmiyorsun." "Herkes yasaya ulaşmaya çalışır," der adam, "nasıl olur da aradan geçen bunca yıl boyunca benim dışımda hiç kimse içeriye girmek için izin istemez?" Bekçi adamın ömrünün sonuna geldiğinin farkındadır, kulakları iyi duymadığı için adamla bağırarak konuşur: "Buradan geçmek için hiç kimse izin alamaz, çünkü bu giriş sadece senin için belirlendi. Şimdi gidiyor ve onu kapatıyorum."

Çakallar ve Araplar

Çölde konakladık. Yol arkadaşlarım uyudular. Uzun boylu ve beyazlar içinde bir Arap önümden geçti; develere yiyecek ve su vermiş, uyumaya gidiyordu.

Ben de otların üzerine sırtüstü uzandım; uyumak istiyordum; fakat uyuyamadım; uzaklardan bir çakalın uluması geliyordu; tekrar ayağa kalktım. Ve o ana kadar uzakta olan şey birden yaklaştı. Etrafımı çakal sürüsü sardı; donuk altın sarısı gözleri parlayıp sönüyordu; ince bedenleri kamçılanmış gibi düz ve çevikti.

İçlerinden biri öne çıktı, sanki sıcaklığa ihtiyacı varmış gibi kolumun altından geçip iyice bana yanaştı, sonra karşıma geçip gözlerini gözlerime dikerek benimle konuşmaya başladı.

"Ben çevredeki en yaşlı çakalım. Seni burada selamlayabildiğim için mutluyum. Neredeyse umudumuzu kaybetmiştik, çünkü çok uzun zamandır seni bekliyoruz; benim annem bekledi ve onların annesi ve herkesin annesi, hatta tüm çakalların anneleri seni bekledi. İnan bana!"

"Şaşırdım doğrusu," dedim ve dumanla çakalları uzak tutacağım sopayı tutuşturmayı unuttum, "bunları duymak beni şaşırttı. Oysa ta yukarılardan, kuzeyden buraya tesadüfen kısa bir yolculuk için geldim. Siz çakallar ne istiyorsunuz?"

Benim bu denli dostça konuşmamdan cesaret almış olmalılar ki bana biraz daha yaklaştılar; hepsi kesik kesik ve güçlükle nefes alıyordu.

"Biliyoruz," dedi en yaşlı çakal, "kuzeyden geldiğini, biz de bu nedenle umutlandık. Orada, buradaki Araplarda olmayan akıl var. Araplardaki bu soğuk kibir nedeniyle aklın zerresi yok. Yemek için hayvanları öldürürler, fakat leşleri küçümserler."

"O kadar yüksek sesle konuşma," dedim, "yakınımızda Araplar uyuyor."

"Sen gerçekten yabancısın," dedi çakal, "aksi halde dünya tarihinde hiçbir çakalın Araplardan korkmadığını bilirdin. Onlardan korkmamız mı gerekiyor? Böyle bir halkın arasına itilmiş olmamız yeterince talihsizlik değil mi?"

"Olabilir, olabilir," dedim, "bana çok uzak olan konular hakkında yargıda bulunmam; görünen o ki çok eskiden beri süregelen bir kavga bu; kanınıza işlemiş; herhalde kanla da bitecek."

"Sen çok akıllısın," dedi yaşlı çakal, şimdi hepsi ciğerleri çıkacakmış gibi daha hızlı nefes alıyordu; yine de sakin sakin oldukları yerde duruyorlardı; açık ağızlarından acı, insanın ancak dişlerini sıkarak katlanabileceği bir koku geliyordu; "sen çok akıllısın; söylediğin şey bizim eski öğretimize uyuyor. Evet, onların kanını alacağız ve kavga son bulacak."

"Ooo!" diye bağırdım, düşündüğümden daha sert bir tonla. "Onlar da kendilerini savunacaktır, av tüfekleriyle sizi öldürürler."

"Sen bizi yanlış anlıyorsun," dedi çakal, "insanlara has bir şekilde, demek ki kuzeydeki insanlarda da aynı anlayış var. Bizler onları öldürmeyeceğiz. Sonrasında kendimizi arındırmak için Nil'in suyu yetmez buna. Onları gördüğümüz yerde kaçarız, daha temiz bir havanın olduğu yere, çöle; işte bu nedenle çöl bizim yurdumuz oldu."

Ve etrafımdaki tüm çakallar, bu arada uzaklardan da birçokları onlara katılmıştı, bacaklarının arasına eğdikleri başlarını pençeleriyle temizlemeye çalışıyorlardı; bir nefreti gizlemek ister gibiydiler, o kadar korkunç bir nefret ki, bir sıçrayışla aralarından kaçıp gitmek istedim.

"Peki, ne yapmayı düşünüyorsunuz?" diye sordum ve ayağa kalkmak istedim; fakat kalkamadım; arkamdaki iki çakal dişlerini ceketimle gömleğime geçirmişti, olduğum yer-

de kalmak zorundaydım. "Kuyruğundan tutuyorlar," diye açıkladı yaşlı çakal ve ciddi ciddi "bu sana karşı bir saygı gösterisi," dedi. "Beni bıraksınlar!" diye bağırdım, kâh yaşlı çakala, kâh daha genç çakallara dönerek. "Bırakırlar elbette," dedi yaşlı çakal, "eğer istersen. Yalnızca biraz sürer, her zaman yaptıkları gibi öncelikle birbirine kenetledikleri dişlerini yavaş yavaş açmaları gerekir. Bu arada bizim ricamızı dinle." "Davranışınız karşısında bunu yapmak içimden gelmiyor," dedim. "Beceriksizliğimizi hoş gör," dedi yaşlı çakal ve ilk kez doğal sesine yalvaran bir ton ekleyerek, "bizler zavallı hayvanlarız, bir tek dişlerimiz var; iyi ya da kötü yapmak istediğimiz her şey için sahip olduğumuz tek şey dişlerimiz." "Pekâlâ, ne istiyorsun?" diye sordum biraz yumuşak bir tonla.

"Efendimiz," diye seslendi yaşlı çakal ve diğer tüm çakallar ulumaya başladı; uluma çok uzaklardaki bir melodi gibi geldi kulağıma. "Efendimiz, sen dünyayı ikiye bölen kavgayı bitirmelisin. Yaşlılarımızın bunu yapacak diye tarif ettiği kişiye benziyorsun. Bizler Araplarla barış istiyoruz; rahatça soluyacağımız bir hava istiyoruz; onları görmeden ufka bakabilmek istiyoruz; Arapların boğazladığı bir koyunun bağırtısı olmasın; hayvanlar rahat rahat ölebilsinler; kanlarını rahat rahat içebilmeli, etlerini kemiklerine kadar yiyip temizleyebilmeliyiz. Temizlik, istediğimiz tek şey temizlik," –derken hepsi ağlayıp iç çekmeye başladılar– "sen bu dünyaya nasıl katlanıyorsun, ey soylu yürek, iç organları tatlı efendi? Onların beyazları pis; siyahları pis; sakalları korkunç, gözkapaklarına bakanın midesi bulanıyor; kollarını kaldırdıklarında koltukaltlarında cehennem açılıyor sanki. Bu nedenle efendimiz, ey değerli efendimiz, her şeye kadir ellerinde bu makasla boğazlarını kes onların!" Ve yaşlı çakal başıyla bir işaret verince dişlerinin arasında paslı bir makas olan bir çakal öne yaklaştı.

Tam o sırada rüzgâra karşı yavaşça yanımıza sokulan ve kocaman kırbacını sallayan kervanımızın Arap rehberi "Nihayet makası al ve bitsin artık!" diye bağırdı.

Bütün çakallar bir anda dağıldı, fakat belli bir uzaklıkta birbirlerine sokulup kaldılar; birbirlerine o kadar yanaşmışlardı, o kadar hareketsizlerdi ki, etraflarında yapay ışıkların uçuştuğu ince bir çit gibi duruyorlardı.

"İşte efendimiz bu tiyatro oyununu gördün ve duydun," dedi Arap rehber, kavminin mesafeli tavrının izin verdiği ölçüde gülerek. "Demek ki hayvanların ne istediğini biliyorsun," dedim. "Elbette, efendimiz," dedi rehber, "bu herkesçe bilinen bir şey; Araplar olduğu sürece bu makas çölde dolaşır durur ve bizimle birlikte sonsuza dek de dolaşacaktır. O büyük görevi yerine getirmesi için her Avrupalıya sunulur; çakallara göre her Avrupalı bu iş için uygun görünür. Bu hayvanların saçma sapan umutları var; aptal bunlar, gerçekten aptallar. Bu yüzden onları severiz; bizim köpeklerimizdir onlar; sizin köpeklerinizden daha güzeldirler. Bak, gece bir deve öldü ve ben de onu buraya getirttim."

Dört kişi gelip devenin ölüsünü önümüze koydu. Devenin ölüsü yere konur konmaz çakalların sesi duyuldu. Sanki karşı koyamadıkları bir ip tarafından oraya çekiliyorlarmış gibi duraksayarak ve bedenleriyle yeri süpürerek yanaştılar. Arapları unutmuşlardı, nefretlerini unutmuşlardı; önlerinde kokusu yayılan devenin leşi akıllarını başlarından almıştı. Derken içlerinden biri devenin boynuna asılıp ilk ısırıkta şahdamarını kopardı. Büyük bir yangını ümitsizce ve ne pahasına olursa olsun söndürmek isteyen küçük ve hızlı bir pompa gibi titriyor ve vücudunun her bir kası geriliyordu. Ve derken tüm çakallar leşin üzerine çıktı.

Tam o sırada Arap rehber sert kamçısını sağa sola savurmaya başladı. Çakallar başlarını kaldırdılar; yarı kendilerinden geçmiş, yarı baygın halde; Arap'ın önlerinde durduğunu

gördüler; derken kamçıyı yüzlerinde hissettiler; bir sıçrayışta geri çekildiler. Fakat devenin kanı akmış göl olmuştu, kokusu havaya yükseliyordu; bedeni yerde delik deşik olmuştu. Kendilerine engel olamadılar; yeniden leşin başına geldiler; rehber kamçısını kaldırdı; ben kolundan tuttum.

"Haklısın efendimiz," dedi, "bırakalım işlerini yapsınlar; ayrıca yola çıkma zamanı. Onları gördün. Muhteşem hayvanlar, değil mi? Ve bizden nasıl da nefret ediyorlar!"

Bir Maden Gezisi

Bugün en yüksek mühendisler bizimle aşağıdaydı. Yönetimin emriyle yeni dehlizler açılacakmış, bu nedenle ilk ölçümleri yapmak üzere mühendisler gelmişti. Ne kadar da genç insanlar bunlar, bir o kadar da birbirlerinden farklı. Hepsi de kendini özgürce geliştirmiş, bu genç yaşlarında ne kadar sağlam karakterli oldukları açık seçik görülüyor.

İçlerinden birisi, siyah saçlı ve hareketli olan, bakışlarıyla her yeri inceliyor.

Bir başkası elinde not defteri, yürürken bir şeyler çiziyor, etrafına bakınıyor, kıyaslama yapıyor, notlar alıyor.

Üçüncünün elleri ceketinin cebinde, bu nedenle üstündekiler son derece düzgün duruyor, dimdik yürüyor; son derece vakur görünüyor; ancak dudaklarını sürekli ısırması sabırsız ve bastıramadığı gençliğini ele veriyor.

Dördüncü, üçüncüye hiç de talep etmediği açıklamalar yapıyor; boyu üçüncüden biraz kısa, kötülük meleği gibi üçüncünün dibinden hiç ayrılmıyor, işaretparmağını havaya kaldırmış gördükleri hakkında aynı şeyleri anlatıp duruyor.

Unvan açısından belki de en üstte olan beşinci yanında kimseyi istemiyor; bazen ön tarafta bazen arka tarafta; herkes adımlarını ona göre ayarlıyor; soluk tenli ve güçsüz biri; taşıdığı sorumluluktan gözleri çukurlaşmış; çoğu zaman düşünürken eliyle alnına bastırıyor.

Altıncı ve yedinci hafif kambur yürüyor, başları birbirine yakın, kol kola ve samimi bir şekilde sohbet ediyorlar; burası bizim kömür madenimiz; işyerimiz en derin dehlizlerde olmasa bu kemikli, sakalsız, kocaman burunlu beylerin genç din adamları olduğu düşünülebilirdi. İçlerinden biri bazen kedi mırıltısına benzer şekilde içten içe gülüyor; gülümseyen bir diğeri boşta olan eliyle konuşmasına tempo tutuyor. Bu iki bey bulundukları konumdan son derece memnun olmalı-

lar, evet, gençliklerine rağmen bizim madende çalışmayı hak etmişler; hatta burada böylesine önemli bir gezide şeflerinin gözü önünde sadece kendileriyle ilgili ya da en azından şu anki görevleriyle ilgisi olmayan bir konuda hiçbir şeyden etkilenmeden hararetli hararetli konuşuyorlar. Yoksa tüm gülüşmelerine ve dikkatsizliklerine rağmen önemli şeyleri fark etmiş olmaları mümkün mü? Böyle insanlar hakkında bir yargıda bulunmaya cesaret edemiyor insan.

Öte yandan sekizincinin bu ikisiyle karşılaştırılamayacak kadar çok, hatta tüm diğerlerinden daha dikkatle konuya eğildiği şüphe götürmez. Gördüğü her şeyi elliyor, sürekli cebinden çıkardığı küçük bir çekiçle yokluyor. Bazen şık giysilerine rağmen pisliğin içinde eğiliyor, yeri yokluyor, sonra giderken yine başının üzerindeki tavanı tıklatıyor. Bir defasında yere uzandı, sessizce öyle kaldı; bizler kötü bir şey oldu sandık; fakat sonra birden ince bedeninin hafif titremesiyle ayağa fırlayıverdi. Anlaşılan yine bir incelemede bulunmuştu. Bizler maden ocağımızı ve taşlarını tanıdığımızı sanıyoruz, fakat bu mühendisin bu şekilde sürekli neyi araştırdığını anlamıyoruz.

Dokuzuncu, içinde ölçüm aletlerinin olduğu bebek arabasına benzer bir araba itiyor. Son derece pahalı aletler yumuşak pamukların içinde. Aslında bu arabayı bir hizmetlinin itmesi gerekiyor, fakat hizmetliye emanet edilememiş; bir mühendisin sorumluluğunda, görüldüğü kadarıyla o da memnuniyetle yapıyor bunu. Bu içlerinde en genç olanı, belki aletlerden pek anlamıyor, fakat bakışlarını onların üzerinden hiç ayırmıyor, öyle ki bazen arabayla duvara çarpma tehlikesi bile geçiriyor.

Fakat arabanın yanında giden ve bunu engelleyen başka bir mühendis var. Bu mühendisin aletlerden anladığı ve onların gerçek koruyucusu olduğu anlaşılıyor. Arada bir arabayı durdurmadan aletin bir parçasını alıyor, içine bakıyor, söküp takıyor, sallıyor, eliyle tıklıyor, kulağına götürüp dinliyor; o

sırada arabayı iten durup bekliyor; diğeri küçük, uzaktan seçilemeyen parçayı büyük bir dikkatle arabaya geri koyuyor. Bu mühendis biraz hükmetmeyi seven biri, fakat sadece aletler konusunda. Arabanın on adım önünden hiçbir şey söylemeden tek bir işaretiyle yana çekiliyoruz, hatta yana çekilecek bir yer olmadığında da.

Bu iki beyin arkasından hiçbir iş yapmayan görevli gidiyor. Beyler engin bilgi sahibi olduklarından her türlü kibri bir yana atmış, hizmetli de tüm bu kibirleri kendinde toplamışa benziyor. Bir eli belinde, diğer eli ya yaldızlı düğmelerinin üzerinde ya da üniformasının yumuşak kumaşını okşuyor; biz kendisine selam vermişiz gibi ya da selam verdiğimizi kabul ediyormuş da yukarıdan, bulunduğu yükseklikten kontrol edemezmiş gibi sık sık sağa sola dönüp başıyla karşılık veriyor. Tabii ki biz onu selamlamıyoruz, fakat insan ona baktığında maden müdürünün hizmetlisi olmanın olağanüstü bir şey olduğuna inanası geliyor. Gerçi arkasından gülüyoruz, fakat gök gürlese bile arkasına dönmediğinden bizim için anlaşılmaz biri olarak kalıyor.

Bugün biraz fazla çalışılacak; verilen ara çok uzundu; böyle bir ziyaret insanın kafasında işle ilgili tüm düşünceleri silip götürüyor. Beylerin deneme dehlizinin karanlığına, içinde hepsinin kaybolduğu yere bakmak çok çekici. Bizim vardiyamız bitmek üzere; beylerin dönüşünü göremeyeceğiz.

Yakındaki Köy

Büyükbabam hep şöyle derdi: "Hayat inanılmayacak kadar kısadır. Şimdi durup hafızamı yokladığımda, genç bir insanın ata atlayıp –talihsiz rastlantılar bir yana– olağan ve mutlu devam eden bir hayatın bile böyle bir gidiş için yetmeyeceğinden hiç korkmadan yakındaki köye gitmeye nasıl karar verdiğini neredeyse kavrayamadığımı hatırlıyorum."

İmparatorun Bir Haberi

İmparator –böyle denir– sana, sadece sana, zavallı kuluna, imparatorun güneşi önünde küçücük bir gölge gibi kalan, uzak çok uzaklara kaçan sana, özellikle sana ölüm döşeğinden haber yolladı. Haberciye yatağının önünde diz çöktürdü ve haberi kulağına fısıldadı; imparator için bu haber o kadar önemliydi ki haberciden haberi kulağına tekrar etmesini istedi. Kulağına fısıldanan haberin doğru olduğunu başını sallayarak onayladı. Ve ölümünü seyreden bütün insanların önünde –onu görmeyi engelleyen tüm duvarlar yıkılmış, etrafını bir daire gibi saran yüksek ve üstü açık merdivenlerde imparatorluğun önemli isimleri ayakta duruyorlardı– haberciyi yollamıştı imparator. Haberci hemen yola koyuldu; güçlü, yorulmaz bir adamdı haberci; kâh sağ koluyla, kâh sol koluyla kalabalığı yarıp yol açtı kendisine; mukavemetle karşılaştığında güneş işaretinin olduğu göğsünü gösteriyordu; hiç kimse onun gibi kolaylıkla ilerleyemezdi. Fakat kalabalık o kadar büyüktü ki oturdukları yer bir türlü son bulmuyordu; önü bir açılsa uçacaktı ve sen çok geçmeden onun geldiğini, yumruklarının kapıda çıkardığı o muhteşem sesi duyacaktın; fakat onun yerine çaresizce uğraşıyor; hâlâ sarayın içteki odalarından geçmeye çalışıyor; asla başaramayacak; başarsa da hiçbir şey kazanılmış olmayacak; bu defa da merdivenlerden inmek zorunda kalacak, merdivenlerden inmeyi başarsa bile yine de bir şey kazanılmış olmayacak; avlulardan sonra onu içine alan ikinci saray var; yine merdivenler ve avlular, yine bir saray; böylece binlerce yıl geçecek; en dış kapıdan çıksa bile –ki böyle bir şey asla mümkün değil–, önünde başkentin, dünyanın ortasının, yükselmiş kalıntılarıyla durduğunu görecek. Buradan hiç kimse geçemez, hele ki bir ölüm haberiyle. Oysa sen pencerende oturmuş akşam bastırırken imparatorun haberini düşlüyorsun.

Evin Babasının Kaygısı

Bazıları Odradek kelimesinin Slavcadan geldiğini söylüyor ve kelimenin türetilmesini bu şekilde açıklamaya çalışıyor. Bazıları ise kelimenin Almancadan geldiğini, Slavcadan sadece etkilendiğini iddia ediyor. Her iki açıklamanın kesin olmaması ve ayrıca hiçbirinin kelimeye bir anlam vermemesi düşünülürse, ikisinin de doğru olmadığı sonucu çıkıyor.

Odradek diye bir şey olmasaydı doğal olarak hiç kimse bu konuda fikir yürütmeyecekti. Odradek ilk bakışta yassı yıldız biçiminde iplik makarasıymış gibi geliyor insana ve gerçekten de iplikle bir ilgisi var; fakat yalnızca çeşitli cins ve renkte, kopuk, eski, birbirine düğümlenmiş iplikler. Ancak Odradek sadece bir makara değildir. Yıldızın ortasından bir çubuk çıkar ve bu çubuğa dik açıyla başka bir çubuk eklidir. Bir yandan bu ikinci çubuk, öbür yandan yıldızın kenarlarından biri sayesinde makara iki ayak üzerinde duruyormuş gibidir.

İnsan Odradek'e baktığında, bunun eskiden belli bir amaç için yapılmış bir biçimi olduğunu, şimdi ise kırılıp parçalandığını sanabilir. Fakat öyle değil; en azından öyle olduğuna dair bir işaret yok; hiçbir yerde böyle olduğunu doğrulayacak kırık ya da parça yok; gerçi Odradek'in tamamı anlamsız görünüyor, fakat kendi içinde bir bütünlük arz ediyor. Odradek son derece hareketli, elle tutulamaz olduğundan da başka bir şey söylemek mümkün değil.

Odradek bazen tavan arasında, bazen sahanlıkta, bazen yolda, bazen de koridordadır. Bazen aylarca görülmez; o zamanlar herhalde diğer evlere taşınmıştır; ancak sonra evimize geri döner. Bazen kapıdan çıkıp onu merdiven korkuluğuna yaslanmış gördüğünüzde onunla konuşmak istersiniz. Tabii ki zor sorular sorulmaz ona, aksine ufacık olması nedeniyle küçük bir çocuk gibi davranırsınız. "Adın ne

bakayım?" diye sorarsınız. "Odradek," diye yanıtlar. "Peki, nerede oturuyorsun?" "Belli bir yerde oturmuyorum," der ve güler. Fakat daha çok akciğerleri yokmuş da göğüs boşluğundan geliyor gibidir bu gülüş. Düşen yaprakların hışırtısını andırır. Çoğu zaman sohbet biter burada. Üstelik bu yanıtları da her defasında duymazsınız; çoğu zaman tahta görünüşüne uygun şekilde susar.

Sonu ne olacak diye beyhude yere sorarım kendime. Ölebilir mi acaba? Yaşamı son bulan her şeyin öncesinde bir amacı vardır, bir tür işi olmuştur ve bunu yapa yapa aşınıp gider; fakat Odradek'te bu söz konusu değildir. Yani günün birinde çocuklarımın ve torunlarımın ayakları altında ipliklerini sürükleye sürükleye merdivenlerden aşağıya mı yuvarlanacak? Anlaşılan o ki kimseye zararı yok; fakat ben öldükten sonra da yaşayacağı düşüncesi bana acı veriyor.

On Bir Oğul

Benim on bir oğlum var.

Birincisi hiç dikkat çekici değildir, fakat ciddi ve akıllıdır; onu da diğer evlatlarım kadar sevmeme rağmen pek takdir etmem. Onun düşünce tarzı bana çok basit geliyor. Ne etrafındakileri ne de ilerisini görebiliyor; küçük dünyasında dönüp duruyor.

İkincisi güzeldir, uzun boylu, yapılıdır; onu eskrim yaparken görmek çok hoştur. Akıllı olduğu gibi deneyim sahibidir; çok şey görmüştür, bu nedenle memleketiyle ilgili konularda yurtdışına çıkmamış oğullarımdan daha bilgilidir. Ancak bu özelliğini sadece seyahat etmesine borçlu değildir, tam tersine bu onun taklit edilemeyen ve herkesin de hayran olduğu, takdir ettiği bir özelliğinden kaynaklanır, örneğin bu çocuk havada defalarca takla atar ve akıl almaz bir hâkimiyet gücüyle kusursuz bir şekilde suya dalar. Onu taklit edenler trampolenin ucuna gelinceye kadar cesur ve keyiflidirler, fakat son dakikada kollarını kaldırıp özür dilerler. Tüm bunlara rağmen (aslında böyle bir oğlum olduğu için mutlu olmam gerekir) bu oğlumla ilişkim sorunsuz değil. Sol gözü sağ gözünden biraz daha küçük ve çok sık kırpıştırır; elbette çok ufak bir kusur, hatta yüzünü olduğundan daha cüretkâr gösteren bir özellik ve onun doğasının erişilmez, mesafeli tavrı karşısında hiç kimse bu küçük kırpışan gözü kusur olarak görmeyecektir. Ben, onun babasıyım ve görüyorum. Fakat benim gördüğüm ve beni üzen şey tabii ki onun bu bedensel kusuru değil, tam tersine ona uygun olan, ruhundaki küçük düzensizlik, adeta kanında dolaşan bir tür zehir, sadece benim görebildiğim ve yaşamını mükemmelleştirmesini engelleyen bir yetersizlik. Öte yandan, tam da bu kusur onun benim gerçek oğlum olduğunu gösteriyor, çünkü bu kusur bütün ailemizin bir özelliği ve bu sadece onda ortaya çıkmış.

Üçüncü oğlum da aynı şekilde güzeldir, fakat onda benim hoşuma giden güzelliği değildir. Onun güzelliği bir şarkıcının güzelliği; kıvrımlı dudaklar, hülyalı bakan gözler, etkili olabilmek için kıvrımlara ihtiyaç duyan bir baş, aşırı kabarık bir göğüs, kolayca kaldırıp indirdiği eller, bedeni taşımakta nazlanan bacaklar. Tüm bunların dışında pek de tok olmayan bir ses; insanı bir an için aldatabilir; tanıyanlara ise kendini dinletir; ancak kısa sürede soluğu kesiliyor. Her ne kadar bu oğlanı insanlar önüne çıkarmak çekici gelse de, ben onu gözlerden uzak tutmayı tercih ediyorum; kendisi de bu konuda ısrarcı değil, fakat ısrar etmemesinin nedeni eksiklerinin farkında olması değil, tam tersine masumiyeti. O da kendisini yaşadığımız çağa yabancı hissediyor, kendisini aileden biriymiş gibi görse de sanki tamamen kaybettiği başka bir ailenin ferdiymiş gibi çoğu zaman neşesiz ve hiçbir şey onu eğlendirmiyor.

Dördüncü oğlum ise içlerinde en cana yakın olanıdır. Yaşadığı çağla tam uyum içinde olan, herkesin kendisini anlayabildiği biri, herkese yakındır, o nedenle herkes onu onaylamaya gayret eder. Kim bilir belki de herkesin takdirini kazandığı için kişiliği sade, hareketleri özgür, yargıları pervasızdır. Söylediği şeylerin bazılarını tekrar etmek ister insan, fakat yalnızca bir kısmını, çünkü hepsi birden aşırı hafif kalıyor. Hayran olunacak sıçrayışlar yapan, kırlangıçlar gibi gökyüzünü yaran, fakat sonrasında çaresizce kuru yere inmek zorunda kalan biri adeta. Bir hiç. Böyle düşünceler bu çocuğuma baktığımda beni üzüyor.

Beşinci oğlum sempatik ve iyi biridir; söz verdiğinden çok daha fazlasını yapar; eskiden o kadar silik biriydi ki insan kendini onun yanında yalnız hissederdi; fakat yine de bazılarının takdirini kazandı. Bunu nasıl başardığını sorsanız yanıt veremem. Kim bilir belki de masumiyet denen şey bu dünyanın kargaşası arasından çok rahat geçip gidebiliyor ve o masum biridir. Hatta aşırı masum biridir. Herkese kar-

şı samimi davranır. Belki de aşırı samimi. Kabul ediyorum, başkaları onu bana övdüklerinde açıkçası pek hoşlanmıyorum. Çünkü oğlum gibi övgüye layık birini övmek, övgüyü hafife almak demektir.

Altıncı oğlum en azından ilk bakışta içlerinde en derin düşünceli olanı gibi görünüyor. Kendinden çok emin değil, çok da geveze. Bu yüzden onunla iletişim kurmak kolay değil. Yenik düştüğünde sonsuz bir melankoliye kaptırır kendisini; üstün duruma geçtiğinde ise bunu gevezelikle korumaya çalışır. Fakat yine de onun kendisini unutacak kadar tutkulu biri olduğunu söylemeliyim; çoğu zaman güpegündüz düş görüyormuş gibi düşünceleriyle savaşır. Hasta olmadığı zamanlarda –aslında sağlığı yerindedir– bazen özellikle de karanlık çöktüğünde sendeler, fakat yardıma ihtiyaç duymaz, düşmez. Böyle görünmesinin nedeni belki de bedensel gelişimidir, çünkü yaşına göre çok uzun boyludur. Ve bu kadar uzun boylu olması nedeniyle bedenindeki diğer ayrıntıları, örneğin elleri ve ayakları dikkat çekecek kadar güzel olmasına rağmen genel olarak güzel görünmez. Güzel olmayan bir diğer yanı alnıdır; cildi de kemik oluşumu da büzüşmüş gibidir.

Yedinci oğlum belki içlerinde en çok benim oğlum diyebileceğimdir. Dünya onun değerini anlamaktan uzak; onun kendine has esprisini anlamıyor. Onun bu konudaki yeteneğini abartmıyorum; bu dünya için anlamsız olduğunu biliyorum; dünyanın tek hatası onu takdir etmemek olsa, yine de kusursuz olurdu. Fakat yine de aile içinde bu oğlumun yokluğunu hissetmek istemem. Geleneklere karşı hem biraz eleştireldir hem de saygılı ve bana göre her ikisini de tartışılmaz bir şekilde bütünleştiriyor. Gerçi bu bütünle ne yapacağını pek bilmez; geleceğin çarkını döndürmeye başlayabilecek biri değildir, fakat o kadar canlı ve umut dolu bir yapısı var ki; çocukları olsun isterim ve çocuklarının da çocukları. Fakat ne yazık ki bu arzum gerçekleşecek gibi görünmüyor.

Kendinden o kadar hoşnut ki, yalnızlıktan hoşlanıyor ve kız peşinde koşmuyor, buna rağmen kesinlikle neşesinden bir şey kaybetmiyor, bu benim arzu ettiğim bir şey değil, ancak anlayabilirim; fakat bu tavrı çevresindekilerin onun hakkındaki yargılarıyla hiç uyuşmuyor.

Sekizinci oğlum kendisi için çok endişelendiğim çocuğumdur, neden böyle aslında ben de bilmiyorum. O beni bir yabancı gibi görüyor, oysa ben babası olarak ona çok bağlıyım. Zaman birçok şeye iyi geldi; eskiden onu düşünmeye başladığımda bile bir ürperti gelirdi bana. O kendi yolunda gidiyor; benimle tüm bağlarını kopardı; dik kafası, küçük atletik vücuduyla –küçükken sadece bacakları çok çelimsizdi, ama herhalde zaman içinde onlar da güçlenmiştir– kuşkusuz istediği her şeyi yapabilecektir. Çok defa onu geri çağırmak, nasıl olduğunu, benden neden bu kadar uzaklaştığını, gelecekle ilgili planlarını sormak istedim; fakat aradan çok zaman geçti, her şey olduğu gibi kalsın. Oğullarım arasında sadece onun sakal bıraktığını duydum, onun gibi kısa boylu adama sakal yakışmaz tabii ki.

Dokuzuncu oğlum çok şıktır ve kadınlara bakışı pek tatlıdır. Öyle tatlı ki, tüm parıltısının ıslak bir süngerle silinebileceğini bilen ben bile onun bakışlarına kanabilirim. Fakat bu gençte farklı olan bir şey var: Kimseyi ayartmaya kalkmaz; o, yaşamını kanepede uzanarak ve bakışlarını tavana dikerek ya da gözlerini kapatıp bakışlarını dinlendirerek geçirebilir. Böyle anlarda konuşmaktan hoşlanır ve güzel konuşur, kısa ve anlaşılır; fakat dar sınırlar içinde; ancak bu sınırları aşarsa ki aşmaması imkânsızdır, o zaman da boş boş konuşmaya başlar. Uyku dolu bakışlarının fark edeceğini umsa, insanın eliyle yeter diyesi gelir.

Onuncu oğlum dürüst olmayan biri olarak bilinir. Onun bu kusurunu ne görmezden gelebilirim ne de teyit edebilirim. Kuşkusuz onu ta uzaktan –üzerinde düğmeleri hep kapalı bir redingot, başında eski fakat itinayla temizlenmiş

siyah bir şapka, hareketsiz yüzü, öne çıkık çenesi, gözlerinin üzerinde ağır bir kavis gibi duran gözkapakları, arada bir ağzına götürdüğü iki parmağıyla– yaşının üzerinde bir merasim havası içinde gören kişi şöyle düşünecektir: Amma da riyakâr biri. Fakat bir de onu konuşurken görün! Anlaşılır; düşünerek, kısa ve öz; soruları muzipçe bir neşeyle geçiştirerek, tüm dünya ile şaşırtıcı, doğal ve neşeli bir uyum içinde –öyle bir uyum ki ister istemez boynunu dikleştiren, vücudunu düzelten bir uyumla– konuşur. Kendilerini çok akıllı sanan ve bu nedenle onun dış görünüşünü itici bulan çoğu insan onun konuşmasından pek etkilenir. Öte yandan dış görünüşünü umursamayan, fakat sözlerini ikiyüzlü bulanlar da var. Ben baba olarak karar vermek istemem, ancak ikinci yargının sahiplerinin yargılarının birincilerinkinden daha dikkate değer olduğunu söyleyebilirim.

On birinci oğlum pek narindir, hatta tüm oğullarım içinde en zayıf olanıdır; fakat zayıflığı aldatıcıdır; çünkü zaman zaman güçlü ve enerjik olabiliyor, ama öyle durumlarda bile bu zayıflığı görmek mümkün. Fakat bu öyle utandırıcı bir zayıflık değil, aksine sadece yaşadığımız dünyada zayıflık diye adlandırılan bir şey. Mesela sallanma, kararsızlık ve dalgalanma söz konusu olduğunda uçmaya hazırlanmak da zayıflık değil midir? İşte benim oğlum da böyle bir şeyi gösteriyor. Bir babayı bu tür özellikler tabii ki sevindirmez, çünkü bu tür özellikler bir ailenin yok olmasına yöneliktir. Bazen bana şunu demek istercesine bakar: 'Seni de yanımda götüreceğim, baba.' İşte o zaman ben de şöyle düşünürüm: 'Sen benim güvenebileceğim en son kişisin.' Onun bakışı da şöyle yanıt verir: 'En azından sonuncu olabilirim.'

İşte benim on bir oğlum.

Bir Kardeş Katli

Cinayetin şöyle meydana geldiği kanıtlandı: Katil Schmar, ayın pırıl pırıl parladığı bir gecede saat dokuza doğru kurbanı Bay Wese'yi bürosunun olduğu sokaktan çıkıp evinin olduğu sokağa sapacağı köşede bekliyordu.

Soğuk, herkesin içini titretecek bir hava vardı. Fakat Schmar ince, mavi bir giysi giymişti; kısa ceketinin düğmeleri açıktı. Soğuğu hissetmiyordu; sürekli hareket ediyordu. Yarı süngü, yarı mutfak bıçağı şeklindeki cinayet silahını sımsıkı tutmuştu. Bıçağı ay ışığına tutup inceledi; bıçak pırıl pırıl parlıyordu; fakat bu Schmar'a yetmiyor; bıçağı kaldırım kenarına sürtüyor ve kıvılcım çıkıyor; belli ki pişman oluyor; körleşen bıçağı bileylemek için keman yayı gibi çizmesinin tabanına sürtüyor; tek ayak üzerinde durmuş, vücuduyla öne eğilmişken bir yandan bıçağın çizmesinde çıkarttığı sese, bir yandan da bir yazgının belirleneceği yan taraftaki sokağa kulak kabartıyordu.

Fakat yakındaki bir evin ikinci katının penceresinden her şeyi gözetleyen küçük bir burjuva olan Pallas* niçin sesini çıkarmıyordu? İnsan doğası işte, anla anlayabilirsen. Robdöşambrın yakasını kaldırmış, koca göbeğinin üzerine kuşağı bağlamış, başını sağa sola sallaya sallaya dışarı bakıyordu.

Beş ev ileride, onun tam çaprazında, Bayan Wese, geceliğinin üzerine tilki kürkünü almış, bugün her zamankinden daha çok geciken kocasını bekliyordu.

---

* Kafka bu hikâyesiyle Kutsal Kitap'taki kardeş cinayetine gönderme yapıyor. Bkz. Yaratılış 4, Habil ile Kabil Hikâyesi. Kafka'nın öyküsü cinayet sahnesiyle başlar. Katil Schmar Kutsal Kitap'taki Kabil'dir. Adı Yunan tanrıçasını (Atina'nın baş tanrıçası Athena) anımsatan Pallas ise her şeyi gören ve müdahale etmeyen Tanrı'ya göndermedir. (ç.n.)

Sonunda Bay Wese'nin bürosunun kapı zili duyuluyor, kapı zili için fazla yüksek bir sesle; ses şehrin üzerine, gökyüzüne yükseliyor ve çalışkan bir gece emekçisi olan Bay Wese henüz sokakta görülmüyor, fakat çınlayan kapı zili binadan çıktığını haber veriyor; derken kaldırımda sakin ayak sesleri duyuluyor.

Pallas pencereden sarkıyor; hiçbir şeyi kaçırmak istemiyor. Bayan Wese zilin sesinden rahatlamış bir halde pencerelerini kapatıyor. Schmar diz çöküyor; o an açıkta başka bir yeri olmadığından sadece elini ve yüzünü taşa bastırıyor; her şey buz gibiyken Schmar kor gibi yanıyor.

Sokakların tam kesiştiği yerde Bay Wese duruyor, elinde baston yan taraftaki caddeye geçiyor. O an içinden gelen bu. Geceleyin gökyüzünün koyu mavi ve altın sarısı renginin çekiciliğine kapılmış. Her şeyden habersiz şapkasını kaldırıp saçlarını düzeltiyor; yukarıda, biraz sonra olacakları gösterecek tek bir kıpırtı yok; her şey her zamanki gibi anlaşılmaz, akıl almaz bir şekilde her zamanki yerinde. Mantıken Wese'nin yoluna devam etmesi gerekir, fakat o Schmar'ın bıçağına doğru gidiyor.

"Wese!" diye bağırıyor Schmar, ayak parmaklarının ucunda yükselerek, kolunu kaldırmış, bıçağı elinde. "Wese! Julia boşuna bekliyor seni!" Ve Schmar bıçağını Wese'nin boğazına bir sağdan, bir soldan saplıyor, üçüncü darbeyi de karnına. Wese'den lağım faresinin sesine benzer bir ses çıkıyor.

"Yaptım!" diyor Schmar ve bıçağı, kanlı lüzumsuz yükü, en yakınındaki evin önüne fırlatıyor. "Cinayet işlemenin mutluluğu! Yabancı birinin kanının akmasının verdiği rahatlık, hafiflik. Wese, eski gece kuşu, dost, bira yoldaşı, sokağın karanlığında ölüme gidiyorsun. Niçin üzerine oturabileceğim ve altımda kaybolup gidecek içi kanla dolu bir torba değilsin ki? Tüm arzular gerçekleşmiyor, tüm çiçek düşleri

olgunlaşmıyor, senden kalan ağırlık burada yatıyor işte, her tekme için ulaşılmaz olmuş bile. Fakat bana yönelttiğin bu sessiz soru da neyin nesi?"

Tüm zehrin bedeninde karıştığı Pallas, evinin iki kanatlı kapısını açıp "Schmar! Schmar! Her şeyi gördüm, her şeyi, hiçbir şeyi kaçırmadım!" diyor. Pallas ve Schmar birbirlerini süzüyor. Pallas tatmin olmuş, Schmar'ın sonu yok.

Bayan Wese sağında solunda insanlar, korkudan yaşlanmış yüzüyle koşup geliyor. Kürkü açılıyor, Bay Wese'nin üzerine yıkılıyor, gecelik içindeki bu beden Bay Wese'nin, çiftin üstünü bir mezarın üzerindeki otlar gibi kaplayan kürk ise kalabalığın.

Mide bulantısını güçlükle bastıran Schmar, kendisini ağır ağır oradan uzaklaştıran polis memurunun omzuna dayıyor ağzını.

Bir Düş

Josef K. rüya görüyordu:

Güzel bir gündü ve K. gezmeye gitmek istiyordu. Fakat daha iki adım gitmişti ki bir mezarlığa geldi. Burada çok yapay, pratik olmayan, kıvrımlı yollar vardı. Fakat o böyle bir yolda hiç sarsılmadan suyun üzerinde kayar gibi gidiyordu. Ta uzaktan yeni olduğu belli bir mezar tümseği gördü, orada duracaktı. Bu mezar tümseği onu kendine çekiyordu ve acele etmesine rağmen istediği hızda orada olamayacağını düşünüyordu. Bazen de tümseği neredeyse hiç göremiyordu. Tümsek büyük bir güçle birbirine çarpan bayrakların arkasında kalıyordu; bayrakları taşıyanlar görülmese de orada büyük bir coşku var gibiydi.

Bakışlarını uzağa dikmişken birdenbire tümseğin hemen yandaki yolun üzerinde, hatta hemen kendisinin arkasında olduğunu fark etti. Birden otların içine daldı. Sıçradığı anda ayaklarının altındaki yol hızla ilerlediğinden sendeledi ve tam tümseğin önünde dizlerinin üzerine düştü. Mezarın arkasında iki adam durmuş, mezar taşını havaya kaldırmıştı; K. görünür görünmez adamlar taşı yere koydular, taş oraya dikiliymiş gibi duruyordu. Birden çalılığın arkasından üçüncü bir adam çıktı; K. adamın bir sanatçı olduğunu fark etti. Adamın üzerinde bir pantolon ve kötü iliklenmiş bir gömlek vardı; başında da kadife bir bere; elindeki sıradan kurşunkalemle yaklaşırken havada figürler çiziyordu.

Elinde kalemle yukarıda bir taşın üzerine oturdu; taş çok yüksekti, çömelmesi gerekmiyordu, ama eğilmek zorundaydı çünkü üzerine basmak istemediği mezar tümseği kendisiyle taş arasındaydı. Bu nedenle ayak parmakları üzerinde duruyor ve sol eliyle taşa yaslanıyordu. Usta elleriyle sıradan kurşunkalemiyle yaldızlı harfler yazmayı başarmıştı; şunu yazmıştı: 'Burada yatıyor.' Her harfi düzgün ve güzeldi, derine kazıdığı bu harfler altından yazılmış gibiydi. İki kelimeyi yazdıktan sonra K.'ya döndü; yazının devamını merak eden

K. adamla ilgilenmiyordu bile, taşa bakıyordu yalnızca. Gerçekten de adam tekrar yazmaya koyuldu fakat devam edemedi; bir şey onu engelliyordu; kalemi bıraktı ve tekrar K.'ya döndü. Derken K. da sanatçıya baktı ve onun çok sıkıldığını, fakat sebebini söyleyemediğini fark etti. Sanatçının baştaki canlılığı, neşesi kaybolmuştu. K. da bu nedenle sıkılmaya başladı; birbirlerine çaresiz bakışlarla baktılar; ikisinin de düzeltemediği çirkin bir yanlış anlaşılma vardı. Böylesi uygunsuz bir anda bir de üstüne mezarlıktaki şapelin çanı çalmaya başladı, fakat sanatçı elini kaldırınca çan sustu. Bir süre sonra yeniden çalmaya başladı; bu defa ağır ağır çalıyordu, özel bir çağrı yapmaksızın, sonra da kesildi; sanki sadece sesini denemek için çalınmıştı. K. sanatçının durumuna çok üzülmüştü, elleriyle yüzünü kapatarak bir süre hıçkırdı. Sanatçı, K. sakinleşinceye kadar bekledi, sonrasında başka çıkar yol olmadığından yazmaya devam etti. Çizdiği ilk küçük çizgi K. için bir kurtuluş oldu*, fakat görünen o ki sanatçı bu çizgiyi çizmek için epey zorlamıştı kendini; yazı da öncekiler gibi güzel değildi, özellikle altın yaldızı yoktu; soluk ve titrekti yazı, harfler çok büyüktü. Bu bir J harfiydi, tam bitmek üzereyken sanatçı öfke içinde ayağıyla mezar tümseğinin içine vurdu ve toprak çevreye savruldu. Sonunda K. onu anladı anlamasına, fakat özür dileyecek zaman yoktu; bütün parmaklarıyla toprağı eşelemeye başladı, toprak neredeyse hiç direnmiyordu; her şey hazır görünüyordu, sanki öyle görünsün diye tümsekler yapılmıştı; tümseğin hemen arkasında duvarları dik eğimli bir çukur çıktı ortaya ve sırtı dönük K. hafif bir rüzgârla bu çukurun içine düştü. O aşağıda başı dik, sonsuz bir derinlik içinde kaybolurken, yukarıda belirgin süslemelerle ismi taşa yazılıyordu. Josef K. bu anın sarhoşluğu içindeyken uyanıverdi.

---

* *Erlösung* karşılığı için kullandım. Türkçeye kurtuluş olarak çevrilse de, bu kelime Hıristiyan inancına göre İsa çarmıha gerildiğinde kendi canını feda etmesiyle tüm insanların günahlarının Tanrı tarafından bağışlandığını ve onların sonsuz kurtuluşunu sağladığını ifade etmek için kullanılır. (ç.n.)

Akademi İçin Bir Rapor

Akademinin saygın üyeleri!

Geçmişte maymun olarak sürdürdüğüm yaşamımla ilgili akademiye bir rapor hazırlama imkânı vererek beni onurlandırdınız.

Ancak ne yazık ki bu talebinize karşılık veremeyeceğim. Neredeyse beş yıldır maymun olarak sürdürdüğüm yaşamımdan uzaklaştım, takvime bakınca kısa bir zaman gibi gelebilir insana; fakat benim yaptığım gibi dörtnala koşturmak sonsuzca uzundur, zaman zaman mükemmel insanların önerileri, alkışları ve orkestra müziği eşlik ettiyse de aslında yapayalnızdım, çünkü bana eşlik eden her şey beni iyice izleyebilmek için önümdeki engellerin çok uzağında kalıyordu. Eğer nereden geldiğim konusunda gençlik dönemimin anılarına bağlı kalmakta ısrar etseydim bu başarıyı elde edemezdim. Özellikle de hiçbir konuda inat etmemeyi kendime ilke edindim. Ve ben, özgür maymun, bu ilkeye boyun eğdim. Bu nedenle anılarımın kapısı da zamanla bana kapandı. Başlangıçta insanlar isteseydi göğün yeryüzündeki o büyük kapısından çıkıp geldiğim yere geri dönebilecekken, kırbaçlana kırbaçlana gelişimimi tamamladıkça o kapı da gitgide alçalıp daraldı ve ben kendimi insanların dünyasında daha iyi ve daha onlardan biri gibi hissettim; geçmişimden bana doğru esen kasırga dindi, bugün topuklarımı gıdıklayan bir esinti sadece ve bir zamanlar benim de içinden geçtiğim o kapı deliği tüm gücümü ve irademi de kullansam, derimi de yüzdürsem geçemeyeceğim kadar küçüldü. Gerçi ben olayları anlatmak için teşbihe başvurmayı severim, fakat burada açık konuşacağım: Sizin maymunluğunuz beyler, her ne kadar sizler böyle şeyleri arkanızda bırakmış olsanız da, benim maymunluğum bana ne kadar yakınsa sizin maymunluğunuz da size o kadar yakın. Topuklara gelince, kü-

çük şempanzeden Akhilleus'a* kadar yeryüzünde yürüyen herkesin topukları gıdıklanır. Fakat sınırlı da olsa sorularınızı yanıtlamak isterim ve bundan da zevk alırım. Öğrendiğim ilk şey şuydu: Tokalaşmak; tokalaşmak içtenliğin işaretidir; kariyerimin zirvesinde olduğum bugün, ilk tokalaşmaya içten sözler de eklenmeli. Söyleyeceklerim akademi için bir yenilik getirmeyeceği gibi, benden beklenenin ve ne kadar istesem de söyleyemeyeceklerimin çok gerisinde kalacaksa da, yine de bir zamanlar maymun olan birinin insanlar âlemine nasıl geçtiği ve oraya nasıl yerleştiği hakkında genel bilgiler verebilir. Ancak kendimden bu kadar emin olmasam ve medeni dünyanın büyük varyete sahnelerindeki konumumu sarsılmaz bir şekilde sağlamlaştırmış olmasam, birazdan söyleyeceğim en ufak şeyleri bile söyleyemezdim.

Ben Altın Sahil'liyim. Nasıl yakalandığımı anlatabilmek için başkalarının bu konuda yazdığı raporlara dayanmak zorundayım. Bir akşam sürü halinde su içmeye çıktığımızda Hagenbeck firmasının bir avcı grubu –grubun başkanıyla o zamandan beri çok defa kırmızı şarap içtiğimizi belirtmek isterim– sahildeki çalılıkta pusudaydı. Ateş edildi; bir tek bana isabet etti; iki kurşun yedim.

Birincisini yanağıma yedim; hafif bir yaraydı; fakat büyük kırmızı bir iz bıraktı, ayrıca bir maymunun uydurduğu o iğrenç, hiç de yakışmayan Rotpeter** isminin bana konulmasına neden oldu; sanki böylece çoktan ölmüş, ama yaşar-

---

* Akhilleus ölümlü bir baba Peleus ile su tanrıçası Thetis'in oğlu olan bir yarı tanrıdır. Dünyanın en büyük savaşçısı kabul edilir. Yunan mitolojisinin en önemli kahramanlarından biridir. Truva Savaşı'nın Yunan kahramanlarının başında gelir. Homeros'un *İlyada* adlı mitolojik eserinin büyük savaşçısı, başkarakteridir. Tanrılar soyundan olan annesi onu ölümsüz kılmak istemiş ve onu tılsımlı ateşe tutmuş, fakat Peleus'un ansızın gelmesiyle işi yarım kalmıştır. Bir başka rivayete göre, annesi oğlunu ölümsüzlük nehri Styks'te yıkarken elini suya değdirmemesi öğütlendiği için onu sol topuğundan tutup suya batırmıştır. Yalnızca oradan vurulursa öleceğine inanılır. (ç.n.)

** Kelime anlamı Kırmızı Peter. (ç.n.)

ken az çok tanınmış, ehlileştirilmiş maymun Peter'den beni ayıran sadece yanağımdaki bu kırmızı lekeymiş gibi. Bunu da bu arada belirtmek isterim.

İkinci kurşun kalçamın altında bir yere isabet etti. Bu ağır bir yaraydı, bugün bile hafif aksamama neden olan bir yara; geçtiğimiz günlerde gazetelerde hakkımda atıp tutan on binlerce tazıdan birinin yazısını okudum: Maymun doğamı tamamıyla yok edemediğimi söylüyor; kanıt olarak da beni ziyaret edenlere kurşunun isabet ettiği yeri göstermek için pantolonumu indirmeye bayıldığımı anlatıyor. Bu herifin yazı yazan elinin her bir parmağını koparıp atmalı. Ben pantolonumu istediğim kişinin önünde indiririm; indirdiğimde de görülecek tek şey, gayet bakımlı post ve onun üzerindeki yara izidir, –bu arada belli bir amaç için belli bir kelime seçelim de yanlış anlaşılmasın– alçak bir kurşunun bıraktığı bir iz. Her şey apaçık ortada; saklanacak bir şey yok; gerçek söz konusu olduğunda ince düşünceli her insan kibar davranmayı bir yana bırakır. Buna karşın o yazıyı yazan kişi misafirlerin önünde pantolonunu çıkaracak olsa, başka bir görüntü çıkar ortaya ve ben ona bunu yapmamasını öneririm. Fakat o da, imaları da benden uzak olsun!

O kurşunlardan sonra –işte asıl bundan sonra başlıyor benim hatırladıklarım– Hagenbeck firmasının gemisinin ambarındaki bir kafeste açtım gözlerimi. Bu, dört yanı parmaklıklı bir kafes değildi; daha ziyade bir sandığa eklenmiş üç duvardı sadece; yani sandık dördüncü duvardı. Kafes ayakta durabilmek için fazla alçak, içinde oturabilmek için fazla dardı. Bu nedenle büktüğüm ve biraz da titreyen dizlerimle çömeldim, başka hiç kimseyi görmek istemediğim ve yalnızca karanlıkta olmak istediğim için sandığa doğru döndüm, arkamda ise kafesin parmaklıkları etime batıyordu. Başlarda vahşi hayvanların böyle bir yerde tutulmasının gerekli olduğuna inanılır ve bugün kendi deneyimlerimden

yola çıkarak bunun gerçekten yerinde bir karar olduğunu inkâr edemem.

Fakat o zamanlar böyle düşünmüyordum. Hayatımda ilk kez çaresizdim; en azından önümde bir yol yoktu; aksine önümde bir sandık vardı, tahtalar sıkıca birbirine tutturulmuştu. Gerçi tahtaların arasında boydan boya aralıklar vardı, aralıkları ilk fark ettiğimde sevinçten ulumaya başlamış, onların ne olduğunu kavrayamadığım için pek memnun olmuştum. Fakat bu aralık kuyruğumu sokamayacağım kadar dardı ve maymun gücümle genişletilebilecek gibi değildi.

Bana sonradan söylediklerine göre, beklediklerinden daha az gürültü yapmışım, öyle ki kısa sürede öleceğimi ya da başlardaki kritik saatleri atlatırsam terbiye edilecek hale geleceğimi düşünmüşler ve ben o saatleri atlattım. Boğuk boğuk hıçkırdım, canım yana yana pire aradım, zar zor hindistancevizini yaladım, başımla sandığın duvarını tekmeledim, biri yanıma yaklaştığında dilimi çıkardım – bütün bunlar yeni yaşamımın ilk meşguliyetleriydi. Fakat tüm bunlar olurken tek bir şey hissediyordum: çaresizlik. Tabii ki o zamanlar bir maymun olarak hissettiklerimi, bugün insan sözleriyle anlatmaya çalışacağım, doğal olarak hata yapabilirim; fakat geçmişteki maymun hayatımla ilgili gerçeğe ulaşamıyorsam da o gerçek bu anlattıklarım doğrultusunda bir yerlerdedir, buna şüphe yok.

Şimdiye kadar çok çıkış yolum oldu, fakat artık yok. Olduğum yerde kalakalmıştım. Biri beni bir yere çivilese, özgürlüğüm bundan daha çok kısıtlanmazdı. Neden mi? Ayak parmaklarının arasındaki eti kaşıyarak parçalasan da nedenini bulamazsın. Sırtınla arkandaki parmaklığa var gücünle bastır, nedenini bulamazsın. Çıkış yolum yoktu, kendim bir çıkış yaratmak zorundaydım, çünkü çıkış yolu olmadan yaşayamazdım. Her defasında bu sandık duvarında kalsam – bir gün ölebilirdim. Fakat maymunların yeri Hagenbeck firmasında kasa duvarıdır – ve böylece maymun olmaktan

vazgeçtim. Gayet net ve güzel bir düşünce, karnımdan kurduğum bir düşünce, çünkü maymunlar karınlarıyla düşünürler.

Çıkış yolu ile ne kastettiğimin tam olarak anlaşılmamasından korkuyorum. Ben kelimeyi bilinen ve gerçek anlamıyla kullanıyorum. Özellikle özgürlük demiyorum. Her yana açılan o özgürlük duygusu değil kastettiğim. Maymunken bu duyguyu tanıyordum belki ve buna özlem duyan insanlar tanıdım. Bana gelince; ben özgürlüğü ne dün ne de bugün istedim. Ayrıca şunu da belirteyim: İnsanlar özgürlük diye sıklıkla birbirini kandırıyor. Ve nasıl özgürlük en yüce duygulardan biri sayılıyorsa, o zaman onunla ilgili aldatmacalar da en yüce aldatmacalar sayılır. Çoğu zaman varyetelerde sahneye çıkmadan önce herhangi bir sanatçı çiftin tavandaki trapezde çalıştığını gördüm. Boşlukta yaylanırlar, sallanırlar, sıçrarlar, birbirlerinin kollarında sallanırlar, biri diğerini dişleriyle saçlarından tutup taşırdı. 'Bu da insan özgürlüğü!' dedim kendi kendime, 'başına buyruk' hareketler. Kutsal doğayla alay etmek! Maymunların bu manzara karşısında attıkları kahkahalara hiçbir yapı dayanmaz.

Hayır, özgürlük değildi istediğim. Sadece bir çıkış yolu; sağdan, soldan, nereden olursa olsun; başka hiçbir talebim yoktu; çıkış yolu bir yanılgı da olsa olurdu; talep küçüktü, yanılgı büyük olamazdı. İlerlemeli, ilerlemeliydim. Kollar havada, bir sandığın duvarına sıkışıp kalmamalıydım.

Bugün daha net görüyorum: İçimde büyük bir huzur olmasaydı kurtulamazdım. Ve gerçekten belki de bugünkü durumumun tümünü gemide ilk günlerin ardından gelen huzura, huzuru da gemideki insanlara borçluyum.

Her şeye rağmen onlar iyi insanlar. O günlerde yarı uykuluyken kulağımda çınlayan ağır ayak seslerini bugün de keyifle anımsıyorum. Her şeyi ağırdan ele alırlardı. Biri gözünü ovuşturmak istediğinde elini çok ağırmış gibi yavaş yavaş kaldırırdı. Şakaları kaba, fakat içtendi. Kahkahalarına

hep tehlikeli, fakat anlamsız bir öksürük karışırdı. Ağızlarında hep tükürecek bir şey olur, nereye olursa tükürürlerdi. Her defasında pirelerimin üstlerine sıçradığından yakınırlardı; fakat bunun için hiç bana kızmazlardı; benim postumda pirelerin yetiştiğini ve pirelerin sıçrayan hayvanlar olduğunu bilirlerdi; bunu da kabullenirlerdi. Çalışmadıkları zaman etrafımda yarım daire oluştururlardı; pek konuşmazlar, yalnızca güvercinler gibi birbirlerine kuğururlardı; sandıkların üzerine oturur pipo içerlerdi; en ufak bir hareket yaptığımda dizlerine vururlardı; orada, burada içlerinden biri eline bir değnek alır, hoşlandığım yerleri gıdıklardı. Bugün aynı gemiyle seyahat etmek için davet edilsem, kesinlikle reddederim, fakat ara güvertedeki anılarımın da yalnızca kötü anılar olmayacağını çok iyi biliyorum.

Bu insanların arasında bulduğum huzur sayesinde her türlü kaçış denemesinden vazgeçtim. Bugün düşündüğümde, o zamanlar yaşamak istiyorsam bir çıkış yolu bulmak zorunda olduğumu ve bu çıkış yoluna da kaçarak ulaşamayacağımı sezmiştim en azından. Bir kaçış mümkün müydü, bilmiyorum artık; bir maymunun kaçabilmesi her zaman mümkün olmalıydı. Bugünkü dişlerimle fındık kırarken bile dikkatli olmak zorundayım, oysa bir zamanlar istesem kafesin kilidini bile dişlerimle açabilirdim. Fakat yapmadım. Yapsaydım kazancım ne olurdu ki? Başımı kafesten çıkarır çıkarmaz yakalanır, daha kötü bir kafese tıkılırdım; ya da karşımdaki büyük yılanların yanına kaçar ve onların sarılmalarıyla son nefesimi verirdim; ya da güverteye kadar çıkmayı başardım ve küpeşteden atladım diyelim, o zaman da bir süre okyanusta sallanır, sonrasında da boğulur giderdim. Çaresizlikle yapılacak işler. Bir insan gibi hesaplamıyordum bunları, fakat çevremin etkisiyle hesaplıyormuş gibi davranıyordum.

Hesaplamıyordum, fakat sakince gözlemliyordum. İnsanların gidip geldiklerini görüyordum, hep aynı yüzler, aynı

hareketler, öyle ki bazen hepsinin tek kişi olduğunu düşünüyordum. Bu kişi ya da kişiler hiçbir şeye aldırmadan rahat rahat dolaşıyorlardı. Çok büyük bir hedef yükseldi içimde. Onlar gibi olursam kafesin açılacağına dair hiç kimse söz vermiyordu. Gerçekleşmesi imkânsız görünen sözler verilmiyordu. Fakat bazı şeyler gerçekleşince bunlar için verilen sözler daha önce aranıp da bulunamayan yerlerde ortaya çıkıyordu. Bu insanlarda beni çeken hiçbir şey yoktu. Sözü edilen özgürlüğün bir yandaşı olsaydım, bu insanların gözlerinde gördüğüm bulanık bakışa tercih ederdim okyanusu. Bu tür şeyleri düşünmeden çok önce bu insanları gözlemlemeye başlamıştım, öyle ki biriken gözlemlerim beni belirli bir yöne itmişti.

İnsanları taklit etmek öyle kolaydı ki. Tükürmeyi daha ilk günlerde öğrenmiştim. Sonrasında karşılıklı birbirimizin yüzüne tükürmeye başladık; aradaki tek fark benim sonrasında yalayarak yüzümü temizlememdi, onlar ise yapmıyordu. Kısa bir süre sonra yaşlı bir adam gibi pipo içmeye başladım; hele bir de başparmağımı piponun baş kısmına bastırdığımda tüm ara güverte çınlıyordu; fakat ben boş ve doldurulmuş pipo arasındaki farkı uzun süre anlamadım.

En çok schnaps şişesi zorluyordu beni. Kokusundan hoşlanmıyordum; bütün gücümü zorluyordum; fakat yine de kokuya alışıncaya kadar haftalar geçti. Ne tuhaftır kendi içimde verdiğim bu mücadeleyi insanlar bendeki herhangi başka bir şeyden daha çok dikkate alıyorlardı. Bu insanları anılarımda birbirinden ayırt edemiyordum, fakat içlerinde biri vardı, sürekli gelen, arkadaşıyla ya da yalnız, gece gündüz, farklı saatlerde; elinde bir şişe, karşıma geçiyor ve bana ders veriyordu. Beni anlamıyor, benim varlığımın sırrını çözmeye çalışıyordu. Şişenin mantarını ağır ağır çıkarıyor sonra anlayıp anlamadığımı kontrol etmek için bana bakıyordu; onu hep daha vahşice ve pürdikkat izlediğimi itiraf etmeliyim; hiçbir öğretmen böyle bir öğrenciyi yeryüzünde

bulamaz; şişenin mantarı çıktıktan sonra, şişeyi ağzına götürüyordu; ben içki gırtlağına ininceye kadar izliyordum onu; o ise benden memnun, başını sallıyor ve şişeyi dudaklarına götürüyordu; ben yavaş yavaş anladığım için sevinçli, çığlıklar ata ata oramı buramı kaşıyordum; o buna seviniyor, şişeyi ağzına götürüp bir yudum alıyordu; ben sabırsız ve umutsuzca onu taklit etmeye çalışırken kafesimi pisletiyordum; bu da onu memnun ediyordu; şişeyi kendinden uzak tutup bir anda ağzına götürüyor, öğretme konusunda biraz abartıyor, sırıtarak karnını okşayıp kuram dersini bitirirken arkasına kaykılıp bir yudumda hepsini içiyordu. Ben sürekli istemekten yorgun, onu takip edemiyor, bitap halde parmaklıklara asılı kalıyordum.

Uygulama ancak ondan sonra başlıyordu. Kuramdan yeterince yorulmadın mı? Evet, aşırı yoruldum. Bu benim yazgım. Buna rağmen gücüm yettiğince uzatılan şişeyi tutuyordum; ellerim titreye titreye mantarı çıkarıyorum; bunu becerince yavaş yavaş içimden yeni güçler ortaya çıkıyordu; şişeyi kaldırıyorum; orijinalinden hiçbir farkı yok; ağzıma götürüyorum – tiksinerek fırlatıyorum, boş olmasına, içinde sadece koku olmasına rağmen tiksinerek yere fırlatıyorum; öğretmenim üzülüyor, ben ondan daha fazla üzülüyordum; şişeyi fırlattıktan sonra karnımı okşayıp sırıtmayı da ihmal etmiyordum, fakat bu ne onu ne de beni teselli ediyordu.

Bu ders çoğunlukla böyle geçti. Öğretmenin katkısını unutmamak lazım; o bana hiç kızmıyordu; gerçi bazen yanan piposunu elimle uzanamayacağım bir yere tüylerim yanıncaya kadar yaklaştırıyor, sonra kocaman ve iri eliyle söndürüyordu; bana hiç kızmıyordu; ikimizin de aynı tarafta maymun doğasına karşı savaştığımızı biliyor, benim işimin daha zor olduğunu görüyordu.

Bir defasında hem onun için hem de benim için tam bir zafer olmuştu; bir akşam büyük bir seyirci kitlesi önündeydi

–sanırım bir şenlikti, gramofon çalıyor, bir subay seyirciler arasında dolaşıyordu– işte o akşam hiç kimsenin bana bakmadığı bir sırada kafesimin önüne tesadüfen bırakılmış schnaps şişesini kaptım, seyircilerin tüm dikkati üzerimde olduğu bir sırada mantarı usulüne uygun çıkardım, şişeyi ağzıma götürdüm ve hiç tereddüt etmeden, ağzımı buruşturmadan, tam bir içkici gibi gözlerimi yuvarlaya yuvarlaya içkiyi gırtlağımdan aşağıya gönderdim; sonrasında şişeyi çaresiz biri olarak değil, bir sanatçı gibi fırlatıp attım; gerçi göbeğimi okşamayı unutmuştum; buna karşın şarhoşluk içinde elimden başka bir şey gelmediğinden insanlar gibi "Merhaba!" deyip insanların içine atladım ve onların "Duydun mu, konuşuyor!" diye yanıt vermesini ter içinde kalan bedenime kondurulmuş öpücük gibi hissettim.

Tekrar söylüyorum, beni çeken, insanları taklit etmek değildi; taklit ediyordum çünkü çıkış yolu arıyordum, başka bir neden yoktu. Kazandığım zaferle de pek bir şey olmamıştı. Sesim hemen gitti; ancak aylar sonra yerine geldi; schnaps şişesine duyduğum tiksinti daha da arttı. Fakat yönüm kesin bir şekilde belirlenmişti.

Hamburg'da ilk kez bir hayvan terbiyecisine verildiğimde önümde iki seçenek olduğunu gördüm: Hayvanat bahçesi ya da varyete; tereddüt etmedim: Kendi kendime varyeteye girmek için tüm gücünü kullan dedim; bu çıkış yolun; hayvanat bahçesi yalnızca yeni bir kafes; oraya bir girdin mi işin biter.

Ve ben öğrendim beyler. Ah, insan mecbur olunca öğreniyor; insan çıkış yolu isterse öğreniyor; hiçbir şeye aldırmadan öğreniyor. Kırbaçla kendi kendisini denetliyor; en ufak bir direnişte kendi etini parçalıyor. Maymun doğam yuvarlana yuvarlana fırlayıp gitti içimden, öyle ki ilk öğretmenimin bizzat kendisi neredeyse maymunlaştı, dersi bırakıp bir tımarhaneye yatırıldı. Neyse ki kısa bir süre sonra dönüp geldi.

Fakat ben çok öğretmen eskittim, hatta bazen aynı anda birden fazla. Yeteneğimden emin olduğumda ve kamuoyu gelişimimi takip etmeye başlayıp da geleceğim parladığında kendim öğretmen tutmaya başladım; onları yan yana beş odaya yerleştirdim ve hepsiyle aynı anda çalışmaya başladım, bir odadan diğerine fırlıyordum.

Ah o gelişmeler! Bilginin ışınları her yandan uyanmakta olan beynin içine nüfuz ediyordu. İnkâr etmiyorum: Beni mutlu ediyordu. Fakat şunu da itiraf edeyim: Fazla büyütmedim, ne o zamanlar ne de bugün. Yeryüzünde daima tekrarlanan bir gayretle bir Avrupalının aldığı ortalama bir eğitim aldım. Pek fazla bir şey değildi belki de, fakat kafesten çıkmama yardım ettiği ve bana insana giden bu yolu açtığı için yine de bir şeydi. Çok güzel Almanca bir deyim vardır. Kendini fundalığa atmak*; ben de öyle yaptım, kendimi fundalığa attım. Özgürlüğü seçmediğim için tabii ki başka yolum yoktu.

Gelişimime ve gelişimimin bugüne kadarki hedefine baktığımda ne şikâyet ettiğimi ne de memnun olduğumu söyleyebilirim. Ellerim pantolonun cebinde, şarap şişesi masanın üzerinde, sallanan sandalyede kâh uzanıyor, kâh oturuyor ve pencereden dışarıya bakıyorum. Konuk geldiğinde gerektiği gibi ağırlıyorum. Menajerim girişteki odada oturuyor; zili çaldığımda geliyor, söylediklerimi dinliyor. Hemen her akşam gösterim var ve artık ulaşabileceğim en üst başarıya ulaştım. Eğlencelerden, bilimsel çevrelerden, rahat sohbetlerden geç vakit eve geldiğimde yarı yarıya eğitilmiş küçük dişi bir şempanze beni bekliyor oluyor. Ve ben onun yanında bir maymun gibi keyfime bakıyorum; gündüzleri ise onu görmek istemiyorum; çünkü bakışlarından eğitilmiş şaşkın

---

* Almancası *sich in die Büsche schlagen* olan ve bugün de kullanılan bu deyim, kendini görünmez yapmak, kaybolmak, izlerini kaybettirmek, silmek anlamına gelmektedir. Deyim tekrarlandığı için olduğu gibi çevirmeyi tercih ettim. (ç.n.)

bir hayvanın çılgınlığı okunuyor; bunu görüyor ve buna tahammül edemiyorum.

Bütünüyle baktığımda elde etmek istediğim şeyleri elde ettim. Hiç kimse bunun için zahmete değmedi demesin. Ayrıca ben bu konuda kesinlikle insanların bir yargıda bulunmalarını istemiyorum, yalnızca bazı bilgileri yaymak istiyorum; ben sadece bu konuda rapor veriyorum, sizlere de akademinin saygıdeğer beyefendileri, sadece rapor verdim.

CEZA KOLONİSİNDE

Ceza Kolonisinde

"Farklı bir alet," dedi subay araştırmaya gelmiş gözlemciye ve hayranlık dolu bakışlarını kendisinin gayet iyi tanıdığı alete çevirdi. Gözlemci, amirine itaatsizlik ve hakaret ettiği için ölüme mahkûm olan bir erin idamında bulunmak üzere kendisini çağıran kumandanın davetini sadece nezaketen kabul etmişti. Görünen o ki ceza kolonisinde de bu idama ilgi çok büyük değildi. En azından etrafını çıplak bir yamacın çevrelediği bu küçük çukur ve kumlu vadide subay ile gözlemcinin dışında aptal görünümlü, büyük ağızlı, saçları darmadağın, yüzü bakımsız mahkûm er ile onun ayaklarını, ellerini ve boynunu saran ağır zincirlerin ekli olduğu zinciri taşıyan bir asker bulunuyordu. Mahkûmun yüzünde öyle bir köpeksi sadakat vardı ki zincirlerini çözüp serbest bıraksanız, idam başladığında bir ıslığınızla koşup gelir sanırdınız.

Gözlemci, aletin nasıl çalıştığını pek bilmediğinden mahkûmun arkasında hiçbir şeye aldırmadan bir aşağı bir yukarı yürüyordu; subay ise yere iyice gömülmüş aletin kâh sürünerek altına giriyor, kâh üstteki parçaları kontrol etmek için bir merdivenle yukarı çıkıyordu. Aslında bunlar bir makinistin yapabileceği işlerdi, fakat subay alete olan hayranlığından mıdır, yoksa aleti başkasına emanet edemediğinden midir, bilinmez, büyük bir hevesle yapıyordu işi.

"Şimdi her şey tamam!" diye bağırdı sonunda merdivenden inerken. Çok yorulmuştu, ağzını sonuna kadar açmış, nefes nefeseydi ve iki yumuşak kadın mendilini üniformasının yakasına sıkıştırmıştı. "Bu üniformalar tropik iklim için pek kalın olmalı," dedi gözlemci, alet hakkında soru sormasını bekleyen komutana. "Elbette," dedi subay yağ ve kir içindeki ellerini orada duran su kovasının içinde yıkarken, "fakat onlar bizim için vatan demektir; biz vatanımızı kaybetmek istemeyiz. – Fakat şu alete bir bakın," diye ekledi ve aleti işaret etti, ellerini kurularken. "Şimdiye kadar elle yapılması gerekenler vardı, bundan sonra alet kendiliğinden çalışacak." Gözlemci başıyla onayladı ve subayı takip etti. Subay ise makinenin durabileceğini hesap ederek ekledi: "Zaman zaman arıza yapıyor tabii ki; umarım bugün arıza yapmaz, ama yine de bu ihtimali düşünmek gerekir. Alet ne de olsa on iki saat durmadan çalışmak zorunda. Ama sorun çıkarsa da, ufak tefek arızalar olur ve onlar da hemen giderilebilir."

"Oturmaz mısınız?" diye sordu subay ve orada bulunan hasır sandalyelerden birini çekip gözlemciye uzattı; gözlemci sandalyeyi kendine çekti, bir çukurun yanı başında oturuyordu, çukura şöyle kaçamak bir bakış attı. Çukur pek derin değildi. Çukurun bir tarafında kazılmış toprak yığını, diğer tarafında alet vardı. "Komutan size aletle ilgili açıklamalar yaptı mı, bilmiyorum," dedi subay. Gözlemci eliyle bilmiyorum der gibi bir hareket yaptı; bu da subayın işine geldi, çünkü şimdi alet hakkında kendisi konuşabilirdi. "Bu alet," diye başladı ve yaslandığı bir kolu tuttu, "bizim eski komutanımızın buluşudur. Ben ilk denemelerinden itibaren onun yanındaydım ve iş bitinceye kadar tüm çalışmalarda yer aldım. Ancak buluş tamamen kendisine aittir. Eski komutanımız hakkında bir şey duymuş muydunuz? Duymadınız mı? Bütün ceza kolonisinin onun eseri olduğunu söylersem abartmış olmam. Eski komutanın arkadaşları olan bizler o öldükten sonra gelecek kişinin, kafasında binlerce plan yap-

sa da, koloninin eski komutan tarafından kurulmuş kendine özgü mükemmel yapısını değiştiremeyeceğini biliyorduk, en azından uzun yıllar boyunca. Nitekim tahminimiz doğru çıktı; yeni komutan da bunu idrak etti. Ne yazık ki eski komutanı tanımadınız! Fakat," dedi subay, "ben gevezelik ediyorum, oysa alet önümüzde duruyor. Gördüğünüz üzere üç bölümden oluşuyor. Yıllar içinde her bir parça için herkesin anlayacağı isimler bulunmuştur. Alttaki parçanın adı yatak, üsttekinin nakkaş, ortadakinin, gidip gelenin adı da tırmık."* "Tırmık mı?" diye sordu gözlemci. Tüm dikkatini vererek dinlememişti, güneş tüm gücüyle gölgenin olmadığı vadiye vuruyor, insanın dikkatini toplamasını güçleştiriyordu. Yine de geçit törenlerinde giyilen cinsten apoletlerin ağırlaştırdığı, her tarafında kordonların olduğu dar üniforması içinde heyecanla yaptığı işi açıklayan, ara ara elindeki tornavidayla bir oradaki bir buradaki vidayla uğraşan subay, gözlemcide daha çok hayranlık uyandırıyordu. Asker de gözlemciyle aynı fikirdeymiş gibi görünüyordu. Zincirleri mahkûmun her iki bileğine dolamış, bir eliyle tüfeğine yaslanmıştı; başını önüne eğmiş hiçbir şeyle ilgilenmiyordu. Gözlemci buna şaşırmadı, çünkü subay Fransızca konuşuyordu ve anlaşılan ne asker ne de mahkûm Fransızca anlıyordu. Bu nedenle mahkûmun, subayın açıklamalarını anlamaya çalışması daha da dikkat çekiciydi. Uykulu gözlerini ısrarla subayın işaret ettiği yere çeviriyor ve gözlemci bir soru sorarak subayın sözünü kesince, o da subayla birlikte gözlemciye bakıyordu.

"Evet, tırmık," dedi subay, "isim uyuyor. İğneler tırmık gibi dizilmiş ve bütün parça sadece bir yerde olsa da, tırmık gibi ve hatta ondan daha iyi çalışıyor. Siz de hemen göreceksiniz. Buradaki yatağa mahkûm yatırılacak. – Öncelikle size aleti anlatayım, nasıl çalıştığını sonra kendiniz görür ve

---

* *Egge* karşılığı olarak kullandım. Tam karşılığı olmasa da uygun bir kelime bulmak imkânsız. Eserdeki işkence aletinin en önemli parçası. (ç.n.)

izlersiniz. Nakkaştaki bir diş de çok aşındı; çalışırken çok ses çıkarıyor; öyle ki o çalışırken konuştuklarımızı anlamamız imkânsız; ne yazık ki yedek parçaları burada bulmak çok zor. – Dediğim gibi burada yatak var. Yatak baştan aşağı pamuklu bir tabakayla kaplı; bunun nedenini birazdan anlatacağım. Bu pamuklu tabakanın üzerine mahkûm yüzükoyun yatırılır, tabii ki çıplak halde; şurada elleri, şurada ayakları, şurada boynu bağlamak için kayışlar vardır. Yatağın baş kısmında ise şu küçük keçe tıkaç vardır, dediğim gibi mahkûm yüzükoyun yatırıldığında tam ağzına gelecek şekilde ayarlanır. Bunun amacı da mahkûmun bağırmasını ya da dilini ısırmasını önlemektir. Mahkûm keçeyi ağzına almak zorundadır, aksi halde boyun kayışı boynunu kırabilir." "Bu pamuk mu?" diye sordu gözlemci ve eğildi. "Evet, kesinlikle," dedi subay gülümseyerek, "kendiniz bakın." Subay gözlemcinin elini tutup yatağın üzerinde gezdirdi. Bu özel yapılmış bir pamuk olduğu için pek anlaşılmıyor; onun nedenini de birazdan anlatacağım." Gözlemci alete ilgi duymaya başlamıştı. Güneşten rahatsız olmamak için elini gözlerinin üzerine siper edip, aletin yukarısına baktı. Alet devasa bir şeydi. Yatak ve nakkaş aynı büyüklükteydi ve iki koyu renkli sandık gibi görünüyordu. Nakkaş takriben yatağın iki metre yukarısındaydı; ikisi birbirine dört köşeden pirinç bir çubukla bağlıydı ve güneşte neredeyse ışık saçıyordu. İki sandık arasında çelik bir banta tutturulmuş tırmık gelip gidiyordu.

Subay, gözlemcinin önceki ilgisizliğini pek fark etmemişti, fakat şimdi ilgisini çektiğini görüyordu; bu nedenle gözlemcinin aleti rahat rahat izlemesine fırsat vermek için açıklamalarını kesti. Mahkûm, gözlemcinin davranışlarını taklit ediyordu; elini gözüne siper edemediği için gözlerini kırpıştırarak yukarıya bakıyordu.

"Farz edelim, mahkûm yattı," dedi gözlemci ve sandalyesine yaslanıp bacak bacak üstüne attı.

"Evet," dedi subay ve şapkasını biraz geri itip elini sıcak yüzüne götürdü, "dinleyin! Yatağın da nakkaşın da birer elektrikli bataryası vardır; yatağınki kendi için, nakkaşınki tırmık için gereklidir. Mahkûm sımsıkı bağlanır bağlanmaz yatak hareket etmeye başlar. Çok küçük fakat hızlı titreşimlerle hem sağa sola hem de aşağı yukarı doğru hareket eder. Buna benzer aletleri hastanelerde de görebilirsiniz fakat bizim yatağımızın titreşimleri çok ince hesaplanmıştır; yatağın titreşimleri tırmığın titreşimleriyle tam tamına aynı olmak zorundadır. Asıl yargının uygulanması bu tırmığa bırakılmıştır."

"Yargı nasıl uygulanıyor?" diye sordu gözlemci. "Bunu da mı bilmiyorsunuz?" dedi subay şaşırmış halde ve dudaklarını ısırdı. "Açıklamalarım biraz anlaşılmaz geldiyse kusura bakmayın; sizden özür dilerim. Açıklamaları eskiden kumandan yapardı genellikle, yeni kumandan ise bu şerefli görevi yapmak istemedi; oysa sizin gibi değerli bir konuk geldiğinde," –gözlemci bu iltifatı kabul etmediğini eliyle göstermek istediyse de subay ifadesinde ısrarcıydı– "sizin gibi değerli bir konuğa yargı usulümüz konusunda bilgi verilmemesi, buradaki yeni bir şey olmamakla birlikte," – ağzından kötü bir söz çıkacakken dudaklarını ısırdı, kendini tuttu ve sadece şunları söyledi: "Bu konuda bana bir şey söylenmedi, kabahat bende değil. Ayrıca yargı usullerimizi açıklama konusunda en yetkili kişi benim çünkü burada" –bunu söylerken eliyle ceketinin iç cebine dokundu– "eski kumandanın eliyle yaptığı çizimler burada."

"Kumandanın kendi eliyle yaptığı çizimler mi?" diye sordu gözlemci: "Bu kadar kişiliği kendisinde toplamış biri miydi? Asker, yargıç, mühendis, kimyacı, teknik ressam?"

"Evet," diyerek başıyla onayladı subay ve bakışları bir noktaya takıldı. Sonra ellerine baktı; çizimlere dokunacak kadar temiz görünmüyorlardı; kovanın yanına gitti, ellerini bir kez daha yıkadı. Sonra küçük deri cüzdanını çıkardı ve

şöyle dedi: "Bizim yargı usulümüz sert değildir. Mahkûmun çiğnediği emir tırmıkla bedenine yazılır. Örneğin bu mahkûmun" –subay mahkûmu işaret eder– "bedenine şu yazılacak: Üstlerini say!"

Gözlemci kaçamak bakışlarla adama baktı: Adam, subay kendisini gösterdiğinde başını eğmiş ve subayın söylediklerini anlayabilmek için olanca gücüyle konuşulanlara kulak kesilmişti. Ancak kalın dudaklarını birbirine kenetlemesi hiçbir şey anlamadığını gösteriyordu. Gözlemci farklı bir şey soracaktı, fakat mahkûma bakıp "Hakkında verilen kararı bilmiyor mu?" diye sordu yalnızca. "Hayır, bilmiyor," diye yineledi subay, sanki gözlemciden sorusuyla ilgili daha ayrıntılı bir şeyler bekliyormuş gibi bir an duraksadı, sonra şöyle dedi: "Bunu ona söylemek gereksiz. Kararın ne olduğunu bedeninde öğreniyor nasılsa." Gözlemci başka bir şey söylemeyecekti, fakat mahkûmun bakışlarını kendisine çevirdiğini hissetti; anlatılanları gözlemci onaylıyor mu, onaylamıyor mu, sormak ister gibiydi. Bu nedenle gözlemci arkaya yaslanmışken tekrar öne eğildi ve sordu: "Fakat hüküm giydiğini biliyor, değil mi?" "Onu da bilmiyor," dedi subay ve sanki kendisinden birkaç tuhaf şey daha duymak istiyor gibi gözlemciye gülümsedi. "Bilmiyor mu?" diye sordu gözlemci ve elini alnına götürdü, "O zaman savunmasının sonucunu da bilmiyor adam, öyle mi?" "Kendisini savunacak fırsatı olmadı ki," dedi subay kendi kendine konuşur gibi ve başını yana çevirdi, kendisi için doğal olan bu şeyleri anlatırken gözlemciyi utandırmak istemiyordu sanki, sandalyeden kalktı.

Subay aletle ilgili yaptığı açıklamalarla zaman kaybettiğini fark etti; gözlemcinin yanına gidip koluna girdi, eliyle, dikkati üzerine topladığını fark edip hazır ol durumuna geçen –er o sırada zinciri kendine doğru çekmişti– mahkûmu işaret etti ve şöyle dedi: "Konu şu. Ben bu ceza kolonisine yargıç olarak atandım. Genç olmama rağmen. Çünkü ön-

ceki kumandanın yürüttüğü ceza konularında hep yanındaydım ve aleti en iyi tanıyan benim. Karar verirken hep şu ilkeye göre hareket ederim: Suç hiçbir zaman kuşkuya yer bırakmaz. Diğer mahkemeler bu ilkeyle hareket edemezler, çünkü onlar kalabalıktır ve kendilerinin üzerinde daha büyük mahkemeler vardır. Burada böyle bir şey söz konusu değil ya da en azından eski kumandanın zamanında böyle bir şey söz konusu değildi. Yenisi ise benim yargılama usulüme karışmaya pek hevesliydi, ancak bugüne kadar bunu engellemeyi başardım, bundan sonra da başarırım. – Bu davanın nasıl olduğunu öğrenmek istediniz, bu da diğer davalar gibi basit. Bir yüzbaşı bu sabah gelip emrine verilen bu erin kapısının önünde uyuyakaldığını, görevini yerine getirmediğini söyleyip şikâyetçi oldu. Çünkü bu adamın görevi yüzbaşının kapısı önünde her saat başı kalkıp selam vermek. Kuşkusuz zor bir görev değil, fakat mecburi bir görev, çünkü er gerek nöbet için gerekse hizmet için uyanık kalmak zorunda. Yüzbaşı dün gece erin görevini yapıp yapmadığını kontrol etmek istemiş. Tam saat ikide kapıyı açtığında erin kıvrılıp uyuduğunu görmüş. İçeriden kırbacı alıp yüzüne vurmuş. Er ayağa kalkıp özür dileyeceğine efendisini bacaklarından tutup sarsmış ve 'Kırbacı bırak yoksa seni yerim,' – demiş. Olay bu. Yüzbaşı bir saat önce bana geldi, söylediklerini yazdım ve hüküm kararını verdim. Sonra eri zincire vurdurdum. Hepsi bu kadar kolaydı. Ancak eri önce yanıma çağırıp sorgulasaydım, işin içinden çıkılmazdı. Er bana yalan söylerdi, yalanlarını çürütsem yenilerini söylerdi ve öylece devam eder giderdi. Oysa şimdi onu zincire vurdurdum ve serbest bırakmayacağım. – Her şey anlaşıldı mı? Fakat zaman geçiyor ve infazın çoktan başlaması gerekirdi ve ben aletin nasıl çalıştığını size henüz tam anlatamadım." Subay, gözlemciyi sandalyeye oturttu, aletin yanına geldi ve anlatmaya başladı. "Gördüğünüz gibi tırmığın biçimi insan vücuduna uygun yapılmıştır; tırmığın şurası insanın üst bedeni

içindir, şurası ise bacaklar için. Baş için ise sadece şu küçük iğne var. Anladınız mı?" En ayrıntılı açıklamaları yapmak üzere gözlemciye doğru eğildi.

Gözlemci kaşlarını çatmış tırmığa bakıyordu. Yargılama ile ilgili açıklamalardan tatmin olmamıştı. Kendi kendine buranın bir ceza kolonisi olduğunu, burada olağandışı kuralların gerekli olduğunu ve askeri ilkelerin sonuna kadar geçerli olduğunu tekrar edip durdu. Öte yandan yeni kumandanın, şu at gözlüklü subayın aklının almayacağı yeni bir yargılama usulünü yavaş yavaş uygulamaya başlayacağını ümit ediyordu. Aklından bunları geçiren gözlemci sordu: "Kumandan infaz sırasında burada olacak mı?" "Kesin değil," diye yanıtladı bu beklenmedik soru karşısında irkilen subay, yüzündeki sevimli ifade kaybolmuştu: "İşte bu nedenle acele etmemiz gerekir. Hatta hiç istemediğim halde açıklamalarımı kısa kesmek zorundayım. Fakat yarın alet yeniden temizlendiğinde –çok kirlenmesi yegâne kusuru–, daha ayrıntılı açıklama yapabilirim. Yani şimdi sadece en gerekli olanları açıklayayım. – Mahkûm yatağa yatırıldığında ve yatak titremeye başladığında tırmık bedenine doğru iner. Tırmık sivri uçları mahkûmun bedenine değecek şekilde otomatik olarak kendini ayarlar; ayarlandıktan sonra şu çelik ip bir çubuğa dönüşür. Ve oyun başlar. Dışarıdan bakan biri cezalar arasında bir fark görmez. Tırmık hep aynı tempoda çalışıyor gibi görünür. Titreyen uçları mahkûmun bedenine dokunur, mahkûmun bedeni de titreyen yatak nedeniyle titrer. İnfazın nasıl gerçekleştiğini herkesin görebilmesi için tırmık camdan yapılmıştır. İğneleri camdan tırmığın içine yerleştirmek güç olsa da, uzun uğraşlar sonucunda başarılmıştır. Anlayacağınız hiçbir çaba esirgenmemiştir. Ve böylece yazının bedene nasıl kazındığını herkes camdan görebilir. Biraz yakına gelip iğnelere bakmak istemez misiniz?"

Gözlemci yavaş yavaş doğruldu, aletin yanına yaklaştı ve tırmığın üzerine eğildi. "Gördüğünüz gibi," dedi subay,

"çeşitli biçimde sıralanmış iki sıra iğne. Biri uzun biri kısa. Uzun iğne yazıyor, kısa iğne kanı temizlemek için su fışkırtıyor ve yazı hep net görülebiliyor. Kanlı su şu küçük oluğa akar, sonra ana oluğa gelir ve oradan da çukura boşalır." Subay parmağıyla kanlı suyun gittiği yolu gösterdi. Bunu da olabildiğince canlandırabilmek için gider borusunun çukura açıldığı ağzı iki eliyle tuttuğunda gözlemci başını kaldırdı, eliyle arkasını yokladı, sandalyesine dönmek istedi. Tam o sırada subayın kendisini çağırmasıyla mahkûmun da tırmığı yakından görmek için arkasından geldiğini görünce irkildi. Mahkûm uyuklayan askerin elindeki zinciri kendisine doğru çekip camın üzerine eğilmişti. Mahkûmun şaşkın bakışlarla subayla gözlemcinin biraz önce izlediği şeyi aradığı, ancak kimse bir açıklama yapmadığı için hiçbir şey anlamadığı görülüyordu. Mahkûm bir oraya bir buraya eğiliyor, bakışlarını camın üzerinde gezdiriyordu. Gözlemci onu geri çekmek istedi, çünkü mahkûmun bu davranışı herhalde cezalandırılırdı. Fakat subay bir eliyle gözlemciyi tutarak bunu yapmasına mâni oldu, diğer eliyle biraz toprak alıp yuvarladı ve askere attı. Asker gözlerini kaldırdı ve o anda mahkûmun ne yapmaya çalıştığını gördü, tüfeğini bıraktı topuklarıyla yerden güç alarak mahkûmun zincirine asıldı; mahkûm yere yıkıldı, zincirleri şakırdadı. "Mahkûmu kaldır," diye bağırdı subay, çünkü gözlemcinin dikkatinin mahkûma yöneldiğini fark etmişti. Gözlemci ise dikkatini mahkûma vermesinin ötesinde bir de kırılabileceğine aldırmadan tırmığın üzerine eğilmişti; mahkûma ne olacağını görmek istiyordu. "Dikkatli ol," diye bağırdı subay; yine aletin etrafından dolaştı, sürekli ayakları kayan mahkûmun koltukaltlarından tuttu, askerin yardımıyla ayağa kaldırdı.

"Artık her şeyi anladım," dedi gözlemci, subay tekrar yanına geldiğinde. "En önemli şeyi henüz değil," dedi subay ve gözlemcinin kolundan tutup ona aletin üst tarafını gösterdi. "Orada nakkaşta tırmığın hareket etmesini sağlayan

bir çark vardır ve bu çark yargıya göre çalışır. Ben hâlâ eski kumandanın çizimlerini kullanıyorum. İşte bunlar," –deri cüzdandan birkaç kâğıt çıkardı– "fakat bunları elinize veremem, çünkü bunlar sahip olduğum en değerli şeyler. Oturun, size uzaktan göstereceğim, o zaman hepsini gayet iyi görürsünüz." İlk kâğıdı gösterdi. Gözlemci, kâğıttakilerin kayda değer şeyler olduğuna dair övgüler söylemek isterdi, ancak gördüğü yalnızca tüm kâğıdı kaplayan, aradaki boşlukların güçlükle seçildiği, labirent gibi birbiri içine girmiş çizgilerdi. "Okuyun," dedi subay. "Okuyamıyorum," dedi gözlemci. "Oysa gayet net," dedi subay. "Tam bir sanat eseri," dedi gözlemci kaçamak bakışlarla, "fakat ben okuyamadım." "Evet," dedi subay, güldü ve cüzdanı cebine geri koydu, "okul çocukları için yazılmış güzel bir yazı değil tabii. Uzun süre incelemek gerekir. Uğraşsanız siz de sonunda okursunuz. Doğal olarak basit bir yazı olmaması gerekir; idam hemen değil, takriben on iki saatte gerçekleşmeli; ancak altıncı saat çok önemlidir. Anlayacağınız asıl yazının etrafı çok ama çok süslüdür; asıl yazı bedenin üzerinde ince bir kemer gibi durur; vücudun geri kalanı süsler içindir. Şimdi tırmığın ve tüm aletin nasıl çalıştığını anlayabildiniz mi? – Bakın!" Subay merdivene çıktı, çarklardan birini çevirdi ve aşağı seslendi. "Dikkat yana çekilin!" Ve alet çalışmaya başladı. Çark gürültü çıkarmasa harika olacaktı. Çarkın gürültüsüne şaşıran subay onu yumruklarını göstererek tehdit etti, sonra özür dileyerek kolunu gözlemciye uzattı, aletin çalışmasını aşağıdan görmek için aceleyle merdivenden indi. Alette sadece kendinin gördüğü bir arızayı fark etti, yine yukarı çıkıp iki eliyle nakkaşın iç kısmını inceledi, sonra daha hızlı inmek için merdiveni kullanmayıp direkten aşağıya kaydı, gürültü nedeniyle söylediklerinin anlaşılabilmesi için büyük bir heyecanla gözlemcinin kulağına doğru bağırdı: "Nasıl çalıştığını anladınız mı? Tırmık yazmaya başlar; mahkûmun sırtındaki yazının yeri belli olunca, pamuk tabaka yuvarlanır

ve mahkûmun vücudu da yavaş yavaş yana döner, böylece tırmık için yeni yer açılmış olur. Bu arada kanayan yerler pamuğun üzerine gelir ve pamuğun özel yapısı kanı hemen dindirir, yazının daha derine kazınması için o yeri tedavi eder. Tırmığın kenarlarındaki sivri uçlar tekrar çevrilen bedenin üzerindeki pamukları alır ve çukura atar, böylece tırmık işine devam eder. On iki saat boyunca derine, daha derine yazar. İlk altı saat mahkûm hayattadır, sadece derin acı çeker. İki saat sonra ağzındaki keçe çıkarılır, çünkü mahkûmun bağıracak gücü kalmaz. Şurada başucunda elektrikle ısıtılan kabın içine sıcak pirinç lapası konur, mahkûm istedikçe diliyle bu lapadan alıp yer. Şimdiye kadar reddeden mahkûm olmadı. Ancak altıncı saatte mahkûm yemekten de zevk almaz olur. Bunu da deneyimlerimden biliyorum. Ben de her defasında burada dizlerimin üzerine çöküp bu manzarayı izlerim. Çoğu mahkûm son lokmayı yutamaz, ağzının içinde döndürür ve çukurun içine tükürür. Tam o anda eğilirim, aksi halde tükürük yüzüme gelir. Fakat mahkûm altıncı saat içerisinde nasıl da sessizleşir! En aptalının bile kafası çalışır. Bu, gözlerinin çevresinde başlar. Oradan her yana yayılır. Bu öyle çekici bir manzaradır ki görenin mahkûmla birlikte tırmığın altına yatası gelir. Sonrasında pek bir şey olmaz, mahkûm yazıyı çözmeye çalışır yalnızca, sanki kulak kabartıyormuş gibi dudaklarını uzatır. Gördüğünüz üzere gözlerle yazıyı sökmek kolay değil; fakat adamımız yazıyı yaralarıyla söker. Kabul etmek gerekir ki bu da çok iş demektir; yazının tümünü sökmesi altı saatini alır. Sonra tırmık onu tutar kaldırır ve çukura fırlatır, kanlı sular ve pamukların içine düşer. İşte o zaman infaz sona ermiş olur ve biz, ben ve asker, mahkûmu gömeriz."

Gözlemci kulağı subayda, elleri cebinde, makinenin çalışmasını izliyordu. Mahkûm da bir şey anlamaksızın makineye bakıyordu. Biraz öne doğru eğilmiş, titreşen iğneleri gözleriyle takip ederken, asker subayın bir işareti üzerine elindeki bıçakla mahkûmun arkadan gömleğini ve pantolo-

nunu kesip çıkardı; mahkûm çıplaklığını örtmek için düşen eşyalarını almak istediyse de asker önce davranıp mahkûmu tuttu, havaya kaldırdı ve üzerindekileri şöyle bir silkeledi. Subay makineyi durdurdu ve o sessizlikte mahkûmu tırmığın altına yatırdı. Zincirler çözülüp yerine kayışlar bağlandı; ilk bakışta mahkûm bu sayede rahatlamış görünüyordu. Ve şimdi tırmık bir parça daha aşağıya indi, çünkü mahkûm zayıf bir adamdı. İğneler vücuduna değdiğinde, derisi ürperdi; asker sağ eliyle meşgulken, nereye olduğunu bilmeden sol elini uzattı; ancak gözlemcinin durduğu yöne doğru uzatmıştı. Subay ise yan taraftan sürekli gözlemciye bakıyor, yüzeysel de olsa infazla ilgili yaptığı açıklamaların onun üzerinde yaptığı etkiyi yüzünden okumaya çalışıyordu.

O sırada bilek kayışı koptu; herhalde asker fazla sıkmıştı. Subay yardım etmeliydi, asker kopan parçayı subaya gösterdi. Subay da askerin yanına gitti ve yüzü gözlemciye dönük şöyle dedi: "Makine o kadar çok parçadan oluşuyor ki, arada sırada bir şeylerin kopması ya da kırılması doğal; ancak bu, makinenin işleyişiyle ilgili kuşku yaratmamalı. Kayışların yerine hemen bir şey koyulabilir zaten; örneğin ben kayışın yerine zincir kullanacağım, gerçi zincir sağ koldaki titreşimi etkileyecek." Ve subay mahkûmun kolunu zincirle bağlarken şöyle dedi: "Makinenin bozulmadan kalabilmesi için gerekli para şimdilerde sınırlı. Eski kumandan zamanında sadece bu amaç için ayrılmış bütçe olurdu, ben gerektikçe oradan alırdım. Ayrıca burada akla gelebilecek tüm yedek parçaların olduğu bir depo vardı. Kabul ediyorum, çok müsrifçe davrandım, yani eskiden, yoksa eski düzeni yıkmak için her şeyi bahane eden yeni kumandanın iddia ettiği gibi şimdi değil. Makine bütçesinin yönetimi onda, yeni bir kayış istesem kopan kayışı görmek istiyor, yenisi ise ancak on gün sonra geliyor, üstelik kalitesi kötü ve uzun süre dayanmıyor. Aradaki sürede makineyi kayış olmadan nasıl çalıştıracağım ise kimsenin umurunda değil."

Gözlemci şöyle bir düşündü: Başkalarının işine karışmak her zaman sakıncalıdır. Kendisi ne ceza kolonisinin ne de koloninin ait olduğu ülkenin vatandaşıydı. İnfaz yöntemini yargılamaya ya da engellemeye kalksa; sen bir yabancısın, karışma, diyebilirlerdi. O zaman hiçbir şey diyemez, yalnızca neden müdahale ettiğini kendisinin de anlayamadığını; buraya yargılama usullerini değiştirmek için değil, sadece gözlem yapmak için geldiğini ekleyebilirdi. Ancak buradaki şeyler onu böyle davranması için adeta kışkırtıyordu. Kuşkusuz yargılama usulü adil değildi, infaz ise son derece barbarcaydı. Hiç kimse gözlemcinin bu işte herhangi bir çıkarı olduğunu söyleyemezdi; çünkü mahkûm onun için bir yabancıydı, ne aynı ülkenin vatandaşıydı ne de merhamet isteyen bir kişi. Gözlemcinin elinde yüksek makamlardan aldığı tavsiye mektupları vardı, burada büyük bir nezaketle karşılanmıştı, infaza davet edilmesi de buradaki mahkeme hakkında ne düşündüğünü bilmek istediklerini gösteriyordu. Şimdi gayet net bir şekilde duyduğu üzere kumandanın bu idam yöntemine karşı olması ve subaya neredeyse düşmanca davranması bu olasılığı daha da güçlendiriyordu.

Tam o sırada gözlemci, subayın öfkeyle bağırdığını duydu. Subay, zar zor mahkûmun ağzına keçeden tıkacı sokmuştu ki mahkûm karşı koyamadığı mide bulantısıyla gözlerini yummuş ve kusmuştu. Subay ağzındaki tıkacı çarçabuk çıkarıp mahkûmun başını çukura doğru döndürmeye çalıştı; fakat yeterince hızlı değildi, mahkûmun ağzından çıkanlar makineye saçılmıştı bile. "Her şey kumandanın kabahati!" diye bağırdı subay ve kendini kaybetmiş bir şekilde pirinç çubukları sarsmaya başladı. "Makine bir ahır gibi kirleniyor." Titreyen elleriyle gözlemciye olanları gösterdi. "Mahkûma infazdan bir gün önce yemek verilmemesi gerektiğini kumandana saatlerce anlatmaya çalıştım. Ancak yumuşak yöntemden yana olanlar farklı düşünüyorlar. Kumandanın yanındaki hanımlar infazdan önce mahkûmu tat-

lılarla tıka basa doyuruyorlar. Tüm hayatı boyunca kokmuş balıkla beslenen adam nasıl tatlıyla beslenir? Üç aydır ısrarla istediğim yeni keçe tıkacı temin etselerdi bir şey demezdim. Yüzden fazla mahkûmun ölürken ağzında olan ve ısırdığı bir tıkacı insan iğrenmeden ağzına alabilir mi?"

Mahkûm başını eğmiş, sakin görünüyordu. Asker, mahkûmun gömleğiyle makineyi temizlemeye çalışıyordu. Subay nedendir bilinmez bir adım geri çekilen gözlemcinin yanına gitti, kolundan tutup kenara çekti. "Sizinle baş başa bir şey konuşmak istiyorum, izin verirseniz," dedi. "Elbette," diye yanıtladı gözlemci, gözlerini yere indirerek subayı dinlemeye başladı.

"Sizin şu an hayranlıkla izleme fırsatı bulduğunuz böyle bir yargılama ve infaz yöntemini kolonimizde artık onaylayan kimse yok. Ben bu yöntemin ve eski kumandanın mirasının tek temsilcisiyim. Artık yargılamanın daha da geliştirilebileceğini düşünemem, bütün gücümü mevcut olanın devam etmesi için harcayacağım. Eski kumandanın yaşadığı dönemde koloni onun taraftarlarıyla doluydu; onun ikna yeteneği biraz olsun bende de var, ancak sahip olduğu güç kesinlikle yok; bu nedenle bu yöntemin taraftarları korkudan sindiler, çok sayıda taraftar olmasına rağmen kimse ortaya çıkmıyor. İnfazın olduğu gün bunların toplanıp çay içtikleri yere gidin, konuşulanlara kulak verdiğinizde istediğiniz gibi yorumlayabileceğiniz fikirler duyarsınız. Hemen hepsi bu yöntemin taraftarı olmakla birlikte şimdiki kumandanın döneminde ve onun görüşleri hâkimken bu taraftarların bana faydası olamaz. Ve şimdi size soruyorum: Bu kumandan ve onu etkileyen kadınlar yüzünden, eski kumandanın hayatını adadığı böyle bir 'eser' –subay o sırada makineyi işaret eder– yok mu edilsin? Buna izin verilir mi? Bir yabancı olarak birkaç gündür adamızda olsanız bile ses çıkarmamanız doğru mu? Kaybedecek vakit yok, yargılama yetkime karşı şeyler yapılıyor; kumandanlıkta bununla ilgili yapılan görüşmelere

çağrılmıyorum; hatta sizin bugünkü ziyaretiniz bana durumu açıklıyor; buraya gelmeye korkan insanlar, bir yabancı olan sizi gönderiyorlar. – Eskiden infaz nasıl da farklıydı! İdamdan bir gün önce tüm vadi insanlarla dolardı; herkes infazı seyretmeye gelirdi; sabahın erken saatlerinde kumandan karısıyla görünürdü, borazanlar tüm meydanı inletirdi; ben her şeyin hazır olduğunu söylerdim; halk –üst rütbeli subaylar tam tekmil orada olmak zorundaydı– makinenin etrafında toplanırdı; şu hasır sandalye yığını o tarihten kalmadır. Makine pırıl pırıl parlardı, hemen hemen her idamda yedek parçalar alırdım. Yüzlerce insanın önünde –şu tepelere kadar her yeri dolduran insanlar parmaklarının ucunda yükselirlerdi– mahkûm bizzat kumandan tarafından tırmığın altına yatırılırdı. Bugün sıradan bir erin yaptığı şey, o tarihlerde mahkeme başkanı olan benim işimdi ve ben işimle gurur duyardım. Ve infaz başlardı! En ufak kötü bir şey bile makinenin çalışmasını engelleyemezdi. Bazı insanlar izlemeyi bırakır, gözlerini kapatıp kumlara uzanırlardı; herkes şunu bilirdi: Adalet yerini bulacak. Sessizlikte ağzındaki tıkaç nedeniyle mahkûmun boğuk çıkan iniltileri duyulurdu yalnızca. Bugün makine mahkûmdan çok şiddetli iniltili sesler çıkaramıyor, hepsi tıkaç içinde boğulup kalıyor; eskiden yargıyı vücuda kazıyan iğnelerden bugün artık kullanılması yasaklanan yakıcı bir sıvı damlardı. Derken altıncı saat gelirdi. Tüm yalvarmalara rağmen, herkesin infazı yakından izlemesine izin verilemezdi. Komutan önceliğin çocuklarda olmasını isterdi; bense işim gereği hep orada olurdum, çoğu zaman da biri sağ kolumda, diğeri sol kolumda iki çocukla oracıkta çömelirdim. Mahkûmun acıdan kıvranan yüzündeki değişime bakar, nihayet gerçekleşen ve yerine getirilen adaletin ışığında yanaklarımız pırıl pırıl parlardı. Ne günlerdi onlar, bir bilsen dostum!" Anlaşılan subay, yanındakinin kim olduğunu unutmuştu, gözlemciye sarılmış, başını omzuna dayamıştı. Gözlemci ne yapacağını şaşırmış, subayın başı üzerinden

sabırsızca ileriye bakıyordu. Subay temizleme işini bitirmiş, şimdi de bir kaptan çanağın içine lapa döküyordu. Aradan geçen sürede iyice dinlenmiş görünen mahkûm bunun farkına varır varmaz yalamaya başladı. Asker, mahkûmu her defasında itiyor, yemesini engellemeye çalışıyordu, çünkü lapa daha sonra yenecekti, fakat askerin pis ellerini lapaya daldırıp açgözlü mahkûmun önünde yemesi hiç de hoş değildi.

Subay çarçabuk kendini toparladı. "Amacım sizi duygulandırmak değildi," dedi, "eski zamanları, o günleri yaşamamış birine anlatabilmek imkânsız biliyorum. Ayrıca makine hâlâ çalışıyor ve iş görüyor. Bu vadide tek başına kalsa da iş görür o. Ve ceset de eninde sonunda inanılmaz derecede yumuşak bir uçuşla çukura düşüyor, eskiden olduğu gibi çukurun etrafına yüzlerce insan sinekler gibi üşüşmese de. Eskiden çukurun etrafını parmaklıkla çevirmek zorunda kalırdık fakat parmaklık çevirmeden çok önce yıkılırdı."

Gözlemci yüzünü subaydan çevirip amaçsızca etrafına bakındı. Subay onun çıplak vadiye baktığını sandı; bu nedenle gözlemcinin ellerini tuttu, onunla göz göze gelebilmek için çevresini dolaştı ve sordu: "Rezaleti gördünüz değil mi?"

Fakat gözlemci susuyordu. Subay bir süre onu kendi haline bıraktı; bacaklarını iki yana açıp ellerini kalçasına koydu, sessizce orada öylece durdu, yere baktı. Sonra cesaretlendirmek istercesine gözlemciye gülümsedi ve "Dün kumandan sizi davet ettiğinde ben yakınınızdaydım. Daveti duydum. Kumandanı tanırım. Davetinin amacını hemen anladım. Bana karşı önlemler alacak gücü olmasına rağmen buna cesaret edemiyor, fakat beni sizin gibi değerli bir yabancının yargısına maruz bırakmak istiyor. Çok ince hesaplıyor her şeyi; bugün adada ikinci gününüz, eski kumandanı ve onun düşünce tarzını bilmiyorsunuz, siz bir Avrupalı gibi düşünüyorsunuz, belki de idam cezasına genelde tümden karşısınız, belki böyle bir makineyle infaza özellikle karşısınız, ayrıca infazın halkın önünde değil, hüzünlü bir şekilde ve hatta bi-

raz da arızalı bir makineyle – bütün bunlar bir araya gelince (kumandan öyle düşünüyor) benim yargılama usulümü doğru bulmanız mümkün değil, öyle mi? Ve doğru bulmadığınız takdirde de bunu saklamazsınız (hâlâ kumandanın açısından konuşuyorum) ve söylersiniz, çünkü kuşkusuz siz defalarca deneyimlediğiniz yargınıza güveniyorsunuz. Gerçi siz pek çok halkın geleneklerini, âdetlerini görmüş ve onlara saygı göstermeyi, onları olduğu gibi kabul etmeyi öğrenmişsinizdir, bu nedenle de kendi ülkenizde olsanız muhtemelen tüm gücünüzle karşı çıkacağınız böylesi bir yargılamaya itiraz etmeyeceksinizdir. Fakat kumandanın istediği böylesi bir itiraz değil. Kaçamak, öylesine söylenmiş bir kelime yeter. Söylediğiniz şeye sizin inanmanız gerekmez, onun duymak istediği şey olsun yeter. Bütün kurnazlığını kullanıp size çeşitli sorular soracağından eminim. Ve hanımları da yanınıza gelip konuşulanlara kulak kabartacaktır; siz muhtemelen 'Bizde yargılama yöntemleri farklıdır' ya da 'Bizde sanık hüküm verilmeden önce sorgulanır' ya da 'Bizde idam cezasından başka cezalar da vardır' ya da 'Bizde sadece ortaçağda işkence yapılırdı' diyeceksiniz. Bütün bunlar size doğal geldiği gibi doğrudur da ve benim yargılama usulümle ilgisi olmayan masum açıklamalardır. Fakat kumandan bu açıklamaları nasıl algılayacaktır? Kumandanın sandalyesini bir kenara itip balkona koştuğunu, hanımlarının yanına geldiğini görür gibiyim, hanımlarının gök gürlemesi adını verdikleri sesini ve şöyle dediğini duyar gibiyim: 'Bütün ülkelerdeki yargılama usullerini incelemekle görevli Avrupalı büyük bir araştırmacı biraz önce eski usullere göre yaptığımız yargılamanın insanlık dışı olduğunu söyledi. Bu kadar önemli bir kişinin bu tespitinden sonra böylesi bir yargılamayı devam ettirmem doğal olarak mümkün değil. Bugünden tezi yok şunu – vs. vs.' Müdahale etmek, araya girmek istersiniz. Onun ilan ettiği şeyi söylemediğinizi, benim yargılama usulümü insanlık dışı bulmadığınızı, tam tersine son derece

insancıl ve insana yakışır en iyi yargılama olduğuna tüm kalbinizle inandığınızı, bu makineye hayran olduğunuzu söylemek istersiniz – fakat artık çok geçtir; kadınlarla çoktan dolmuş olan balkona kesinlikle çıkamazsınız; dikkatleri üzerinize çekmek istersiniz; bağırmak istersiniz; fakat bir kadın eliyle ağzınızı kapatır – ve ben de, eski kumandanın eseri de yok olup gideriz."

Gözlemci gülümsemesini bastırmaya çalıştı; zor olduğunu düşündüğü iş demek ki bu kadar kolaydı. Kaçamak bir şekilde şöyle dedi: "Benim gücümü abartıyorsunuz; kumandan hakkımdaki tavsiye mektubunu okudu, yargı usulleri konusunda benim uzman biri olmadığımı biliyor. Ben fikrimi söyleyecek olsam bu, herhangi bir insanın beyan edeceği fikirden daha önemli olmayacaktır ve ayrıca gördüğüm kadarıyla bu ceza kolonisinde son derece geniş haklara sahip olan kumandanın fikrinden de önemli sayılmayacaktır. Eğer düşündüğünüz gibi onun bu yargılama usulü konusundaki fikri bu kadar kesinse, o zaman korkarım ki benim naçizane yardımıma gerek duymadan bu yöntemin zaten sonu gelmiştir."

Subay, gözlemcinin ne dediğini kavrayabilmiş miydi? Hayır, henüz kavrayamamıştı. Heyecanlı heyecanlı başını salladı, arkasına dönüp mahkûma ve ere baktı, ikisi de irkildi ve lapa yemeyi bıraktılar; subay gözlemcinin yanına gitti ve tam yüzüne değil de ceketine baktı ve öncekinden daha alçak bir sesle şöyle dedi: "Siz kumandanı tanımıyorsunuz; siz ona da bizlere de –ifademi bağışlayın lütfen– pek safça yaklaşıyorsunuz; inanın bana sizin gücünüz sandığınızdan çok fazladır. İnfazda yalnızca sizin olacağınızı duyduğumda çok sevinmiştim. Kumandanın bu talimatı benim aleyhime olacaktı, fakat ben bunu lehime çeviriyorum. Yanıltıcı fısıltılar ve aşağılayıcı bakışlara maruz kalmadan –infaza çok sayıda insan katılsaydı kaçınılmaz olacaktı– fakat siz benim açıklamalarımı dinlediniz, makineyi gördünüz ve infazı izlemek üzeresiniz. Kuşkusuz bir yargınız oluşmuştur; hâlâ

emin olmadığınız ufak tefek kuşkularınız varsa, infazı seyrederken bunlar da yok olacaktır. Ve şimdi sizden şunu rica ediyorum: Kumandana karşı benim yanımda olun!"

Gözlemci onun daha fazla konuşmasına izin vermedi. "Böyle bir şeyi nasıl yapabilirim," diye haykırdı, "bu imkânsız. Size zarar veremeyeceğim gibi yardım da edemem."

"Yapabilirsiniz," dedi subay. Gözlemci, subayın yumruklarını sıktığını görünce korkuya kapıldı. "Yapabilirsiniz," diye tekrar etti subay ısrarla. "Aklımda bir plan var, başarısız olması imkânsız. Gücünüzün yeterli olmadığını sanıyorsunuz. Ben yeterli olduğunu biliyorum. Fakat diyelim ki siz haklısınız, o zaman bu yargılama yönteminin korunması için her şeyi, hatta en ufak ayrıntıları da denemek gerekmez mi? Planımı dinleyin. Planın yürümesi için sizin bugün kolonide bu yargılama yöntemi hakkındaki hükmünüzü açıklamamanız gerekiyor. Eğer size sorulmazsa kesinlikle fikrinizi söylemeyin; açıklamalarınız da kısa ve belirsiz olmalıdır; bu konuda konuşmakta güçlük çektiğiniz, mutsuz olduğunuz, açık konuşacak olursanız lanetler yağdıracağınız düşünülmeli. Yalan söylemenizi istemiyorum; kesinlikle yalan söylemeyin; sadece kısa cevaplar verin, örneğin: 'Evet, infazı gördüm' ya da 'Evet, bütün açıklamaları dinledim.' Sadece bu kadar, daha fazla konuşmayın. İnsanların yüzünüzde göreceği mutsuz ifadeye gelince, onu açıklayacak yeterli neden var ortada, her ne kadar kumandanın istediği şekilde olmasa da. Kumandan tabii ki bunu tamamen yanlış anlayacak ve istediği gibi yorumlayacak. Benim planım da bunun üzerine kurulu. Yarın kumandanlıkta kumandanın başkanlığında tüm yüksek kademedeki memurların katılacağı bir toplantı olacak. Kumandan böyle toplantıları bir gösteriye dönüştürmeyi çok iyi bilir. Bir balkon yapıldı, hep seyircilerle doludur. İstemesem de, nefret etsem de bu toplantılara ben de katılmak zorundayım. Kuşkusuz siz de bu toplantıya davet edileceksiniz; hatta bugün benim planım doğrultusunda hareket

ederseniz davet ısrarlı bir ricaya dönüşecektir. Olur da akla gelmeyen bir nedenle davet edilmezseniz, o zaman kesinlikle davet edilmeyi talep etmelisiniz; o zaman mutlaka davet edilirsiniz. Yani yarın siz de bayanlarla kumandanın locasında olacaksınız. Kumandan sık sık orada olduğunuzdan emin olmak için yukarıya bakacaktır. Sıradan, yalnızca izleyiciler için düşünülmüş tuhaf gündem maddelerinden sonra –çoğu zaman bunlar liman inşaatı ile ilgili konulardır, hep liman inşaatıdır– yargılama yöntemine geçilir. Eğer kumandan sözü oraya getirmezse ya da zamanında bahsi açmazsa o zaman konunun görüşülmesi için ben gerekeni yapacağım. Ayağa kalkıp bugünkü infaz hakkında bilgi vereceğim. Son derece kısa bir şekilde, sadece infazın yapıldığını duyuracağım. Böyle duyuru yapmak pek alışılmış olmasa da, bunu yapacağım. Kumandan bana her zaman olduğu gibi dostça gülümseyerek teşekkür edecek ve bu güzel fırsatı değerlendirmekten kendini alamayacaktır. 'Biraz önce,' diyecektir, ya da benzer şeyler söyleyecektir: 'İnfaz bildirildi. Buna sadece şunu eklemek istiyorum; bildiğiniz üzere bu infaza ziyaretiyle kolonimizi onurlandıran büyük araştırmacı da katılmıştır. Bugünkü toplantımız da onun buradaki varlığıyla daha bir değer kazanmıştır. Şimdi bu büyük araştırmacıya eski âdetlere göre gerçekleştirdiğimiz infaz ve onun öncesindeki yargılama yöntemlerimiz hakkında ne düşündüğünü sormayalım mı?' Tabii o sırada herkes onu coşkuyla alkışlayarak teklifini onaylayacaktır, en çok da ben. Kumandan önümüzde eğilip şöyle diyecektir: 'O halde hepinizin adına sorumu yöneltiyorum.' Ve tam o sırada siz parmaklığa yanaşacaksınız. Ellerinizi herkesin görebileceği şekilde parmaklıklara dayayın, aksi halde kadınlar ellerinizi tutup parmaklarınızla oynarlar. – İşte o an söz sırası sizindir. O ana kadar o gerilimli saatlere nasıl katlanacağım bilmiyorum. Konuşmanız sırasında hiçbir şeyden çekinmeyin, gerçeği yüksek sesle haykırın, parmaklıklardan aşağı doğru eğilin, bağırın, evet, fikrinizi, sar-

sılmaz fikrinizi kumandanın yüzüne haykırın. Fakat belki de bunu yapmak istemezsiniz, bu sizin karakterinize uymayan bir davranıştır, belki de kendi ülkenizde böyle durumlarda farklı davranılır, olabilir, doğrudur; ayağa kalkmadan birkaç kelime söylemeniz de yeterlidir, altınızda oturan memurların duyacağı kadar fısıldasanız da yeter, infaza katılım az olduğundan, gürültü çıkaran çarktan, kopuk kayışlardan, iğrenç keçeden bahsetmenize gerek yok; hayır konuşulmayan diğer tüm şeyleri bana bırakın ve inanın bana eğer benim konuşmam onu salondan kaçırtmazsa o zaman ona diz çöktürüp şöyle dedirtecek: Eski kumandan, önünüzde eğiliyorum. – Benim planım bu; bu planımı gerçekleştirmemde bana yardım edecek misiniz? Tabii ki yardım edeceksiniz, hatta dahası yardım etmek zorundasınız." Ve subay gözlemciyi iki kolundan tutup nefes nefese kalmış bir halde yüzüne baktı. Son cümleleri o kadar bağırarak söylemişti ki hem asker hem de mahkûm dikkat kesilmişti; ikisi de hiçbir şey anlamamasına rağmen yemeğe ara verip ağızlarındakini yuttu ve gözlemciye baktı.

Gözlemci nasıl yanıt vereceği konusunda baştan beri emindi; burada tereddüt etmeyecek kadar çok şey görmüş geçirmişti hayatı boyunca; aslında dürüst bir insandı ve korkmuyordu. Buna rağmen askere ve mahkûma baktığında bir an için tereddüt etti. Sonunda vermesi gereken yanıtı verdi: "Hayır." Subay birkaç kez gözlerini kırpıştırdı, fakat bakışlarını ondan ayırmadı. "Açıklama yapmamı ister misiniz?" diye sordu gözlemci, subay başıyla onayladı. "Ben bu tür bir yargılamaya karşıyım," dedi gözlemci, "daha siz bana güvenip de yardımımı istemeden önce –ki bana olan güveninizi asla suiistimal etmeyeceğim– bu yargılamaya karşı müdahalede bulunmaya hakkım var mı, varsa müdahalemin azıcık da olsa başarılı olma şansı ne kadar, diye düşündüm. Bu konuyla ilgili olarak kime başvuracağımı da biliyordum: Kumandana tabii ki. Söylediklerinizle her şeyi

daha da net görmemi sağladınız, gerçi kararımı pekiştirmediniz, tam tersine söylediklerinizi beni kararımdan döndürmemekle birlikte samimi inancınızdan etkilendim."

Subay bir şey demedi, makineye döndü, pirinç çubuklarından birini tuttu, her şeyin yolunda gidip gitmediğini öğrenmek istercesine hafif geriye doğru eğilerek, yukarıya nakkaşa baktı. Asker ve mahkûm arkadaş olmuşa benziyordu; mahkûm sımsıkı bağlandığı için zor olmasına rağmen askere bir işaret yaptı; asker mahkûma doğru eğildi; mahkûm askerin kulağına bir şeyler fısıldadı; asker, tamam anlamında başını salladı.

Gözlemci subayın yanına gidip şöyle dedi: "Siz hâlâ ne yapmak istediğimi bilmiyorsunuz. Yargılama konusundaki fikrimi gerçi kumandana söyleyeceğim, fakat toplantıda değil, aksine baş başa olduğumuz bir zaman; herhangi bir toplantıya katılacak kadar uzun kalmayacağım burada; yarın sabah erkenden ayrılacağım ya da en azından gemiye binmiş olacağım." Subay gözlemciyi dinlemiyor gibiydi. "Demek bu yöntemden ikna olmadınız?" dedi kendi kendine konuşur gibi ve bir çocuğun saçmalığına gülümserken gerçek düşüncesini o gülümsemenin ardında gizleyen yaşlı bir insan gibi gülümsedi.

"O zaman şimdi vakti," dedi sonunda ve talep eden, davet eden aydınlık gözlerle birdenbire gözlemciye baktı.

"Neyin vakti?" diye sordu gözlemci huzursuzca, fakat yanıt alamadı.

"Özgürsün," dedi subay mahkûma onun dilinde. Mahkûm inanmadı önce. "Haydi, özgürsün," dedi subay. Mahkûmun yüzü ilk kez gerçek bir hayat belirtisiyle aydınlandı. Gerçek miydi bu? Yoksa subayın gelip geçici ruh hali miydi? Yabancı gözlemci subayın acıma duygusunu mu harekete geçirmişti? Ne olmuştu? Mahkûmun yüzünden bu sorular okunuyordu. Fakat şaşkınlığı uzun sürmedi. Bu nedenlerden hangisi olursa olsun fark etmezdi, eğer izin verili-

yorsa özgür olmak istiyordu, bunun için de tırmığın imkân verdiği ölçüde hareket etmeye çalıştı.

"Kayışları koparacaksın," diye bağırdı subay, "sakin ol! Açacağız onları." Ve askere işaret edip onunla birlikte kayışları çözmeye başladı. Mahkûm tek kelime etmeden için için seviniyor, yüzünü kâh solundaki subaya kâh sağındaki askere çeviriyor, gözlemciyi de unutmuyordu. "Çıkar onu oradan," diye emretti subay askere. Tırmık nedeniyle burada dikkatli olmak gerekiyordu. Mahkûm sabırsızlandığından sırtında ufak tefek çizikler oluştu. O andan itibaren subay artık mahkûmla hiç ilgilenmedi. Gözlemcinin yanına gitti, küçük deri defteri çıkardı yeniden, sayfalarını çevirdi, derken aradığı sayfayı buldu ve gözlemciye gösterdi. "Okuyun," dedi. "Daha önce de söylemiştim," dedi gözlemci, "bu sayfaları okuyamıyorum." "Sayfaya iyice bakın," dedi subay ve birlikte okumak için gözlemcinin yanına gitti. Bunun da yararı olmayınca sanki kâğıda kesinlikle dokunmaması gerekiyormuş gibi gözlemcinin daha kolay okumasını sağlamak için epey yukarıdan serçeparmağını kâğıdın üzerinde gezdirdi. Gözlemci de en azından subayı memnun etmek amacıyla gayret etti etmesine fakat yine de okuyamadı. O zaman subay sayfadaki harfleri teker teker söylemeye başladı ve sonrasında hepsini birden okudu. "Adil ol, yazıyor," dedi, "şimdi siz de okuyabilirsiniz artık." Gözlemci kâğıdın üzerine o kadar çok eğildi ki, subay korkudan kâğıdı geri çekti; gözlemci bir şey demedi, ancak hâlâ okuyamadığı anlaşılıyordu. "Adil ol! yazıyor," dedi subay bir kez daha. "Olabilir," dedi gözlemci, "orada öyle yazdığına inanıyorum." "O zaman iyi," dedi subay, kısmen rahatlamıştı ve elinde kâğıtla merdivenden yukarı çıktı; kâğıdı dikkatle nakkaşa yerleştirdi ve anlaşılan çarkı tamamen tersine çevirmişti; oldukça zahmetli bir işti, herhalde çok küçük çarklar söz konusuydu, çarkı o kadar dikkatli kontrol etmesi gerekiyordu ki bazen subayın başı nakkaşın içinde görünmez oluyordu.

Gözlemci aşağıdan bu çalışmayı sürekli takip ettiğinden boynu tutulmuş ve gözleri aşırı güneş ışığına bakmaktan acımaya başlamıştı. Asker ve mahkûm birbirleriyle meşguldü. Asker süngüsünün ucuyla mahkûmun çukura atılan pantolonunu ve gömleğini çıkardı. Gömlek çok kirliydi, mahkûm gömleği kovada yıkadı; pantolonu ve gömleği giydiğinde o ve asker kahkahayla güldüler, çünkü pantolon ve gömlek arkadan kesilip ikiye ayrılmıştı. Belki de mahkûm, askeri eğlendirmek zorunda olduğunu düşünüyordu; dizlerinin üzerinde yere çökmüş askerin önünde dönerken, asker kahkahayla gülüyor, elleriyle dizine vuruyordu. Ancak orada bulunan beylere duydukları saygıdan fazla abartmadılar.

Subay sonunda yukarıdaki işini bitirdiğinde, gülümseyerek makinenin tüm parçalarına bir kez daha göz gezdirdi, nakkaşın açık olan kapağını kapattı, merdivenlerden indi, çukura ve sonra mahkûma baktı, giysilerini çukurdan çıkardığını fark edince memnun oldu, ellerini yıkamak için kovanın yanına gitti, içindeki suyun kirli olduğunu son anda fark etti, ellerini yıkayamadığı için üzüldü, sonra ellerini kuma soktu, suyun yerini tutmasa da yapacağı başka bir şey yoktu; ayağa kalktı ve üniformasının ceketinin düğmelerini açmaya başladı. Bunu yaparken yakasının arkasına sıkıştırdığı iki kadın mendili eline düştü. "İşte bunlar da mendillerin," diyerek mendilleri mahkûma fırlattı. Gözlemciye dönüp gülümseyerek, "Bayanların hediyeleri," dedi.

Üniformasının ceketini çıkarırken ve tamamen soyunurken acele etmesine rağmen giysinin her bir parçasına özenle davranıyordu; hatta parmağını üniformasının ceketinin gümüş simli kordonlarının üzerinde gezdirdi, püsküllerini düzeltti. Ancak her bir parçayı düzelttikten sonra öfkeyle çukura atması, başta gösterdiği özene hiç de uymadı. En sona kılıcı ve kayışı kalmıştı. Kılıcı kınından çıkardı, kırdı, sonra hepsini topladı; kılıcı, kını ve kayışı öyle sert bir şekilde çukura attı ki her biri bir yere dağıldı.

Şimdi çıplaktı. Gözlemci dudaklarını ısırıyor ve hiçbir şey söylemiyordu. Gerçi neler olacağını anlamıştı, fakat subayın yapacağı şeyi engellemeye hakkı olmadığını düşünüyordu. Eğer subayın çok inandığı yargılama yöntemi yakında kaldırılacaksa –muhtemelen gözlemcinin müdahalesi nedeniyle ki o da bu konuda kendini sorumlu hissediyordu– o zaman subay çok doğru hareket ediyordu; onun yerinde olsa gözlemci de farklı davranmazdı.

Asker ve mahkûm başta hiçbir şey anlamadılar, hatta o tarafa bakmamışlardı bile. Mahkûm mendilleri geri aldığı için seviniyordu, fakat sevinci uzun sürmedi çünkü asker beklenmedik bir anda hızla çekip aldı onları. Mahkûm da askerin kemerinin altına sıkıştırdığı mendilleri geri almaya çalıştı, fakat asker tetikteydi. Böylece ikisi şakayla karışık itiştiler. Tam o sırada subay çıplak kalınca dikkat kesildiler. Özellikle mahkûm büyük bir değişimin gerçekleşmek üzere olduğunu sezmişe benziyordu. Kendisine olan şimdi subaya olacaktı. Belki de işlem sonuna kadar devam edecekti. Belki de bunun için emri yabancı gözlemci vermişti. Demek böyle intikam alınacaktı. Kendisinde yargılama sonlandırılmamıştı, subayda sonlandırılacak ve intikam alınacaktı. Geniş ve sessiz bir gülümseme belirdi yüzünde ve sonrasında bu gülümseme silinmedi de.

Subay ise makineye dönmüştü. Makinenin dilinden çok iyi anladığı önceden fark edildiyse de, asıl şimdi makineyi nasıl kullandığını ve makinenin ona boyun eğdiğini görenler şaşırabilirlerdi. Tırmığın koluna yaklaşır yaklaşmaz kol doğru konuma gelinceye kadar birkaç kez inip kalktı; subay yatağın sadece kenarını tutmuştu ki yatak birden titreşime geçti; keçe tıkaç ağzına doğru yaklaştı, subay onu ağzına almak istemiyordu aslında, fakat tereddüt etmesi sadece bir dakika sürdü, sonra ağzına aldı. Her şey hazırdı, yalnızca yan taraftaki kayışlar sarkıyordu, fakat görünen o ki onlara gerek yoktu. Tam o sırada mahkûm kayışların boşta oldu-

ğunu gördü, kayışlar bağlanmazsa infazın tam olarak gerçekleşmeyeceğini düşündü, hemen askere işaret etti, ikisi birden subayı bağlamak için koştu. Subay ise o sırada nakkaşı çalıştıracak kola dokunmak için ayağını uzatmıştı; askerle mahkûmun kendine doğru geldiğini görünce ayağını çekti ve kendisini bağlamalarına izin verdi. Artık kola uzanması mümkün değildi; ne er ne de mahkûm kolun yerini biliyordu; gözlemci ise yerinden kıpırdamamaya kararlıydı. Fakat buna gerek de kalmadı; kayışlar bağlanır bağlanmaz makine çalışmaya başladı; yatak titreşiyor, iğneler deri üzerinde dans ediyor, tırmık inip kalkıyordu. Gözlemci nakkaştaki bir çarkın gıcırdaması gerektiğini hatırlayıncaya kadar öylece baktı; fakat çıt çıkmıyor, en ufak bir gıcırtı dahi duyulmuyordu.

Böyle sessiz çalıştığı için makine kimsenin dikkatini çekmiyordu. Gözlemci askerle mahkûma baktı. Mahkûm diğerine nazaran daha hareketliydi, makinedeki her şey ilgisini çekiyordu; kâh eğiliyor, kâh doğruluyordu, her defasında işaretparmağıyla askere bir şeyler göstermeye çalışıyordu. Gözlemci tedirgin olmuştu. Sonuna kadar orada kalmaya kararlıydı fakat o ikisini görmeye tahammülü yoktu. "Evinize gidin," dedi. Askere kalsa belki de gidecekti, fakat mahkûm bu emri ceza gibi algıladı. Ellerini kavuşturup orada kalmak için yalvardı, gözlemci olmaz anlamında başını sallayınca diz çöküp ısrar etti. Gözlemci emrin işe yaramadığını görünce yanlarına gidip ikisini kovmak istedi. Tam o sırada nakkaşta bir gıcırtı duydu. Yukarıya baktı. Çarkın dişlerinden biri mi arızalanmıştı yine. Fakat bu başka bir şeydi. Nakkaşın kapağı yavaşça kalktı ve sonra tamamen açıldı. Dişin sivri uçları göründü, yukarıya kalktı, sonra bütün çark göründü, sanki büyük bir güç nakkaşı sıkıştırıyor, çarka yer bırakmıyordu, çark nakkaşın kenarına gelinceye kadar döndü, sonra dikey halde aşağıya düştü, biraz kumda yuvarlandı sonra öylece kaldı. Fakat yukarıda başka bir çark yükseldi, onu büyüklü küçüklü, birbirinden farksız birçok çark izledi,

hepsinin akıbeti aynıydı, her defasında nakkaş artık boşalmıştır derken özellikle büyük bir grup geliyor, yükseliyor, aşağıya düşüyor, kumda yuvarlanıyor ve duruyordu. Bunlar olduğu sırada mahkûm gözlemcinin emrini tamamen unutmuştu, dişlerden adeta büyülenmişti; her defasında birini tutmak istiyor, askeri yardıma çağırıyor, fakat korkup elini çekiyordu, çünkü hemen arkasından gelen başka bir çark en azından ilk yuvarlanışında onu korkutuyordu.

Gözlemci ise çok huzursuzdu; anlaşılan makine parçalanıyordu; sessiz çalışması bir aldatmacaydı; subay kendi kendine yardım edecek durumda olmadığı için gözlemci subaya yardım etmesi gerektiğini düşündü. Ancak bütün dikkatini çarklara verdiğinden, makinenin diğer taraflarında neler olduğunu gözden kaçırmıştı; son çark da nakkaştan ayrıldıktan sonra tırmık üzerine eğilmiş ve başka bir kötü sürprizin kendisini beklediğini görmüştü. Tırmık yazmıyor, batıyordu ve yatak bedeni yuvarlamıyor, tam aksine sürekli titreşerek iğnelere doğru kaldırıyordu. Gözlemci müdahale etmek istedi; bu artık subayın istediği gibi bir işkence değil, düpedüz cinayetti. Ellerini uzattı. Fakat o sırada tırmık iğnelerine geçirdiği bedeni kaldırıp yana kaydı, normalde bunun on ikinci saatte olması gerekiyordu. Yüzlerce yerden oluk oluk kan akıyordu, fakat suyla karışık da değildi, su boruları da çalışmıyordu. Son adımda da aksilik çıktı. Beden uzun iğnelerden kendini kurtaramadı, bütün kanını boşalttı, fakat çukura düşmedi, çukurun üzerinde asılı kaldı. Tırmık yerine geri gitmek istediyse de, yükünden kurtulamadığını fark etmiş gibi çukurun üzerinde öylece kaldı. "Yardım etsenize!" diye bağırdı gözlemci askere ve mahkûma, kendisi de subayın ayaklarından tuttu. O, subayın ayaklarından itecek, diğer ikisi de öbür taraftan subayın başını tutacak ve yavaş yavaş bedeni iğnelerden kurtaracaklardı. Fakat askerle mahkûm yardıma gelip gelmeyeceklerine bir türlü karar veremiyorlardı; mahkûm tamamen sırtını döndü; gözlemcinin onların

yanına gidip subayın başını tutmaları için zorlaması gerekiyordu. Tam o anda istemeden cesedin yüzünü gördü. Subayın yüzü yaşarken nasıldıysa öyleydi; vaat edilen kurtuluşa* dair bir işaret yoktu; diğerlerinin makinede bulduğunu subay bulamamıştı; dudakları sımsıkı birbirine bastırılmıştı, gözleri açıktı, sanki hâlâ yaşıyordu, bakışları sakin ve ikna olmuş gibiydi, alnının ortasından büyük demir iğne geçiyordu.

Gözlemci, arkasında asker ve mahkûm olduğu halde kolonininin ilk evlerine geldiğinde, asker evlerden birini işaret edip "Burası çay içilen yer," dedi.

Evlerden birinin zemin katında alçak, basık, mağaraya benzeyen, duvarları ve tavanı isten kararmış bir yer vardı. Caddeye bakan cephesi olduğu gibi açıktı. Çay evi, kumandanlığın saray binası dahil kolonininin tüm diğer yıkık dökük evlerinden pek farklı olmasa da, gözlemcinin üzerinde tarihsel bir anı izlenimi bırakmış ve eski zamanların gücünü hissettirmişti. Gözlemci arkasından gelenlerle birlikte binaya yanaştı, çay evinin önündeki boş masaların arasından geçti, içeriden gelen serin ve rutubetli havayı içine çekti. "Eski kumandan burada gömülü," dedi asker, "rahip onun mezarlığa gömülmesine izin vermedi. Uzun bir süre nereye gömüleceğine karar verilemedi, sonunda onu buraya gömdüler. Kuşkusuz subay size bundan hiç söz etmemiştir, çünkü bu durumdan en çok o utanç duyardı. Hatta birkaç kez gece yarısı kumandanı mezarından çıkarmaya çalıştı, fakat her defasında kovuldu." "Mezar nerede?" diye sordu askere inanmayan gözlemci. Bunun üzerine ikisi birden, asker ve mahkûm önden gidip elleriyle mezarın olduğu yeri işaret ettiler. Sonra gözlemciyi masalarda birkaç müşterinin olduğu çay evinin arka duvarına doğru götürdüler. Müşteriler herhalde limanda çalışan işçilerdi; kısa, parlak siyah sakallı güçlü adamlardı. Hiçbirinin üzerinde ceket yoktu, gömlek-

* Söz konusu kelime *Erlösung*. (ç.n.)

leri yırtık pırtıktı; yoksul, zavallı insanlardı. Gözlemci yaklaştığında bazıları ayağa kalktı, duvara yaslanıp ona baktı. "Bu bir yabancı," diye fısıldamaya başladılar, "mezarı görmek istiyor." Yana çektikleri masalardan birinin altında gerçekten mezar taşı vardı. Sıradan bir taştı, masanın altında gizlenebilecek kadar alçaktı. Üzerinde çok küçük harflerle yazılmış bir yazı vardı; gözlemci okuyabilmek için diz çökmek zorunda kaldı. Yazı şöyleydi: 'Burada eski kumandan yatıyor. Artık bir ad taşımalarına izin verilmeyen yandaşları ona bu mezarı yaptı ve bu mezar taşını koydu. Ayrıca kumandanın belli bir süre sonra dirileceğine, bu evden çıkıp yandaşlarının lideri olacağına ve koloniyi yeniden fethedeceğine dair bir kehanet var. İnanın ve bekleyin!' Gözlemci bunu okuyup ayağa kalktığında etrafının adamlarla sarılı olduğunu ve onların gülümsediklerini gördü, sanki adamlar da yazıyı okumuşlar, kehaneti gülünç bulmuşlardı ve gözlemcinin de öyle düşünmesini istiyorlardı. Gözlemci hiçbir şey fark etmemiş gibi davrandı, onlara bozuk para dağıttı ve masa mezarın üzerine getirilinceye kadar bekledi, çay evinden çıkıp limana doğru gitti.

Asker ve mahkûm çay evinde kendilerini bırakmak istemeyen bir tanıdığa rastladılar. Ancak tanıdıklarının yanında kalmamış olacaklar ki arkasından koşup gözlemciye yetiştiler. Gözlemci o sırada kayıklara giden merdivenlerin yarısına ancak gelmişti. Herhalde son anda gözlemciyi, kendilerini de götürmesi için zorlayacaklardı. Gözlemci aşağıda bir kayıkçıyla gemiye götürülmek için pazarlık yaparken, o ikisi aceleyle merdivenlerden iniyordu; sessizce, çünkü bağırıp seslenmeye cesaretleri yoktu. Fakat onlar aşağıya indiklerinde gözlemci çoktan kayığa binmişti ve kayıkçı halatı çözmeye çalışıyordu. Kayığa atlayabilirlerdi, fakat gözlemci yerdeki ağır ve düğümlü bir halatı alıp, onları tehdit etti ve böylece kayığa atlamalarına engel oldu.

BİR AÇLIK SANATÇISI

İlk Acı

Bir trapez sanatçısı –bilindiği üzere büyük varyete sahnelerinin en tepelerinde icra edilen bu sanat, insanın başarabileceği en zor sanatlardan biridir– önceleri mükemmele ulaşma gayretiyle, sonraları artık baskı haline gelen alışkanlık nedeniyle aynı işte çalıştığı sürece tüm hayatını gece gündüz trapezin üzerinde geçiriyordu. Zaten çok az olan tüm ihtiyaçları nöbetleşe çalışan hizmetlilerce karşılanıyor, bu kişiler aşağıda bekliyor, yukarıda ihtiyaç duyulan her şeyi özel kaplarla yukarıya gönderiyor, sonrasında aşağıya çekiyorlardı. Bu yaşam tarzı çevredekiler için bir sorun yaratmıyordu; yalnız diğer gösteriler sırasında trapez sanatçısının yukarıda kalması dikkatlerden kaçmıyor, çoğunlukla hiç sesini çıkarmamasına rağmen arada sırada aşağıdaki seyircilerin bakışları ona kayıyordu. Fakat o çok olağanüstü ve yeri doldurulamayacak bir sanatçı olduğundan yönetimdekiler bu durumu hoş görüyordu. Ayrıca onun neden bu şekilde yaşadığı biliniyordu, sanatındaki mükemmelliğini koruyabilmesi ve devam ettirebilmesi sürekli bu şekilde egzersiz yapmasına bağlıydı.

Bunun dışında yukarısı sağlığı için uygundu, hatta yılın sıcak aylarında kubbenin tüm çevresini saran yan pencereler açılıp da içeriye temiz havayla birlikte güneş ışığı girdiğinde gerçekten güzel oluyordu. Elbette insanlarla iletişimi

de sınırlıydı; yalnızca arada bir jimnastikçi bir meslektaşı ip merdivene tırmanıp yanına gelir, trapez üzerinde oturup sağ ve soldaki iplere yaslanır ve birlikte çene çalarlardı, ya da çatıyı tamire gelen işçiler açık pencereden onunla bir iki çift laf ederlerdi ya da bir itfaiyeci en üst balkondaki lambaları kontrole geldiğinde ona saygı dolu, fakat pek anlaşılmayan birkaç şey söylerdi. Bunun dışında çevresi hep sessizdi; bazen genellikle öğleden sonraları boş sirke yanlışlıkla giren herhangi bir görevli dalgın bakışlarını gözün alamadığı yüksekliğe çeviriyor ve kendisini birinin izlediğinden habersiz, sanatını sergileyen ya da dinlenmekte olan trapez sanatçısına bakıyordu.

Mecburi olarak oradan oraya yapılan ve pek sıkıldığı yolculuklar da olmasa trapez sanatçısı rahat rahat yaşamına devam edebilirdi. Gerçi menajeri, trapez sanatçısının acısının gereksiz yere uzamaması için elinden geleni yapıyordu: Kent içindeki yolculuklar için yarış arabaları kullanılıyor, insanların olmadığı geceler ya da sabahın erken saatleri tercih ediliyor ve son süratle gidiliyordu, ancak yine de bu trapez sanatçısının özlediği kadar hızlı değildi; trende tüm kompartıman kapatılıyor ve trapez sanatçısı her zamanki acınası yaşam tarzını burada da sürdürmek için yukarıda bagaj filesinde kalıyordu; gittikleri yerlerde o gelmeden çok önce tiyatroda trapez her zamanki yerine kuruluyor, tiyatroya açılan tüm kapılar ardına kadar açılıyor, tüm girişler serbest oluyordu – fakat trapez sanatçısının ayağını ip merdivene koyup birden yukarıya tırmandığı ve sonunda trapezine asıldığı anlar menajerin hayatındaki en güzel anlar oluyordu.

Menajer birçok yolculuğu başarıyla organize etse de, her yeni yolculuk onu geriyordu; çünkü diğer birçok sıkıntının dışında yolculuklar trapez sanatçısının sinirlerine iyi gelmiyordu.

Bir defasında yine birlikte yolculuğa çıkmışlardı; trapez sanatçısı bagaj filesinde yatmış hayal kuruyordu, menajer

pencere kenarına dayanmış kitap okuyordu, tam o sırada trapez sanatçısı yavaşça ona seslendi. Menajer hemen yanına gitti. Trapez sanatçısı dudaklarını ısırarak gösterisi için şimdiye kadar olduğu gibi bir değil, karşılıklı iki trapeze ihtiyacı olduğunu söyledi. Menajer hemen onayladı. Trapez sanatçısı ise menajere onaylamasının ya da karşı çıkmasının hiçbir önemi olmadığını gösterircesine bundan böyle kesinlikle tek trapezle gösteri yapmayacağını söyledi. Bir daha tek trapezle gösteri yapmak zorunda kalabilir düşüncesinden ürkmüşe benziyordu. Menajer bir kez daha duraksayarak, biraz da sanatçıyı izleyerek isteği onayladı; iki trapezin bir trapezden daha iyi olduğunu ve bu yeni düzenlemenin daha yararlı olacağını ve programı zenginleştireceğini belirtti. Tam o sırada trapez sanatçısı birden ağlamaya başladı. Menajer korkuyla yerinden fırladı ve ne olduğunu sordu, bir yanıt alamayınca koltuğun üzerine çıktı, onu okşamaya başladı, yüzünü yüzüne dayadı, sanatçının gözyaşları kendi yüzünü de ıslattı. Bir sürü sorudan ve okşayıcı sözlerden sonra sanatçı hıçkıra hıçkıra şunları söyledi: "Ellerimde tek bir trapezle – nasıl yaşayabilirim?" Menajer için sanatçıyı teselli etmek biraz daha kolaydı; bir sonraki istasyonda gösterinin olduğu yere ikinci bir trapez getirilmesi için telgraf çekeceğini söyledi, sanatçıyı o kadar uzun süre tek trapezle çalıştırdığı için kendisini suçladı, ona teşekkür etti, hatasına dikkat çektiği için ona övgüler yağdırdı. Böylece menajer sanatçıyı yavaş yavaş teselli etmeyi başardı ve tekrar köşedeki yerine döndü. Fakat kendisi sakin değildi. Yoğun bir endişeyle gözlerini elindeki kitaptan kaldırıp fark ettirmeden sanatçıyı izledi. Bu tür düşünceler sanatçıyı üzmeye başladıysa onlardan kurtulması mümkün olabilir miydi? Zaman içinde bu düşünceler daha da artmaz mıydı? Bunlar yok edici düşünceler değil miydi? Ve menajer gerçekten de ağlaması kesilen ve uykuya dalmış görünen sanatçının pürüzsüz çocuk alnında ilk kırışıklıkların belirdiğini fark eder gibi oldu.

Küçük Bir Kadın

Bu küçük bir kadın; bedenini sımsıkı saran dar bir korse takmış olsa da ince yapılı; onu hep aynı giysisiyle görüyorum, sarımtırak bir gri, tahta renginde kumaştan bir elbise ve üzerinde aynı renkte püsküller ve bağcıklar var; hiçbir zaman başında şapka olmaz, mat sarı saçları düz, dağınık değil, fakat hafif dalgalı. Üzerinde korse olduğu halde hareketli ve bu hareketliliğini bazen abartıyor, ellerini kalçalarına dayayıp üst bedenini ani bir hareketle yana döndürmeyi seviyor. Ellerinin üzerimde bıraktığı intibaya gelince, şimdiye kadar parmakları birbirinden bu kadar ayrı el görmediğimi söyleyebilirim; ancak ellerinde anatomik bir gariplik yok, son derece normal.

Bu küçük kadın benden hiç memnun değil, hep eleştirecek bir kusur buluyor bende, hep kendisine haksızlık yaptığımı düşünüyor; attığım her adım ve yaptığım her şeyle kızdırıyorum onu; insani yaşamını en küçük parçalara bölebilse ve her parçayı ayrı ayrı değerlendirebilse, kuşkusuz benim yaşamımın her bir parçası onu sinirlendirirdi. Nasıl oluyor da onu bu kadar çok kızdırıyorum diye sık sık düşündüm; bendeki her şey onun güzellik anlayışına, adalet anlayışına, alışkanlıklarına, geleneklerine, umutlarına ters düşebilir; birbirine bu denli zıt karakterler vardır, olabilir fakat bu zıtlık neden onu bu kadar çok üzüyor? İkimiz arasında onun benim yüzümden acı çekmesini gerektirecek bir ilişki yok. Yapması gereken tek şey, beni bir yabancı olarak görmesi ki ben de zaten öyleyim, beni bir yabancı olarak görmesine itirazım olmaz, aksine memnun olurum; benim varlığımı unutmaya karar versin yeterli, ben kendimi ona zorla kabul ettirmeye kalkışmadım, kalkışmam da – böyle yaparsa hiç acı çekmez. Onun davranışının beni de üzdüğünden bah-

setmiyorum bile, çünkü onun acısıyla karşılaştırdığımda benim üzüntümün çok önemsiz kaldığını biliyorum. Öte yandan, çektiği acının aşk acısı olmadığının bilincindeyim; benim hatalarımı düzeltmek onun için hiç de önemli değil, üstelik bende eleştirdiği hiçbir şey benim ilerlememi engelleyecek şeyler değil. Aynı şekilde benim ilerlemem de onun umurunda değil, o sadece kendi kişisel çıkarlarını, yani ona çektirdiğim acıların intikamını almayı ve benden gelebilecek tehditleri engellemeyi düşünüyor. Bir defasında bu duruma nasıl son vereceğini söylemeye kalktıysam da, onu daha çok sinirlendirdiğimi görünce vazgeçtim ve bir daha da denememeye karar verdim.

Öte yandan, bende de belli bir sorumluluk olduğu söylenebilir, çünkü her ne kadar bu kadın bana yabancı olsa da, aramızdaki tek ilişki benim neden olduğum sıkıntı; gerçi bizzat kendisi benim ona sıkıntı vermeme neden olsa da, bu sıkıntının onu fiziksel olarak yıprattığını göz ardı edemem. Arada bir, son zamanlarda sıklıkla onun sabahları solgun, yeterince uyuyamamış olduğunu, baş ağrısı çektiğini, çalışamayacak durumda olduğunu duyuyorum; onun bu durumu yakınlarını da endişelendiriyor, bu durumun nedenleri hakkında ona buna danışıyorlar, fakat şimdiye kadar ne olduğu anlaşılmış değil. Altında yatan nedenleri bir tek ben biliyorum. Eskiden beri var olan ve şimdi de devam eden aynı sıkıntı. Ancak tabii ki yakınlarının endişesini paylaşmıyorum; o güçlü ve dayanıklı bir kadın; onun kadar sıkılıp sinirlenen bir kişi bu sıkıntının sonuçlarının da üstesinden gelebilir herhalde, hatta kendini sadece acı çeken biri gibi göstermesini kısmen de olsa herkesin benden kuşkulanmasını istediği için yaptığını düşünüyorum. Açık söylemek gerekirse benim varlığımın kendisine acı vermesinden aşırı gurur duyuyor; benim yüzümden başkalarından yardım istemeyi gururuna yediremeyecektir; sadece nefret, hiç bitmeyen ve sonsuza

dek peşini bırakmayan nefret nedeniyle benimle uğraşıyor; bu pis şeyi bir de başkalarına anlatmak kesinlikle çok utanacağı bir şey. Öte yandan, kendisini sürekli baskı altında hissettiği bir durum karşısında susmak da tahammül edebileceği bir şey değil. Bu nedenle kadınca bir kurnazlıkla bir orta yol düşündü herhalde; susarak, sadece gizli gizli acı çektiğini dışa vurarak durumu başkalarının yargısına bırakmak istiyor. Hatta belki de başkalarının tüm dikkati benim üzerime çekilirse, herkesin bana karşı öfke duyacağını ve bu öfkenin, kendisinin bana duyduğu öfke ve nefretin yapamadığını tüm gücüyle yapacağını ve beni yok edeceğini ümit ediyor; işte o zaman kendisi geri çekilecek, rahat nefes alabilecek ve sırtını bana dönebilecek. Fakat gerçekten bunları ümit ediyorsa, yanılıyor. Başkaları onun rolünü üstlenmeyecekler; başkaları beni en keskin mercek altına bile alsalar aleyhimde pek bir şey bulamazlar. Ben onun sandığı gibi işe yaramaz biri değilim; kendimi övmek, hele ki böyle bu bağlamda övmek hiç istemem; çok yararlı biri olmasam da kuşkusuz bunun tam tersi de değilim; yalnızca ona göre, onun neredeyse bembeyaz ışıldayan gözlerinde öyle biriyim, başka hiç kimseyi de öyle olduğuma inandıramaz. Bu bakımdan tamamen rahat olabilir miyim? Hayır, olamam; davranışlarımla onu gerçekten hasta ettiğime herkes inandığında ve birkaç gözcü, en heyecanlı haberleri getiren işgüzar haberciler, bunun doğru olup olmadığını hemen anlamaya kalkışırlar ya da en azından anlıyormuş gibi yaparlar ve herkes bundan haberdar olduğunda bana gelip ıslah olmaz tavrımla neden bu kadına eziyet ettiğimi, bu eziyetlerime o ölünceye kadar mı devam edeceğimi, ne zaman aklımı başıma alıp ona iyi davranacağımı, onu üzmekten vazgeçeceğimi soracaklardır ve herkes bu soruları sorduğunda cevap vermem kolay olmayacaktır. O durumda kadının hastalık belirtilerine çok inanmadığımı mı itiraf edeyim? Böyle yaparak kendi suçu-

mu örtbas etmek için başkalarını suçlayan ve bunu da hiç hoş olmayan bir şekilde yapan bir insan izlenimi mi bırakayım? Ya da onun hasta olduğuna inansam bile en ufak bir merhamet duymadığımı, çünkü bu kadının benim için yabancı biri olduğunu; aramızdaki ilişkinin onun kendi kendine kurduğu, varlığına sadece onun inandığı bir ilişki olduğunu açık açık söyleyebilir miyim? Bana kimse inanmaz demek istemiyorum; daha ziyade bana ne inanacaklar ne de inanmayacaklardır; işin oraya varacağını pek sanmıyorum; zayıf, hasta bir kadına verdiğim yanıtı dikkate alacaklardır yalnızca ve bu da benim için pek iyi olmayacaktır. Burada vereceğim her yanıt beni güç duruma sokacak; insanlara böyle bir durumda bir aşk ilişkisinin var olduğunu düşündürecektir; her ne kadar bütün işaretler böyle bir ilişkinin var olmadığı yönündeyse de ve böyle bir ilişki var olsa bile ancak benim açımdan var olabileceği açıksa da ve ben küçük kadının üstün meziyetleri nedeniyle sürekli cezalandırılmasam, onun yargısının etki gücüne ve yorulmak bilmezliğine hayran bile olabilirdim. Kadın ise bana karşı zerre kadar dostça duygular beslemiyor; bu açıdan kadın dürüst ve mert, son umudum da zaten bu noktada; savaş planlarına uysa bile insanları benimle bir ilişkisi olduğuna inandırmaya çalışacak kadar kendini kaybetmeyecektir. Fakat bu konuda tamamen duyarsız insanlar görüşlerini değiştirmeyecek ve benim aleyhimde karar verecektir.

Bu nedenle benim yapabileceğim tek şey, geç olmadan, başkaları işe karışmadan kendimi, küçük kadının kızgınlığını tamamen yok edecek kadar –böyle bir şey imkânsız– olmasa da biraz olsun yumuşatacak kadar değiştirmek. Ve ben içinde bulunduğum durumun beni tatmin edip etmediğini, onu değiştirmek isteyip istemediğimi, gerekli olduğuna inanmasam bile, sadece kadını yumuşatmak için de olsa bazı şeyleri değiştirsem mi diye sormuşumdur kendime sık

sık. Ve ben gerçekten de denedim bunu, çaba harcayarak ve titizlikle yapmaya çalıştım, hatta bu bana da uyan bir davranış oldu, neredeyse beni eğlendirdi de; gözle görülebilir cinsten birtakım değişiklikler de oldu, öyle ki kadının dikkatini bunlara çekmem gerekmedi, tam tersine o bu tür şeyleri benden önce fark eder, hatta niyetimi yüzümden okur; fakat başaramadım. Nasıl başarabilirdim ki? Onun benden hoşnutsuzluğunu şimdi daha iyi görebiliyorum, çok derinlerden kaynaklanıyor; hiçbir şey onu yok edemez, kendimin yok olması bile yok edemez onu; intihar ettiğimi duysa bile öfke nöbetleri sınır tanımayacaktır. Ancak nasıl oluyor da bu zeki kadın, gerek kendi çabalarının çaresizliğini gerekse benim masumiyetimi ve ne kadar istesem de onun taleplerini karşılama konusundaki yetersizliğimi görmüyor, bunu anlayabilmem mümkün değil. Kuşkusuz görüyordur, fakat savaşçı doğası, savaşın tutkusu içinde ona bunu unutturuyor; benim değiştiremeyeceğim doğuştan var olan mizacımı, iplerini koparmış birine sessizce uyarıda bulunan mizacımı, unutturuyor ona. Doğal olarak bu şekilde asla anlaşamıyoruz. Ben sabahın erken saatlerinin mutluluğuyla evden çıkarken benim yüzümden keder ve sıkıntıyla gölgelenmiş bu yüzü göreceğim hep; hırçınca büzülmüş dudaklarını, kontrol eden ve kontrol etmese de sonucu bilen, üzerimde şöyle bir gezinse bile hiçbir şeyi kaçırmayan bakışlarını, bir genç kızınkine benzer yanaklarındaki acı gülümsemesini, isyan edercesine başını gökyüzüne çevirmesini, dimdik olabilmek için ellerini kalçasına dayamasını, sonra öfkeden bembeyaz kesilmesini ve titremesini göreceğim hep.

Geçenlerde ilk kez yakın bir dostuma konuyla ilgili öylesine birkaç şey söyledim –bu arada bu konuda konuşmama kendim de şaşırdım– fazla derine inmeden, dışarıya karşı önemsiz bir şeymiş gibi gösterdiğimden biraz daha gerçeklerden uzaklaşarak söyledim. Garip olan şu ki dostum söy-

lediklerimi dikkatle dinledi, konuyu dağıtmaya çalışmama rağmen vazgeçmedi, hatta ısrar etti. Ancak ne gariptir ki dostum en önemli noktada konuyu basite indirgedi ve ciddi ciddi bir süre seyahate çıkmamı önerdi bana. Başka hiçbir öneri bundan daha anlamsız olamazdı; sorun ortada, yakından bakan herkesin nedenini niçinini rahatlıkla anlayabileceği kadar basit olmakla birlikte, benim çekip gitmemle her şeyin ya da en önemli kısmının düzelebileceği kadar da basit değil. Tam tersine çekip gitmekten kaçınmam gerekir; eğer bir planı takip edeceksem o zaman her hâlükârda olayın bugüne kadar olduğu gibi dış dünyanın giremediği dar bir sınırda kalmasını sağlamak, yani nerede olursam olayım sakin kalmak ve bu durumun yol açabileceği büyük, dikkat çekici değişikliklerin –birileriyle bu konuda konuşmak gibi– olmasına izin vermemek; bunu da sıradan tehlikeli bir sır olduğu için değil, daha çok küçük, tamamen özel ve bu nedenle katlanması kolay bir durum olduğu, öyle de kalması gerektiği için. Her ne kadar dostumun söyledikleri pek yararlı olmadıysa da ve bana yeni bir şey öğretmediyse de, en azından benim düşüncelerimi teyit etmiş oldu.

Daha dikkatli düşünüldüğünde, görünen o ki olayın zaman içinde geçirdiği değişiklikler olayın kendisinden kaynaklanmıyor; aksine benim olay hakkındaki bazen daha sakin, bazen daha erkeksi, bazen olayın özüne daha yaklaşan, bazen de ne kadar hafif de olsa sürekli devam eden sarsıntıların bir türlü geçmeyen etkisiyle belli bir öfkenin de karıştığı görüşlerimin değişiminden kaynaklanıyor.

Olay karşısında daha sakin kalmamın nedeni, bir kararın bazen ne kadar yakındaymış gibi görünürse görünsün yine de gelmeyeceğini idrak etmemdir; insan özellikle gençlik yıllarında kararların ne kadar hızlı alınabileceği konusunda çok çabuk abartıya kaçma eğilimindedir; örneğin bir defasında davama bakan ufak tefek kadın yargıç, bakışlarım

karşısında direncini kaybedip bir eliyle sandalyenin arkalığını tutup diğer eliyle korsesini düzeltmeye çalışırken sandalyeye kendini bıraktığında, öfke ve çaresizlikten akan gözyaşları yanaklarından süzülürken, işte şimdi kararını verdi, şimdi içeriye çağrılacağım ve yaptığım işin sorumluluğunu yüklenmek zorunda olacağım, dedim kendi kendime. Fakat karar falan verilmedi, kimse sorumluluktan bahsetmedi; kadınlar çok çabuk fenalaşıyorlar, oysa insanların bu tip şeylere dikkat edecek zamanları yok. Geçen bunca yılda neler oldu? Bu tür durumların tekrarı yalnızca; kâh şiddetli, kâh zayıf bir şekilde ve gittikçe sayıları artmakta; bir fırsat çıksa hemen işe karışmak isteyen pek çok insan var etrafta, fakat böyle bir fırsat çıkmıyor, bugüne kadar sadece sezgilerine güvendiler, gerçi tek başına sezgiler ancak sahiplerini oyalar, başka bir işe de yaramaz. Ve bu hep de böyle oldu, her zaman köşe başını tutan, etraftaki havayı koklayan lüzumsuz insanlar yakında olmalarını kurnazca bahanelerle, en çok da akraba olduklarını ileri sürerek açıklamaya çalışmışlardır; çevreyi gözetlemiş, havayı koklamışlardır, fakat tüm bunların sonucunda olan tek şey, hâlâ orada öylece bekliyor olmalarıdır. Aradaki tek fark, bugün ben bu insanları yavaş yavaş da olsa tanıyorum, yüzlerini seçebiliyorum; eskiden onların yavaş yavaş her yerden geldiğini, işin gittikçe büyüdüğünü ve kararın kendiliğinden ortaya çıkacağını düşünürdüm, bugün ise bunların eskiden beri var olduğunu ve kararın ortaya çıkmasıyla hiçbir ilgisinin olmadığını ya da pek az ilgisinin bulunduğunu biliyorum. Karara gelince; ben onu neden büyük sözcüklerle nitelendiriyorum ki? Ve olur da – kuşkusuz yarın değil, öbür gün değil ve herhalde hiçbir gün – kamuoyu – her zaman tekrarladığım üzere yetkili olmadığı bu konuyla yine meşgul olacak olursa, o zaman ben o davadan zarar görmeden sıyrılamayacağım; fakat şunun göz önünde bulundurulması gerekir; ben kamuoyunun tanımadığı birisi

değilim; eskiden beri kamuoyunun gözleri önünde, insanların güvendiği ve insanlara güvenen bir kişi olarak yaşadım; bu nedenle sonradan ortaya çıkmış, acı çeken bu küçük kadın, laf aramızda, benim yerimde başkası olsa bir kene gibi çizmesinin altında sessizce ezeceği bu kadın, başkalarının ona değerli biri olarak açıkladığı beni en kötü ihtimalle diplomaya çirkin bir süs gibi ekleyecektir. Bugünkü durum böyle, yani beni tedirgin edecek gibi değil.

Yıllar içinde biraz tedirgin olmamın nedeninin, olayın önemli olmasıyla ilgisi yok; insan hiddetin ne kadar nedensiz olduğunu bilse de, yine de birine sürekli hiddetlenmek katlanılır şey değil; insan tedirgin oluyor, mantıken geleceğine pek inanmasa da kararları kısmen, sadece bedeniyle olsun bekliyor. Fakat kısmen sadece yaşlılık da söz konusu olabiliyor; gençlere her şey yakışıyor; güzel olmayan ayrıntılar gençliğin tükenmek bilmeyen enerji kaynağında yok oluyor; bir gencin bakışları bir yere dalsa, kimse kötüye yormaz, fark edilmez bile, hatta gencin kendisi bile; ancak yaşlılıkta geride kalan sadece kalıntıdır, her biri gereklidir, hiçbiri yenilenmez, her biri gözlenir; yaşlı bir adamın gözleyen bakışlarıdır ve bunu tespit etmek zor değildir. Fakat burada da gerçekten nesnel bir kötüye gidişten söz edilemez.

Yani ne taraftan bakarsam bakayım hep görülür ve bu arada ben elimle bu küçük olayın üzerini yalnızca şöyle bir kapatarak, kadın ne kadar kudurursa kudursun, daha çok uzun bir süre hiç kimse tarafından rahatsız edilmeden o güne kadarki yaşamımı sürdüreceğim.

Bir Açlık Sanatçısı

Son on yıllarda açlık sanatçılarına ilgi bir hayli azaldı. Eskiden insanın tek başına bu tür gösteriler düzenlemesi pek kazançlı bir işti, oysa bugün böyle bir şey tamamen imkânsız. O zamanlar başkaydı; bütün kent açlık sanatçısıyla ilgilenirdi; sanatçının aç kaldığı her gün katılım artardı; herkes açlık sanatçısını günde en azından bir kez görmek isterdi; sonraki günler küçük parmaklıklı kafesin önünde oturup günlerce bekleyen müdavimler olurdu; geceleri de, etkiyi artırmak için meşale ışığında devam eden gösteriyi izlemeye gelen ziyaretçiler; havanın güzel olduğu günlerde kafes açık bir alana taşınır, açlık sanatçısı özellikle çocuklara gösterilirdi; yetişkinler için açlık sanatçısını seyretmek çoğunlukla moda olduğu için katıldıkları bir eğlenceyken, çocuklar şaşkın, ağızları açık, korkudan elleri birbirine kenetlenmiş bir halde onun siyah triko bir giysi içinde, benzi sapsarı, kaburgaları öne çıkmış bir halde oradaki bir sandalyeyi önemsemeyip samanların üzerinde oturuşunu, kibarca başını sallayışını, zoraki gülümseyerek soruları yanıtlayışını, ne kadar zayıfladığını göstermek için kolunu parmaklıkların arasından uzatışını, sonra yine içine kapanıp kendisi için çok önemli ve kafesteki tek mobilya olan saatin vuruşlarıyla bile ilgilenmeyişini, neredeyse tamamen kapalı gözlerle önüne bakışını ve dudaklarını ıslatmak için kafesteki cam kaptan bir yudum su alışını seyrederlerdi.

Sürekli değişen izleyiciler dışında bir de izleyicilerin seçtiği ve devamlı orada olan nöbetçiler vardı ve garip bir şekilde bu kişiler genellikle kasap olurlardı, bunlar üçer kişi olarak nöbet tutarlar ve açlık sanatçısının gizlice bir şeyler yememesine dikkat ederlerdi. Fakat aslında bu sadece izleyicilerin içinin rahat etmesi için yerine getirilen bir formaliteden ibaretti, çünkü yakındakiler açlık sanatçısının açlık döneminde

hiçbir şekilde, hatta mecbur edilse bile ağzına bir lokma bile koymadığını bilirlerdi; sanatının onuru onun böyle bir şeyi yapmasına izin vermezdi. Şüphesiz bütün nöbetçiler bunu anlayamazdı, bazen gece nöbetini tutanlar arasında nöbeti savsaklayanlar olurdu, bunlar bilerek uzak bir köşeye çekilir ve orada kâğıt oyununa dalarlardı; bunu da kendilerince açlık sanatçısının soluklanmasına ve sakladığını sandıkları yiyeceklerden gizlice atıştırmasına fırsat vermek için yaparlardı. Açlık sanatçısına en çok acı veren böylesi nöbetçilerdi; bu nöbetçiler onu kederlendirirdi; bu nöbetçiler onun için açlığı korkunç bir şey haline getirirlerdi; açlık sanatçısı bazen güçsüzlüğünün üstesinden gelir ve kendisinden kuşku duyulup başına nöbetçi dikilmesinin ne kadar haksız bir şey olduğunu izleyenlere göstermek için nöbet boyunca şarkı söylerdi, tabii ki gücü yettiği sürece. Fakat bunun pek yararı olmazdı; onun şarkı söylerken aynı zamanda yemek yediğini sanan nöbetçiler bu becerisine hayran olurlardı yalnızca. Açlık sanatçısı kafesin dibinde oturan, salonun zayıf ışığıyla yetinmeyip menajerin onlara verdiği cep fenerini tutarak onu aydınlatan nöbetçilerden daha memnundu. Fenerin ışığı onu hiç rahatsız etmezdi, çünkü zaten uyuyamazdı, şöyle bir hafif dalmak ise her zaman yapabildiği bir şeydi, her türlü ışıkta her zaman, salon dolu ve gürültülü olduğunda da dalabiliyordu. Açlık sanatçısı böyle nöbetçilerle hiç gözünü kırpmadan geceyi geçirmekten hoşlanırdı; onlarla şakalaşmaya, onlara gezgin hayatından hikâyeler anlatmaya, onların anlatacağı hikâyeleri dinlemeye ve tüm bunları da onları uyanık tutmak ve onlara kafesinde yiyecek bir şey olmadığını, kendisinin onların her birinden daha iyi açlığa katlanabileceğini göstermek için yapmaya hazırdı. Ama en çok da sabahları nöbetçilere onun hesabına getirilen kahvaltıya sağlıklı birer insan olan nöbetçilerin iştahla oturduklarını gördüğünde memnun olurdu. Gerçi bu kahvaltının, nöbetçileri etkilemek için verilen bir rüşvet olduğunu söyleyen izleyici-

ler de çıkıyordu, ancak bu kadarı fazlaydı ve bu insanlara kahvaltı verilmeden nöbet tutar mısınız diye sorulduğunda uzaklaşırlar, fakat kuşkulanmaktan da geri kalmazlardı.

Gerçi bu tür kuşkular açlık gösterisinin ayrılmaz bir parçasıydı. Hiç kimse günlerce gece gündüz açlık sanatçısının başında kesintisiz nöbet tutamazdı, bu nedenle orada bulunup açlık sanatçısının gerçekten hiç ara vermeden kusursuzca aç kalıp kalmadığını söyleyebilecek hiç kimse olmazdı; bunu yalnızca açlık sanatçısı bilebilirdi, yani yalnızca o aynı zamanda açlık gösterisinin tamamen tatmin ettiği bir seyirci olabilirdi. Fakat açlık sanatçısı bambaşka bir nedenle asla tatmin olmuyordu; belki de o kadar zayıflamasının –öyle ki insanlar onun görünümüne katlanamayıp üzüntüden gösterilerden uzak kalıyorlardı– nedeni aç kalmak değil de, tam tersine kendisinden memnun olmayışıydı. Çünkü onun dışında hiç kimse, yanında nöbet bekleyenler dahil, aç kalmanın ne kadar kolay olduğunu bilmiyordu. Aç kalmak dünyanın en kolay işiydi. Bunu söylüyordu da, fakat hiç kimse kendisine inanmıyordu; kimileri bu itirafı en fazla tevazu olarak görüyor, kimileri kendisinin reklamını yaptığını düşünüyor, kimileri ise açlığa katlanmanın bir yolunu bulduğu için aç kalabilen ve bunu da fütursuzca itiraf eden bir düzenbaz olduğunu söylüyordu. Bütün bunlara katlanmak zorundaydı, geçen yıllar içinde bunları duymaya alışmıştı, fakat memnuniyetsizliği içini kemiriyordu ve şimdiye kadar hiç ama hiç – burada hakkını vermek gerekir– bir açlık gösterisinden sonra kendi isteğiyle kafesi terk etmemişti. Menajer açlık gösterisinin süresini kırk gün olarak belirlemişti, bu sürenin bitiminde aç kalmasına izin vermiyordu, hatta metropollerde bile ve bunu da haklı nedenlerle yapıyordu. Yaşadıkları deneyimler, yavaş yavaş artan reklamlarla bir kentin ilgisini ancak kırk gün çekebildiklerini göstermişti, kırk gün sonra seyircilerin ilgisi kayboluyor, katılım gittikçe azalıyordu; fakat bu durum kentten kente, ülkeden ülkeye farklılıklar gösteriyordu,

ancak yine de genelde kırk gün üst sınırdı. Kırkıncı gün her yanı çiçeklerle donatılmış kafesin kapısı açılıyor, heyecanlı bir izleyici kitlesi amfiteatrı dolduruyor, askeri bando çalmaya başlıyor, iki doktor açlık sanatçısını muayene etmek üzere kafesten içeri giriyor, bir megafonla çıkan sonuçlar salondakilere açıklanıyor ve sonunda iki genç kadın bu işle görevlendirildikleri için mutlu, koşa koşa gelip açlık sanatçısını kafesten çıkarıp birkaç basamak inmesine yardım ediyorlardı. İtinayla hazırlanmış hasta yemeğinin olduğu küçük bir masaya kadar eşlik ediyorlardı. İşte tam böyle anlarda açlık sanatçısı masaya oturmamak için direniyordu. Gerçi bir deri bir kemik kalmış kolunu, kendisine yardım etmek için eğilen kadının uzattığı ellerine kendi isteğiyle bırakıyor, fakat ayağa kalkmaya yanaşmıyordu. Neden tam da şimdi, kırk gün sonra bırakması gerekiyordu? Oysa o daha uzun, sonsuzca uzun bir süre dayanabilecek durumdaydı; neden şimdi, açlığa tam alışmışken, hatta hiç acıkmamışken son vermesi gerekiyordu? Neden onun en büyük açlık sanatçısı unvanı almasını, açlığa devam etmesini, tüm zamanların en büyük açlık sanatçısı olmasını, ki zaten öyleydi, fakat kendi rekorunu da kırmasını ve inanılmaza ulaşmasını istemiyorlardı, çünkü onun açlığa dayanma yeteneği sınırsızdı. Ona bu kadar hayran olan seyirci kitlesinin sabrı neden bu kadar azdı; o aç kalmaya dayanabiliyorsa, seyirci neden izlemeye dayanamıyordu? O da yorgundu, samanların içinde otururken ayağa kalkıp yemeğe mi gidecekti, yemeği düşününce bile midesi bulanıyor, oradaki kadınlara saygısından bulantısını güçlükle bastırıyordu. Ve bakışlarını dostça görünen, gerçekte ise son derece zalim olan kadınların gözlerinin içine dikiyor ve cılız boynunun güçlükle taşıdığı ağır başını sallıyordu. Fakat sonra her zaman olan şey tekrarlanıyordu. Menajer geliyor, ağzını açmadan –müzik konuşulanların anlaşılmasını engelliyordu zaten– Tanrı'yı, samanlar içindeki eserini, inancı uğruna acı çeken zavallı bir talihsiz olan açlık

sanatçısını görmeye davet eder gibi kollarını kaldırıyor, açlık sanatçısının belinden tutuyor ve bunu yaparken de çok kırılgan bir şeyi tuttuğuna inandırmak istercesine aşırı itina gösteriyordu; öyle ki üst bedenine ve bacaklarına hâkim olamadığı için sağa sola sallanan açlık sanatçısını kimseye fark ettirmeden hafif sarsmayı da ihmal etmiyor ve onu tüm bu olanlar sırasında beti benzi atmış kadınlara teslim ediyordu. Açlık sanatçısına gelince, o her şeye katlanıyordu; başı sanki yuvarlanmış da tesadüfen göğsüne yaslanmış gibi duruyordu; karnı içine kaçmış gibiydi; bacaklarını ayakta durabilmek için iyice dizlerine yanaştırmıştı, ayakları ise bastığı yer gerçek yer değilmiş, gerçek yeri arıyormuş gibi yeri eşeliyordu ve kuşkusuz bedeninin pek de fazla olmayan ağırlığının tümü, yardım için etrafına bakınan, soluk soluğa kalan kadınlardan birinin –kadın bu onurlu görevi hiç de böyle hayal etmemiştir– üzerine çökmüş, kadın en azından yüzü, açlık sanatçısının yüzüne değmesin diye önce boynunu mümkün olduğunca uzatıyor; fakat sonrasında bunu başaramayınca ve kendisinden daha şanslı arkadaşı yardımına gelmeyip aksine açlık sanatçısının elinden tutup bu küçük kemik yığınını titreye titreye salondaki izleyicilerin neşeli kahkahaları arasında sahnenin önüne getirmekle yetinirken, kadın salondaki seyircilerin kahkahalarından boşalıp birdenbire ağlamaya başlıyor; tam o sırada çoktandır orada hazır bekleyen hizmetli koşup görevi devralıyordu. Sonra yemek zamanı geliyordu. Menajer, baygınlığa benzer uykuya dalmış açlık sanatçısının ağzına bir iki lokma koyarken halkın dikkatini başka tarafa çekmek için gevezelik ediyor, sonra da sözde açlık sanatçısının kendisine fısıldadığı şerefe sözünü tekrar ediyordu; orkestra çaldığı hareketli bir parçayla olayı güçlendiriyor, seyirciler dağılıyordu; herkes gösteriden memnundu, memnun olmayan bir tek kişi vardı yalnızca; açlık sanatçısı, her zaman yalnızca o memnun olmazdı.

Yıllarca böyle yaşadı açlık sanatçısı, düzenli küçük aralıklarla, sözde parıltılı, tüm dünyada itibar gören bir hayat, fakat aslında hep hüzünlü, insanlar kendisini ciddiye almadığı için giderek daha hüzünlendiği bir hayat. Nasıl teselli edilebilirdi ki? İsteyebileceği ne kalmıştı? Ve olur da bir gün onun durumuna acıyan iyi niyetli biri çıkıp bu hüzünlü halinin muhtemelen açlıktan kaynaklandığını açıklamaya kalkarsa ve bu da uzun süre aç kaldığı bir dönemse, açlık sanatçısının ona öfkeyle yanıt verdiği ve herkesi korkutan bir hayvan gibi kafesini sallamaya kalktığı oluyordu. Ancak böyle durumlarda menajerin pek severek uyguladığı bir ceza vardı. Açlık sanatçısı adına seyircilerden özür diliyor, sadece açlığın sebep olduğu ve tok insanların anlayamayacağı bu saldırgan tutumun affedilebilmesini rica ediyordu; ondan sonra açlık sanatçısının şimdiye kadar olduğundan çok daha uzun süre aç kalabileceği iddiasını açıklıyordu; onun bu iddiasındaki yüce amacı, iyi niyeti ve alçakgönüllülüğü övüyordu; fakat sonra bu iddiayı çürütebilecek fotoğraflar gösteriyordu, çünkü aynı zamanda satışa sunulan bu fotoğraflarda açlık sanatçısı açlığın kırkıncı gününde yatağında mecali kalmamış, ölü gibi yatarken görülüyordu. Açlık sanatçısı gerçeğin bu denli çarpıtılışının yabancısı değildi, fakat yine de her defasında yeniden güçten düşüyor ve buna katlanamıyordu. Açlık gösterisini zamanından önce sonlandırmasının sonucu gösteriyi bitirmesinin nedeniymiş gibi gösteriliyordu burada! Bu anlayışsızlığa, bu anlayışsız dünyaya karşı savaşmak imkânsızdı. Şimdiye kadar hep iyi niyetle kafesinin parmaklığının arkasında menajeri dinlemişti, fakat fotoğrafların ortaya çıkarıldığını gördüğünde her defasında parmaklıkları bırakıp inleyerek samanların üzerine yığılıyor, sakinleşen izleyiciler de tekrar kafese yanaşıyor ve onu seyrediyorlardı.

Bu tür sahneye tanıklık edenler birkaç yıl sonra bu olanları hatırladıklarında çoğu zaman kendi davranışlarını anla-

mıyorlardı. Çünkü geçen zaman içinde bahsedilen o değişim olmuştu; adeta birdenbire olmuştu; derin nedenleri olabilirdi, fakat kim onları araştıracaktı ki; öyle ya da böyle günün birinde şımarık açlık sanatçısı, eğlence düşkünü izleyicilerin kendisini terk edip başka bir gösteriye akın ettiklerini gördü. Menajeri bir kez daha onunla turneye çıktı, kâh orada kâh burada eskiden gösterilen ilgiyi bulmak için Avrupa'nın yarısını dolaştı; fakat nafile, neredeyse gizlice anlaşmışlar gibi gittikleri hiçbir yerde açlık gösterisine karşı izleyicilerin ilgisi kalmamıştı. Aslında bu ilgisizlik birdenbire ortaya çıkmış olamazdı; başarılı dönemlerin sarhoşluğu sırasında yeterince dikkate alınmayan eleştiriler, yeterince bastırılmayan kimi işaretler şimdi akla geliyordu, fakat bunlara karşı bir şey yapmak için çok geçti. Gerçi açlık gösterilerinin gözde olacağı günlerin yine geleceği kesindi, fakat bunun yaşayanlara bir yararı yoktu. Pekâlâ, açlık sanatçısı şimdi ne yapmalıydı? Bugüne kadar binlerce insanın coşkuyla alkışladığı açlık sanatçısı küçük panayırlarda gösteri yapmazdı, yeni bir meslek edinmeyecek kadar yaşlı olmasının yanı sıra açlığa fanatik bir şekilde bağlıydı. Böylece menajeriyle, eşsiz kariyerinin yoldaşıyla vedalaştı ve büyük bir sirke girdi; hayal kırıklığına uğramamak için sözleşme koşullarıyla ilgilenmedi bile.

Sürekli birbirini dengeleyen ve tamamlayan çok sayıda insan, hayvan ve aletin olduğu büyük bir sirkte herkes her zaman yapacak bir şeyler bulabilir, bir açlık sanatçısı bile, tabii ki beklentilerinin yüksek olmaması koşuluyla; üstelik burada sadece açlık sanatçısı değil, onun eski ünlü ismi de yer bulmuştu; ayrıca ilerleyen yaşlarda bile icra edilebilen bu özel sanatın artık zirvesinde olmayan bir sanatçının sirkte sakin bir işe sığındığı da söylenemezdi; tam aksine açlık sanatçısı eskiden olduğu gibi aç kalabileceğini iddia ediyordu ki buna inanmak hiç de zor değildi, hatta kendi haline bırakılırsa –ki bu konuda ona söz verilmişti– tüm dünyayı çok

şaşırtacağını iddia ediyordu; açlık sanatçısının coşku içinde anlatırken içinde yaşadıkları dönemin havasını dikkate almadan söylediği bu iddia, konunun uzmanı kişilerin gülümsemesine neden oluyordu sadece.

Açlık sanatçısı da aslında gerçeklerin farkındaydı ve kendisini kafesiyle parlak bir gösteriymiş gibi at koşu alanının ortasına değil de, aksine dışarıda, ahırların yakınında herkesin görebileceği bir yere koymalarını doğal karşıladı. Büyük, boyalı yazılar kafesin her yanını çevreliyor ve gösterinin ne olduğu bildiriliyordu. Seyirciler gösteri aralarında atları görmek için ahırlara akın ettiğinde açlık sanatçısının önünden geçmeleri ve durup biraz onu seyretmeleri kaçınılmazdı, hatta bir an önce görmek için sabırsızlandıkları ahırlara giden bu dar yolda arkadan gelenler öndekilerin niçin durakladıklarını bilemediklerinden arkadan itip, sıkıştırmasalar insanlar onu daha uzun bir süre seyredebilirlerdi kuşkusuz. Açlık sanatçısının hayatının anlamı olarak gördüğü izleyici ziyaretlerinden önce her defasında titremesinin nedeni de işte buydu. İlk zamanlar gösteri aralarını sabırsızlıkla bekliyordu; kendisine doğru yaklaşan kalabalığı heyecanla karşılıyordu, ta ki kısa bir süre sonra gelenlerin hepsinin –inatla, bilerek kendi kendisini kandırmasına rağmen– aslında ahırları görmeye niyetlenen insanlar olduklarını anlıyordu. Fakat yine de uzaktan bu insanların akın akın gelişini görmek güzel bir manzara olarak kaldı aklında. Çünkü kalabalık kendisine yaklaştığında orada burada çığlıklar atan, bağıran çağıran gruplar oluyordu; bu gruplardan açlık sanatçısını görmek isteyen grup –ki bu grup kısa sürede açlık sanatçısını utandıran grup oldu– gerçekten de onu görmek için değil, canı öyle istediği için ve yalnızca ahırları görmek isteyen diğer gruba inat olsun diye geliyordu. Büyük kalabalık gittikten sonra arkadan gelenler ise kafesin önünde istedikleri kadar durmalarına kimse ses çıkarmamasına rağmen, açlık sanatçısının bulunduğu tarafa bakmadan bir an önce hayvanların yanına

gitmek için acele adımlarla geçip gidiyorlardı. Pek sık olmasa da bazen bir aile babası çocuklarıyla gelip parmağıyla açlık sanatçısını işaret ediyor, orada neler olduğunu çocuklarına tüm ayrıntılarıyla anlatıyor, kendisinin eski zamanlarda izlediği buna benzer, fakat bununla kıyaslanamayacak kadar eşsiz gösterilerden bahsediyordu. Okulda ve hayatlarında bu konuda yeterince bilgi sahibi olmayan çocuklar ise hiçbir şey anlamadan orada öylece duruyorlar, aç kalmak nedir ki diye geçiriyorlardı belki de akıllarından, fakat araştıran gözlerinde daha insaflı zamanların geleceğine dair bir ışıltı parlıyordu. Bazen de açlık sanatçısı kendi kendine, belki de ahırlara bu kadar yakın olmasam her şey daha iyi olurdu, diyordu. Ahırlardan gelen pis kokular, hayvanların geceleri huzursuzluğu, vahşi hayvanlar için önünden geçip götürülen çiğ etler, hayvanların beslenirken çıkarttığı sesler onu çok yaralıyor ve sürekli üzmesinin dışında kafesinin hayvanlara yakın bir yerde olması, insanların onu değil de, hayvanları seçmesine neden oluyordu. Fakat müdüriyete şikâyet etmeye cesaret edemiyordu; çünkü o kadar kalabalık insanın kendisini görmeye gelmesini yine de hayvanlara borçluydu, gerçi o kalabalık arasında sırf onu görmeye gelen tek tük insan çıkıyordu; ayrıca kendi varlığını hatırlattığında, daha doğrusu hayvan ahırlarına giden yolun üzerinde bir engel olduğunu akıllarına getirirse, kim bilir onu hangi köşeye atarlardı.

Gerçi küçük bir engeldi, gittikçe küçülen bir engel. Günümüzde insanlar, dikkatlerinin bir açlık sanatçısına çekilmesindeki garipliğe alışmış ve böylece onun hakkındaki hükümlerini vermişlerdi. Açlık sanatçısı gücünün yettiği kadar aç kalabilirdi, kalıyordu da, fakat artık bunun hiçbir yararı yoktu; insanlar önünden geçip gidiyordu. Birine açlık sanatını anlatmaya çalışın! Bunun ne demek olduğunu hissedemeyene anlatamazsınız. Kafesin etrafındaki o güzel yazılar kirlenmiş, okunmaz hale gelmiş, kafesten yırtılıp indirilmişti ve hiç kimsenin aklına yenilerini koymak gelmiyordu; aç

kalınan günlerin kaydedildiği levha, başlangıçta her gün itinayla yenilenirken uzun zamandır artık hiçbir şey kaydedilmiyordu, çünkü ilk haftalardan sonra personel bu küçük işi yapmaktan usanmıştı; böylece açlık sanatçısı tıpkı hayalini kurduğu gibi aç kalmaya devam etti, fakat artık hiç kimse aç kaldığı günleri saymıyordu; hiç kimse, hatta açlık sanatçısının kendisi bile, başarısının ne kadar büyük olduğunun farkında değildi, bu yüzden yüreği ağırlaşıyordu. Bazen serserinin biri gelip önünde duruyor, levhanın üzerindeki eski rakamlara bakıp alay ediyor ve açlık sanatçısının insanları aldattığını söylüyordu; fakat bu umursamaz ve doğuştan kötü bir insanın uydurabileceği bir yalandan başka bir şey değildi, çünkü insanları aldatan açlık sanatçısı değildi; o işini son derece dürüst bir şekilde yapıyordu, fakat insanlar onu aldatıyor ve hakkını vermiyorlardı.

Böylece yine günler geçti ve bunun da sonu geldi. Günün birinde kafes bir sirk görevlisinin dikkatini çekti ve hizmetlilere içi saman dolu bu sağlam kafesin neden kullanılmadığını ve orada bırakıldığını sordu; kimse ne olduğunu bilmiyordu, ta ki içlerinden biri üzerinde sayıların olduğu levhayı görüp orada açlık sanatçısının olduğunu hatırlayana kadar. Bir değnekle samanlar karıştırıldığında, içinde açlık sanatçısını buldular. "Sen hâlâ açlığa devam mı ediyorsun?" diye sordu görevli, "Ne zaman son vereceksin?" "Hepiniz affedin beni," diye fısıldadı açlık sanatçısı; sadece kulağını kafesin parmaklıklarına dayayan görevli anlamıştı ne söylediğini. "Elbette," dedi görevli, açlık sanatçısının durumunu, aklını oynattığını ima etmek için parmağıyla bir hareket yaptı: "Biz seni affediyoruz." "Hep sizlerin açlık gösterime hayran olmanızı istedim," dedi açlık sanatçısı. "Biz hayran olduk," dedi görevli bunun üzerine. "Fakat hayran olmamanız gerekirdi," dedi açlık sanatçısı. "O zaman hayran olmuyoruz," dedi görevli, "peki neden hayran olmayalım?" "Çünkü ben

aç kalmak zorundayım, başka türlü davranamam," dedi açlık sanatçısı. "Bak sen," dedi görevli, "neden başka türlü davranamazsın?" "Çünkü ben," dedi açlık sanatçısı, başını biraz kaldırdı, öpmek ister gibi dudaklarını büzdü ve söylediklerinin iyice anlaşılması için görevlinin kulağına doğru konuştu: "Çünkü bana lezzetli gelen yemek bulamıyorum. Hoşuma giden yemek bulsam, gösteri yapmaz, senin gibi, herkes gibi karnımı tıka basa doldururdum, inan." Bunlar son sözleri oldu, kapanan gözlerinde açlığa devam edebileceğinin gururu olmasa da, inancı vardı.

"Haydi ama toplayın şurayı!" dedi görevli ve insanlar açlık sanatçısını samanlarla birlikte kaldırıp gömdüler. Kafesine ise genç bir panteri koydular. Uzun süredir boş olan kafesin içinde bu vahşi hayvanın oradan oraya sıçraması en duyarsız insanı bile rahatlattı. Panterin hiçbir eksiği yoktu. Sevdiği yiyecekleri bakıcılar hemen getiriyorlardı; panterin özgürlüğü özlediği bile söylenemezdi; kendisi için gerekli olan her şeye neredeyse fazlasıyla sahip olan bu soylu vücut, özgürlüğü de beraberinde taşıyormuş gibiydi; özgürlük sanki dişlerinin arasında bir yerdeydi; hayattan aldığı zevk ağzından öyle güçlü bir kor gibi çıkıyordu ki seyircilerin kaçmayıp kafesin önünde kalmaları hiç de kolay değildi. Fakat korkmalarına rağmen yine de kafesin etrafını sarıyor ve uzaklaşmak istemiyorlardı.

Şarkıcı Josefine ya da Fare Ulusu

Şarkıcımızın adı Josefine. Onu dinlememiş kişi şarkının gücünü bilmez. Onun şarkılarının peşinden gitmeyen kimse yoktur, bizim neslimizin tamamının müziği sevmediği düşünülürse bunun ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılır. Sakin bir barış en sevdiğimiz müziktir; zor bir hayatımız var, günlük sıkıntılarımızı unutmaya çalışsak bile müzik gibi hayatımıza çok uzak olan şeylerle uğraşmamız imkânsız. Fakat bundan pek şikâyetçi değiliz; bu kadarını bile yapamıyoruz; kuşkusuz son derece acilen ihtiyaç duyduğumuz belli bir pratik kurnazlığı soyumuzun en büyük üstünlüğü olarak görüyoruz ve kendimizi her şeye karşı, hatta olur da –gerçi şimdiye kadar hiç olmadı– müziğin verdiği mutluluğa karşı bu kurnazlığın gülümsemesiyle teselli ediyoruz. Yalnızca Josefine istisnaydı; o müziği seviyor ve başkalarına dinletmeyi de biliyor; o tektir; onun ölümüyle müzik –kim bilir ne kadar süreyle– hayatımızdan çıkacak.

Aslında sık sık müzik nasıl bir şeydir diye düşünmüşümdür. Bizler müzikten hiç anlamayız; pekâlâ o zaman Josefine'nin şarkılarını nasıl anlıyoruz ya da Josefine bizim müzikten anlamadığımızı söylediği için mi anladığımızı sanıyoruz acaba? En basit yanıtı şu olurdu: Bu şarkılar o kadar güzel ki en duygusuzlar bile karşı koyamaz; fakat böyle bir yanıt tatmin edici değildir. Gerçekten böyle olsa bu şarkıyı dinlerken olağanüstü bir şey dinliyormuşuz duygusuna kapılırdık, her defasında bu gırtlaktan çıkan şeyi daha önce hiç duymadığımız ya da duyacak yeteneğe bile sahip olmadığımız duygusuna ve bunu bize duyuracak tek kişinin yalnızca Josefine olduğu duygusuna kapılmamız gerekirdi. Fakat bence böyle değil, ben böyle bir şey hissetmedim, başkalarının da hissettiğine tanık olmadım. Biz bize olduğumuzda Josefine'nin şarkılarının çok da olağanüstü olmadığını konuşuyoruz.

Hem acaba gerçekten şarkı mı bunlar? Müzikten anlamasak da bir şarkı kültürümüz var; halkımızın eski dönemlerinde şarkıları varmış; efsanelerde söz edilir bundan, hatta artık kimsenin söyleyemediği, günümüze kadar gelmiş şarkılarımız var. Yani şarkının ne olduğunu biliyoruz ve bildiğimize göre de bu Josefine'nin sanatına uymuyor. Josefine'ninki gerçekten de şarkı mı? Belki de yalnızca bir ıslıktır. Ve ıslığın ne olduğunu da hepimiz biliriz, ıslık çalmak halkımıza has bir beceridir, hatta beceri değil de yaşam tarzımızın bir dışavurumu diyelim. Bizler hepimiz ıslık çalarız, fakat tabii ki hiç kimse bunu sanat olarak takdim etmeyi düşünmez; herhangi bir şeye dikkat etmeden ıslık çalarız, hatta ıslık çaldığımızın farkında bile olmayız, hatta birçoğumuz bunun halkımızın bir özelliği olduğunu bile bilmez. Yani Josefine gerçekten de şarkı söylemeyip yalnızca ıslık çalıyorsa, hatta bana göre normal bir ıslığın sınırlarını bile aşamıyorsa –evet belki de gücü normal ıslığa bile yetmiyordur, oysa sıradan bir tarım işçisi işini yaparken bütün gün hem de hiç zorlanmadan ıslık çalar–, tüm bunlar gerçek olsa o zaman Josefine'nin sözde sanat yaptığı savı çürütülmüş olur, fakat o zaman da Josefine'nin üzerimizde yarattığı etkinin sırrını çözmek gerekir.

Fakat Josefine'nin ürettiği şey sadece ıslık değil. Ondan iyice uzaklaşıp ona kulak verseniz ya da en iyisi bu konuda kendinizi sınasanız, yani Josefine şarkı söylerken onun sesini başkalarının sesi arasından ayırt etmeyi iş edinseniz; o zaman ister istemez sıradan, genellikle narinliği ve zayıflığı nedeniyle biraz dikkat çeken bir ıslıktan başka bir şey duymazsınız. Fakat hemen karşısında dursanız duyacağınız sadece bir ıslık değildir; onun sanatını anlamak için sadece duymak yetmez, görmek de gerekir. Her ne kadar onun ıslıkları her gün duyduğumuz ıslıklardan farklı olmasa da, yine de burada bir insanın sıradan bir şeyi yapmak için vakur bir şekilde öne çıkması gibi garip bir durum söz konusu. Fındık kırmak

gerçekten bir sanat değil, bu nedenle hiç kimse eğlence olsun diye insanları toplayıp önlerinde fındık kırmaya kalkmaz. Fakat böyle bir şeyi birisi yapıyor ve bunda başarılı da oluyorsa, o zaman söz konusu olan sadece fındık kırmak değildir. Ya da fındık kırmak söz konusudur, fakat biz bu sanatı çok iyi becerdiğimizden görmezlikten gelmişizdir ve bu yeni fındık kıran, fındık kırmanın özünü gösteriyordur ve bu arada onun fındık kırma konusunda çoğumuzdan daha az becerikli olması daha etkili bile olabilir.

Belki de Josefine'nin şarkıları da buna benziyordur; biz kendimiz yapsak hayran olmayacağımız şeyleri o yaptığında ona hayran oluyoruz; ayrıca o da bu konuda tamamen bizimle aynı fikirde. Bir keresinde Josefine birinin dikkatini halkımızın ıslık çalmasına dikkat çektiğinde, ki bu sıklıkla yaşanıyordu, ben de oradaydım, gerçi son derece mütevazı bir tavırla, fakat bu bile Josefine için fazlaydı, o gün Josefine'ninki gibi küstah ve mağrur bir gülümsemeye hiç tanık olmadım; oysa dıştan bakınca son derece narin olan Josefine, –narinliği ile bizimki gibi narin kadınlar açısından zengin olan bir toplumda bile dikkat çeker– o gün neredeyse kötü biri gibiydi; çok duyarlı olduğu için bunu fark etmiş ve hemen toparlamıştı kendisini. Her halükârda sanatı ve ıslık çalmak arasında bir ilişki olduğunu kesinlikle kabul etmiyor. Kendisiyle aynı fikirde olmayanları aşağılıyor, hatta itiraf etmese de onlardan nefret ediyor. Bu alışılagelmiş bir kibir değil, çünkü benim de yarı yarıya dahil olduğum bu muhalefetin hayranlığı çoğunluğun ona duyduğu hayranlıktan daha az değil, ancak Josefine'nin istediği hayranlık değil yalnızca, o insanların ona kendisinin istediği gibi hayran olmalarını arzu ediyor, tek başına hayranlık onun için bir şey ifade etmiyor. Ve insan onun karşısında oturunca bunun ne demek olduğunu anlıyor; muhalefet yalnızca ondan uzaktayken yapılabiliyor; onun önünde oturunca insan şunu anlıyor; onun burada çaldığı ıslık, ıslık değil, başka bir şey.

Islık çalmak düşünmeden yaptığımız alışkanlıklardan biri olduğu için Josefine'yi dinlerken ıslık çaldığımız düşünülebilir; o sanatı icra ederken bizler kendimizi iyi hissediyoruz ve bizler kendimizi iyi hissettiğimizde ıslık çalarız; fakat onu dinlerken ıslık çalınmıyor, çıt çıkmıyor kimseden; kendi ıslığımız nedeniyle uzak kaldığımız, özlediğimiz huzura kavuşmuşuz gibi susuyoruz. Bizi hayran bırakan onun şarkıları mı, yoksa daha ziyade onun o narin, zayıf sesini kuşatan muhteşem sessizlik mi? Bir defasında şaşkının biri Josefine'nin şarkısı sırasında son derece masum bir şekilde ıslık çalmaya başladı. Bu Josefine'den duyduğumuzun aynısıydı; orada ön tarafta tüm deneyimine rağmen Josefine'nin hâlâ çekingen çıkan ıslığı ve bu tarafta dinleyiciler arasında kendinden geçmiş birinin çocuksu ıslığı; aralarındaki farkı bulmaya çalışmak imkânsızdı; fakat buna rağmen ıslıklarla, hıştlarla sessizliğini bozan kişiyi hemen susturduk; buna hiç gerek yoktu oysa ki, çünkü Josefine zafer ıslığını çalıp, kollarını iki yana açarken ve boynunu olabildiğince yukarı uzatmış bir halde kendinden geçerken o zaten korku ve utançtan olduğu yerde büzülecekti.

Josefine hep böyledir zaten, her küçük şeyi, her rastlantıyı, her karşı çıkışı, yerden çıkan sesi, diş gıcırtısını, ışıklandırmadaki bir aksiliği şarkısının etkisini artırmak için fırsat bilir; ona sorsanız adeta sağırlar için şarkı söylemektedir; heyecan ve alkış hiç eksik olmaz, fakat kendisinin beklediği bir anlayışı görmekten çoktandır umudunu kesti. Bu nedenle ortaya çıkan tüm aksaklıklar onun pek işine gelir; dışarıdan gelebilecek ve şarkılarının duruluğunu bozacak her şey, basit bir mücadeleyle, hatta mücadele etmeye bile gerek kalmadan, sadece şöyle bir kendini göstermeyle alt edilebilecek her şey, kalabalığı uyandırmak için anlayış göstermeyi değilse bile, bilinçli bir şekilde saygı göstermeyi öğretmek için yararlı olabilir. Josefine'nin ufak şeylerden böyle yararlandığını gördükten sonra büyük şeylerden nasıl yararlanacağını

bir düşünün. Çok huzursuz bir yaşamımız var; her yeni gün sürprizler, endişeler, umutlar ve korkular getiriyor, öyle ki insanın gece gündüz her saat danışabileceği arkadaşları olmasa tüm bunlara katlanabilmesi imkânsız; fakat arkadaşları da olsa bunlar çoğunlukla zor; bazen tek bir omzun taşıyacağı yükün altında binlerce omuz bile titrer. İşte tam da böylesi anlarda Josefine kendi zamanının geldiğini bilir. O narin varlık geçer orada durur, tüm gücünü şarkıda toplamış gibi özellikle göğsünün altı endişeyle titremeye başlar; sanki şarkıya doğrudan hizmet etmeyen kendisindeki her şey, hani neredeyse her bir yaşam imkânı elinden alınmış da çırılçıplak, kimsesiz kalmış gibidir; sadece iyi ruhların korunması altındayken kendini tümüyle şarkıya bıraktığı bir anda, soğuk bir esinti önünden geçerken onu öldürecekmiş gibi tıpkı. Fakat tam da böyle anlarda biz sözde düşmanlar kendimize şunu söylüyoruz: "Islık bile çalamıyor; şarkı söylemek şöyle dursun, herkesin çaldığı ıslığı çalabilmek için bile kendisini bir hayli zorlaması gerekiyor." Bize böyle görünüyor, ancak yine de daha önce söylendiği gibi, kaçınılmaz olsa da geçici ve çabuk unutulacak bir izlenim bu. Çok geçmeden bizler de sıcacık, dip dibe oturan, nefes alırken bile çekinen kalabalığın duygu seline bırakıyoruz kendimizi.

Neredeyse sürekli hareket halinde olan, ne istediklerini bilmedikleri için sık sık oradan oraya koşturan halkımızın oluşturduğu kalabalığı etrafına toplayabilmek için Josefine'nin o küçük başını geriye atıp dudaklarını hafif aralayarak, gözlerini yukarıya çevirerek şarkı söylemeye hazırlandığını göstermesi çoğu zaman yeter. Josefine nerede isterse bunu yapabilir, illa uzaktan görülür bir yerde olması gerekmez, kenarda köşede bir yer, öylesine, tesadüfen seçilmiş herhangi bir yer olabilir. Josefine'nin şarkı söylemek istediği haberi çok çabuk duyulur ve çok geçmeden insanlar koşup gelirler. Fakat bazen engeller de ortaya çıkar tabii, çünkü Josefine tam da hareketli zamanlarda şarkı söylemeyi sever,

böyle zamanlarda bir sürü sıkıntı ve endişe nedeniyle her birimiz bir yana savrulduğumuz için istesek de Josefine'nin arzu ettiği kadar çabuk toparlanamıyoruz; işte o zaman Josefine o kibirli tavrıyla yeterli sayıda dinleyici gelmediği için orada öylece durur – sonra tabii ki öfkelenmeye başlar, ayaklarını yere vurur, bir genç kıza yakışmayacak küfürler savurur; evet, hatta yanındakileri ısırmaya bile kalkar. Fakat böyle davranışları bile onun ününe zarar vermez; onun aşırı taleplerini biraz aşağıya çekmek yerine herkes ona uymaya çalışır; dinleyici getirmesi için sağa sola haberciler gönderilir; ancak bu kendisinden saklanır; gelen insanlara çabuk olmalarını bildirsin diye çevreye nöbetçiler dikilir; tüm bunlar yeterli sayıda dinleyici gelene kadar devam eder.

Halkı Josefine için bu kadar çaba göstermeye iten nedir? Josefine'nin şarkıları nasıldır sorusu kadar cevaplanması güç ve o soruyla birlikte düşünülmesi gereken bir soru bu. Halkımızın Josefine'ye kayıtsız şartsız bağlılığının altında Josefine'nin şarkılarının olduğu iddia edilebilseydi, bu sorunun üstü çizilebilir ve tamamen ikinci soruya geçilebilirdi. Fakat bu söz konusu değil; halkımız kayıtsız şartsız bağlılığı hemen hemen hiç tanımaz; masum kurnazlığı her şeyden daha çok seven halkımız çocuksu fısıldaşmaları, sadece dudakları oynatarak yapılan dedikoduları seven bir halk, kendini kayıtsız şartsız teslim etmez; bunu Josefine de biliyor ve işte bu nedenle zayıf gırtlağının tüm gücüyle buna karşı savaşıyor.

Ancak yine de böylesi genel yargılarda aşırıya kaçmamak gerekir, halk kayıtsız şartsız olmasa da Josefine'ye bağlıdır. Örneğin Josefine'ye gülemez. Josefine'nin insanı güldüren davranışları olduğunu itiraf etmek gerekir; zaten bizler de gülmeye meyilliyizdir; yaşadığımız tüm sıkıntılara rağmen hafif bir gülümseme hayatımızdan hiç eksik olmaz; fakat Josefine'ye gülmeyiz. Bazen halkın, Josefine'nin; bu kırılgan, korunmaya muhtaç, bir şekilde ünlü, ününü söylediği şarkılara borçlu olduğu düşünülen bu narin varlığın kendisine

emanet edildiğine ve onunla ilgilenmesi gerektiğine inandığı izlenimine kapılıyorum; neden böyle bir inanç olduğuna dair kimsenin en ufak fikri olmasa da böyle bir gerçek var. Ve insan kendisine emanet edilen varlığa da gülemez; gülmeye kalkması görevini ihlal ettiği anlamına gelir; içimizdeki en kötülerinin bazen "Josefine'yi gördüğümüzde içimizdeki gülme isteği kayboluyor," demesi Josefine'ye karşı yapılan kötülüğün en büyüğüdür.

Başka bir deyişle halkımız, minnacık ellerini –yardım ya da başka bir şey istemek için mi bilinmez– uzatarak koşan bir çocuğu kucaklayan bir baba gibi Josefine'ye kol kanat germiştir. Halkımızın böyle babalık görevlerini yerine getirebilecek durumda olmadığı düşünülse de gerçekte bu bir yanılgıdır, en azından Josefine konusunda görevini örnek bir şekilde yerine getirmektedir; halkımızın tümünün yerine getirdiği bu görevi tek bir insanın başarması imkânsızdır. Kuşkusuz bir halkla tek bir insanın gücü arasındaki fark çok büyüktür ve koruyacağı kişiyi yakınına, sıcaklığına çekmesi yeterli olur. Ancak Josefine'ye bu tür şeylerden bahsedilemez. "Sizin koruyuculuğunuzdan bana ne," der geçer. 'Evet, evet, bize ne,' deriz biz de içimizden. Ayrıca onun böyle demesi, isyan etmesi bizim yaptıklarımızı çürütmez; tam tersine daha çok çocuksu bir davranış, çocuksu bir teşekkürdür ve babanın yapması gereken şey de bunu ciddiye almamaktır.

Ancak Josefine ile halk arasındaki ilişki arasına açıklanması güç başka şeyler de girer. Çünkü Josefine tam tersini düşünür, ona göre halkı koruyan kendisidir. Kötü bir siyasi ya da ekonomik bir sıkıntıdan sözümona onun şarkıları kurtarıyormuş bizi, şarkıları bu kadar büyük başarı kazanıyormuş ve olur da başımızdaki belayı uzaklaştıramazsa, en azından ona katlanabilecek gücü veriyormuş bize. Kendisi böyle demiyor, başka türlü de demiyor; o zaten çok az konuşan biri, gevezeler arasında suskun biri, fakat gözlerinden şimşek çakıyor, kapalı ağzından –bizde pek az kişi ağzını ka-

palı tutabilir– okunuyor bu. Her kötü haberde –bazı günler kötü haberler birbirini kovalar, bazıları doğru değildir ya da yarısı doğrudur– hemen olduğu yerde doğrulur; oysa sair zaman yorgunluktan yerinden kalkamaz, doğrulur ve boynunu uzatır, tıpkı fırtınadan önce sürüsünün tümünü görmeye çalışan bir çoban gibi gözleriyle etrafı kolaçan eder. Kuşkusuz çocuklar da şımarık ve yaramaz tavırlarıyla benzer taleplerde bulunurlar, fakat Josefine'nin talepleri onlarınki gibi nedensiz değildir. Elbette Josefine bizi kurtarmıyor ya da bize güç vermiyor; acılara alışkın, kendini korumayan, çabuk karar veren, ölümü tanıyan, sürekli içinde bulunduğu gözü pek yaşamında sadece uzaktan bakıldığında korkakmış gibi görünen, üretken olduğu kadar cesur da olan bir halkın kurtarıcısını oynamak kolaydır elbette; tarihçilerin –genelde tarih araştırmalarını tamamen ihmal ederiz– gördüklerinde korkudan donakalacağı, aralarında kurbanların da olduğu bir halkın, kendini bir şekilde kurtarmış bir halkın kurtarıcısı olduğunu sonradan iddia etmek kolaydır diyorum. Ve dara düştüğümüzde Josefine'nin sesini daha dikkatle dinlediğimiz de bir gerçek. Başımızdaki tehlikeler bizi daha sessiz, daha mütevazı, Josefine'nin emirlerine karşı daha itaatkâr yapıyor; bir araya gelmekten hoşlanıyor, birbirimize yanaşıyoruz, hele ki o üzücü olay dışında bir neden olursa; sanki savaş öncesinde barış içeceğini hepimiz tek bardaktan içiyormuşuz gibi çarçabuk, evet çabukluk gerekli, Josefine çoğu zaman bunu unutuyor. Bir şarkı gösterisi değil de, bir halk toplantısı gibi; öyle bir toplantı ki, küçük bir ıslık dışında tam bir sessizlik hâkim; gevezelik yapılmayacak kadar ciddi bir zaman. Böyle bir ilişki elbette Josefine'yi hiç de memnun etmiyor. Bizim yanımızdaki kıymeti hiçbir zaman tam olarak belli olmadığından, son derece hoşnutsuzluğa rağmen kendine duyduğu özgüvenden kamaşan gözleriyle Josefine yine de bazı şeyleri görmüyor ve birçok şeyi görmemesi için uğraşması da pek gerekmiyor, bir yığın

yalaka kamu çıkarı için sürekli işbaşında – fakat öylesine, dikkat çekmeden, halk toplantısının bir köşesinde şarkı söylemek söz konusuysa, bu hiç azımsanmayacak bir iş olsa da Josefine şarkılarını kuşkusuz feda etmez.

Fakat bunu yapması da gerekmiyor, çünkü sanatı pekâlâ da dikkat çekiyor. Bizler genelde çok farklı şeylerle meşgul olsak da, sessizlik o şarkı söylediği için olmasa da ve hatta içimizden bazıları şarkı söyleyen Josefine'ye bakmasa ve yüzünü yanındaki insanların kürküne dayasa da ve Josefine yukarıda, sahnede kendi kendine çabalıyormuş gibi görünse de onun ıslığından bir şeyler –bunu kimse inkâr edemez– ta içimize kadar işliyordu. Onun dışındaki herkes susarken yükselen bu ıslık, bir halkın her bireyine gönderilen mesajı gibi ulaşıyordu; önemli kararların tam ortasında duyulan Josefine'nin bu ince ıslığıyla düşman dünyanın kargaşasının tam ortasındaki halkımızın zavallı varlığı arasında pek fark yok gibi. Josefine iddialı; sesi olmayan, başarısı olmayan Josefine iddialı ve bize ulaşıyor; bunu düşünmek insana iyi geliyor. Günün birinde içimizden gerçek bir sanatçı çıkarsa böyle anlarda ona katlanamaz ve böyle anlamsız bir gösteriye dönüp bakmayız bile. İnşallah Josefine bizim onu dinlememizi şarkılarının güzel olduğuna yormaz. Gerçi o bunun farkında, yoksa kendisini dinlediğimizi niye öyle tutkuyla inkâr etsin ki, fakat bunu içten içe bilmesine rağmen yine de şarkı söylemeye ve ıslık çalmaya devam ediyor.

Fakat yine de onun için hâlâ bir teselli var: Aslında bizler onu gerçekten dinliyoruz, belki de bir ses sanatçısını dinler gibi dinliyoruz; Josefine bir ses sanatçısının bizim üzerimizde uyandırmayı başaramayacağı etkiyi uyandırmayı başarıyor ve bunu da elindeki yetersiz imkânlarla başarıyor. Bu öncelikle bizim yaşam tarzımızla ilgili bir şey. Bizim halkımız gençliğin ne olduğunu bilmez, kısa bir çocukluktan bile habersizdir. Gerçi sürekli, çocuklara özel özgürlükler, özel koruma sağlansın; tasadan uzak, amaçsız orada burada ge-

zinme, biraz da oyun oynama hakları tanınsın ve bunların gerçekleşmesi için yardım edilsin gibi talepler ileri sürülür; bu tür talepler hep ortaya çıkar, herkes bunları onaylar ve doğrusu hayatımızın gerçeğinde bunlardan daha uygun göreceğimiz hiçbir şey de yok, bu talepler onaylanıyor, gerçekleşmesi için çalışmalar yapılıyor, fakat çok geçmeden her şey eskiye dönüyor. Öyle bir hayatımız var ki, bir çocuk yürümeye başlayıp çevresini biraz olsun tanıdı mı, bir yetişkin gibi başının çaresine bakmak zorunda kalıyor; ekonomik nedenlerle dağınık yaşamak zorunda kaldığımız alan çok büyük, düşmanlarımız çok, etrafımızda bizim için hazırlanan tuzaklar sayısız – çocuklarımızı bu varoluş mücadelesinden uzak tutamıyoruz; bunu yapmaya kalksak, sonlarını hızlandırmış oluruz. Bu üzücü nedenlere elbette bir de yüce bir neden ekleniyor: Soyumuzun doğurganlığı. Bir kuşak –ki her kuşak kalabalıktır– bir diğer kuşağı sıkıştırıyor, çocukların çocukluklarını yaşayacak zamanları yok. Diğer uluslar çocuklara özen gösterseler de, orada küçükler için okullar açılsa da ve her gün bu okullardan o ulusun geleceği olan çocuklar akın akın gelse de, çocuklar yine de uzun bir süre ve her gün aynı çocuklar olarak kalır. Bizim okullarımız yok, fakat kısa zamanda ulusumuzdan gözün alamayacağı kadar çok sayıda çocuk çıkar; henüz ıslık çalamıyorlarsa neşeyle tıslarlar ya da cıvıldarlar, henüz yürüyemiyorlarsa yuvarlanırlar ya da arkadakilerin yüklenmesiyle kayarlar, henüz gözleri görmüyorsa el yordamıyla insanların arasından her şeyi kendileriyle birlikte sürükleyerek giderler bizim çocuklarımız! Ve o okullardaki çocuklar gibi hep aynı çocuklar değillerdir, hayır, hep ama hep yenileri gelir hiç ara vermeden; bir çocuk gelir gelmez çocukluğu geride bırakır fakat arkasından acele acele gelen, kalabalık oldukları için yüzleri ayırt edilmeyen, yüzleri mutluluktan pembe pembe olan yeni çocuklar belirir. Tabii bu ne kadar güzel olsa da ve diğerleri bunun için bize ne kadar imrense de çocuklarımıza gerçek

bir çocukluk dönemi veremeyiz. Ve bu birtakım sonuçlara yol açar. Ölmeyen, yok edilemeyen bir çocukluk ulusumuzun içine işlemiştir; sahip olduğumuz en değerli varlık olan pratik zekâmızın tam aksine bazen aptalca davranıyoruz, tıpkı çocuklar gibi aptalca, saçma sapan, savurganca, aşırı cömert, düşüncesizce ve üstelik çoğu zaman da sırf küçük zevkler uğruna. Ve bu nedenle duyduğumuz sevinç bir çocuğun sevincinin gücünde değilse bile yine de ondan bir şeyler taşıyordur. Ulusumuzun bu çocuksu karakterinden Josefine de yıllardır faydalanıyor.

Fakat ulusumuz sadece çocuksu değil, bir açıdan vaktinden önce yaşlanmıştır da, bizdeki çocukluk ve yaşlılık başkalarınınkinden farklıdır. Biz gençliğimizi yaşamadan hemen yetişkin oluyor ve çok uzun bir süre yetişkin olarak kalıyoruz; bu nedenle belli bir yorgunluk ve ümitsizlik halkımızın dayanıklı ve umut dolu varlığı içinde derin izler bırakıyor. Herhalde müzik yeteneğimizin olmaması da bununla ilgili; bizler müzik için çok yaşlıyız, müziğin heyecanı, coşkusu ağırkanlı varlığımıza uymuyor; yorgun bir şekilde elimizle onu uzaklaştırıyor, ıslığımıza geri dönüyoruz; orada burada biraz ıslık çalmak bizim için en doğrusu. Kim bilir belki de içimizde müziğe yetenekli kişiler vardır; böyleleri varsa da ulusumuzun karakteri onları daha gelişmeden baskı altına alırdı. Buna karşılık Josefine'nin istediği gibi ıslık çalması, şarkı söylemesi ya da yaptığı şey her ne ise, bizi rahatsız etmiyor, bu bize uyuyor, buna katlanabiliyoruz; bunun içinde müzikten bir şeyler varsa bile o da olabildiğince hiçe indirgenmiştir; belli bir müzik geleneği korunmaktadır ve bunu bile kendimize en ufak bir yük olmayacak şekilde yapıyoruz.

Fakat Josefine ruh hali böyle olan bir ulusa daha fazla şeyler verir. Konserlerinde, özellikle hassas dönemlerde sadece çok genç insanlar böyle bir kadın şarkıcıya ilgi gösteriyorlar; onlar yalnızca Josefine'nin dudaklarını büzüşüne, öndeki sevimli dişlerinin arasından hava üfleyişine, kendi çı-

kardığı seslere hayran kalışına ve kendinden geçişine, kendisi için gittikçe daha da anlaşılmaz hale gelen yeni başarısını güçlendirmek için kullanışına hayran kalıyorlar; fakat asıl kalabalık –bu açık seçik görülmektedir– kendi dünyasına çekilmiştir. Konserlerde, mücadeleler arasındaki o zorunlu aralarda herkes düşlere dalar, bu düşlerde her bir uzvun gevşediğini hayal eder, huzuru olmayanların bir kez olsun halkın büyük sıcak yatağında keyif yapıp gerindiğini düşler. Ve bu düşlerde orada burada Josefine'nin ıslığı duyuluyor; o buna inci gibi diyor, biz ise dan dan diyoruz; fakat her halükârda ıslık buraya hiçbir yerde olmadığı kadar uyar, zaten müzik hiçbir zaman kendisini bekleyen anı bulamaz. Bu ıslık, kaybolup giden kısa çocukluktan, bir daha ele geçmeyecek bir mutluluktan olduğu gibi günümüzün canlı yaşamından; bu yaşamın küçük, anlaşılmaz fakat buna rağmen varlığını sürdüren ve sonsuz neşesinden de bir şeyler barındırıyor içinde. Ve tüm bunlar yüksek perdeden değil; hafif, fısıltılı tonda, samimi ve bazen de sıcak bir şekilde. Tabii ki bu bir ıslık. Nasıl olmasın ki? Islık çalmak halkımızın dilidir; yalnızca bazıları hayatları boyunca ıslık çalar fakat farkında olmaz; Josefine'nin ıslığı ise günlük yaşamın zincirlerinden kurtarmış kendisini ve kısa bir süre için bizi de zincirlerimizden kurtarıyor. Kuşkusuz bu gösterilerden mahrum kalmak istemeyiz.

Fakat Josefine'nin iddia ettiği gibi ıslık çaldığı zaman bize yeniden güç verdiği, vs. vs. söz konusu değildir. Sıradan kişiler için olabilir, fakat Josefine'nin dalkavukları için asla. "Başka nasıl olabilir ki?" –diyorlar umursamaz bir küstahlıkla– "Halkın akın akın koşup gelmesi, özellikle de tehlike o kadar yakınken ve hatta bu nedenle bazen tehlikenin zamanında önlenememesinin nedeni nasıl açıklanabilir?" Yani ne yazık ki bu son sözler pek doğru, fakat Josefine'nin övüneceği şeyler değil, özellikle de tüm bunlara, böyle toplantıların düşmanlar tarafından beklenmedik bir anda darmada-

ğın edilip bizimkilerden bazılarının hayatını kaybettiği, tüm bunların suçlusunun Josefine olduğu, evet ıslığıyla düşmanı oraya çektiği, fakat kendisinin her defasında en güvenli yere çekildiği, taraftarlarının himayesine sığındığı ve herkesten önce çarçabuk ortadan kaybolduğu eklenirse. Fakat aslında bunu da herkes biliyor, yine de herkes Josefine'nin canı nerede şarkı söylemek isterse oraya koşuyor. Bu da Josefine'nin yasaların dışında hareket ettiğini ve ulusumuzun tümünü tehlikeye atsa da her davranışının affedileceği anlamına geliyor. Eğer böyleyse o zaman Josefine'nin talepleri anlaşılır olur; evet, ulusun ona vereceği bu özgürlükte, bu olağanüstü, kimseye bağışlanmayan, yasalara karşı gelen armağanda, ulusun, Josefine'nin de iddia ettiği gibi kendisini anlamadığının, sanatı karşısında kendinden geçtiğinin, kendisini bu sanata layık bulmadığının, Josefine'ye çektirdiği acıyı ümitsizce dengelemeye çalıştığının ve nasıl ki Josefine'nin sanatı idrak gücünün dışında ise, kişiliği ve arzularının da emirlerinin dışında olduğunun bir itirafı olarak görülebilirdi. Ancak bunların gerçekle hiçbir ilgisi yok, belki de ulusumuzun bireyleri Josefine karşısında çok çabuk teslim oluyor, fakat hiç kimsenin karşısında koşulsuz teslim olmadığı gibi onun karşısında da teslim olmuyor.

Çok uzun zamandır, daha kariyerinin başındayken Josefine, şarkılarına saygı duyulması ve her türlü işin dışında kalması konusunda mücadele ediyor; yani geçinmesi için gerekli her türlü yük üzerinden alınsın istiyor ve herhalde hepsinin halkın üzerine yıkılmasını istiyor. Bir anda coşkuya kapılan biri –böyleleri de vardır– böyle bir talebin tuhaflığından, böyle bir talebi düşünen mantıktan yola çıkarak bunu içten içe haklı görebilir. Fakat halkımız bundan daha değişik sonuçlar çıkarıyor ve Josefine'nin talebini sessizce geri çeviriyor. Üstelik talebin gerekçelerini de çürütmeye zahmet etmiyor. Örneğin Josefine çalışırken yorulmasının sesine zarar verdiğini söylüyor, gerçi çalışırken harcadığı çabanın

şarkı söylerken harcadığından çok az olduğunu belirtiyor, ancak yine de şarkı söyledikten sonra yeterince dinlenmesine ve yeni şarkılar için güç toplamasına engel olduğunu, bu nedenle şarkı için çok çalışmasına rağmen istediği düzeye gelemediğini belirtiyor. Halk Josefine'yi dinliyor, fakat bir şey yapmıyor. Çok çabuk duygulanan böyle bir halk bazen de hiç duygulanmıyor. Bu reddediş bazen o kadar sert oluyor ki Josefine bile şaşırıp kalıyor, boyun eğer gibi görünüyor, elinden geldiğince iyi şarkı söylüyor, fakat sadece kısa bir süre için, sonra yeni bir güçle –görünen o ki sonsuz güce sahip– tekrar mücadeleye başlıyor.

Gerçi Josefine sözel olarak dile getirdiği şeyi elde etmek için uğraşmıyor. O akıllı biri, çalışmaktan da yılmıyor, bizler zaten işten yılmayız; istekleri kabul edilse bile eskiden olduğundan farklı yaşamayacak, işi şarkı söylemesine engel olmayacaktır kuşkusuz, şarkıları da daha güzel olmayacaktır – onun elde etmeye çalıştığı şey yalnızca sanatının zamana karşı ve şimdiye kadar bilinen her şeyin üstünde takdir görmesidir. Fakat her şeyi elde edebilir gibi görünürken bu arzusu gerçekleşmeyecek gibi. Belki de ta başında hamlesini başka bir yöne yapması gerekirdi, belki de şimdi kendisi de hatasının farkında, fakat artık geri adım atamıyor, geri adım atması kendisine ihanet etmesi demek, şimdi yapması gereken bu talebin arkasında durmak ya da düşmektir.

Kendisinin dediği gibi gerçekten düşmanları varsa bu savaşı parmağını bile oynatmadan zevkle izleyebilirlerdi. Fakat Josefine'nin düşmanları yok, orada burada kendisine karşı itirazlar varsa da bu savaş kimseyi eğlendirmez. Nedeniyse bu konuda halkın soğuk bir yargıç gibi davranmasıdır, ki böyle bir şeye bizde ender rastlanır. Biri çıkıp da Josefine'ye karşı yapılan bu davranışı onaylasa da, günün birinde kendisine de aynı şekilde davranılacağını düşünmesi bile tüm sevincini yok eder. Josefine'nin hem talebinde hem de talebinin reddedilişinde önemli olan konunun kendisi değil,

aksine halkın bir vatandaşına kendisini bu denli kapatmasıdır; oysa başka zaman aynı halk aynı vatandaşıyla bir baba gibi, hatta bir babadan da öte, son derece mütevazı bir şekilde ilgilenmişken.

Burada halkın yerinde bir vatandaş olsa, şu düşünülebilirdi: Bu adam o kadar zaman Josefine'nin tüm isteklerine hep boyun eğmiş, fakat bu boyun eğmeye nihayet bir son vermek isteğiyle yanıp tutuşuyor, ona insanüstü bir güçle boyun eğerken günün birinde bu boyun eğişin her şeye rağmen son bulacağına inanmış; evet hatta sırf olayı hızlandırmak, sırf Josefine'yi şımartıp, onu yeni isteklere teşvik etmek için ve Josefine gerçekten o son isteğini de dile getirsin diye gereğinden fazla boyun eğmiştir ve elbette sonunda, zaten çoktandır hazırlandığından reddetmiştir. Fakat böyle olmuyor; halkın böyle hilelere ihtiyacı yok, ayrıca Josefine'ye duyduğu hayranlık samimi ve sınanmış bir hayranlık; hem Josefine'nin talebi o kadar güçlü ki tarafsız her çocuk bile sonucu söyleyebilir; yine de Josefine'nin bu konu hakkındaki görüşlerinde böyle tahminler rol oynamış ve reddedilmesinden kaynaklanan üzüntüsüne bir acılık katmış olabilir.

Fakat Josefine böyle tahminlerde bulunsa da mücadeleyi bırakmaz. Hatta son zamanlarda mücadele iyice sertleşti; Josefine şimdiye kadar mücadeleyi sözlerle yürütmüştü; şimdiyse kendince daha etkili, bize göre kendisi için bile tehlikeli olan araçlar kullanmaya başlıyor.

Bazılarına göre Josefine kendini yaşlanmış hissediyor, sesinin gücünü kaybettiğini anlıyor ve bu nedenle kabul görmek için son bir mücadeleye girişme zamanının gelip geçtiğini düşündüğünden böyle acele ediyor. Ben buna inanmıyorum. Bu gerçek olsa Josefine Josefine olmazdı. Onun için yaşlanmak ve sesinin zayıflaması söz konusu değil. O bir şey istiyorsa, dıştaki nedenlerle değil, kendi içindeki tutarlılık nedeniyle istiyordur. Onun en yüksekteki taca erişmek istemesi, tacın biraz aşağıya sarkıyor olmasından değil,

aksine en yukarıda olmasından dolayıdır; elinde olsa tacı daha da yükseğe asar.

Dıştaki zorlukları küçümsemesi onun en olmadık yollara başvurmasını engellemiyor. Haklı olduğundan hiç kuşku duymuyor; bu durumda hakkını nasıl alacağı hiç önemli değil; hele ki doğru yollara başvurmanın hiçbir işe yaramadığı böyle bir dünyada. Hatta belki de bu nedenle hak arama mücadelesini şarkı alanından, kendisi için çok değerli olmayan bir alana kaydırmıştır. Yandaşları onun taleplerini etrafa yaymışlar, buna göre Josefine en gizli muhaliflerine kadar halkın her kesimi için gerçek bir zevk duyacağı şekilde, halkın anladığı anlamda bir zevk değil ama –çünkü halk eskiden beri Josefine'nin şarkılarından zevk aldığını iddia ediyormuş–, aksine kendisinin anladığı anlamda bir zevkle şarkı söylemeye yetkin hissediyormuş kendisini. Fakat, diye ekliyormuş Josefine, yüce olanın sahtesini yapamayacağı ve bayağı olana yüz veremeyeceği için, mecburen nasılsa öyle kalmalıymış. İşten kurtulma mücadelesinde ise durum farklı, gerçi Josefine burada da şarkısı için mücadele veriyor, fakat mücadele için değerli bir silah olan şarkısını kullanmıyor, bu nedenle başvurduğu her yol yeterince iyi.

Örneğin şöyle bir dedikodu yayıldı: Josefine, istekleri yerine getirilmez ise koloraturları* kısaltmaya niyetliymiş. Ben koloraturlardan anlamam, onun şarkılarında da koloratur diye bir şeye rastlamadım hiç. Josefine ise koloraturları kısaltmak istiyormuş; şimdilik tamamen ortadan kaldırmak değil, yalnızca kısaltmak istiyor. Söylenenlere göre tehdidini yerine getirmiş, ancak ben eski gösterileriyle şimdiki gösterisi arasında büyük bir fark görmedim. Tüm halk Josefine'yi koloratur hakkında bir şey söylemeden ve Josefine'nin istekleri konusundaki tutumunu da değiştirmeden her zaman olduğu gibi dinledi. Ayrıca Josefine'nin görünüşünde olduğu

---

* Şarkıyı güzelleştirmek amacıyla yapılan süslemelere ve bu süslemeleri icra edebilen sanatçıya verilen ad. (ç.n.)

gibi düşüncesinde de bir zarafet vardır. Örneğin gösteri bittikten sonra halka koloraturlar hakkındaki kararının fazla sert ya da ani gelmiş olabileceğini, bir sonraki gösterisinde koloraturları eksiksiz söyleyeceğini belirtti. Fakat bir sonraki gösteriden sonra fikrini yine değiştirdi ve artık koloraturların nihayet son bulacağını ve talepleri karşılanmadığı sürece bir daha ortaya çıkmayacağını söyledi. Fakat halk tüm bu açıklamaları, kararları ve karar değişikliğini duymazdan geliyordu; tıpkı düşüncelere dalmış bir yetişkinin bir çocuğun gevezeliklerini duymazdan geldiği gibi, aslında iyi niyetli fakat ulaşılmaz bir şekilde.

Fakat Josefine de vazgeçmiyordu. Örneğin geçenlerde çalışırken ayağını incittiğini, şarkı söylerken ayakta durmakta zorlandığını belirtti, fakat sadece ayaktayken şarkı söyleyebildiği için artık şarkıları da kısaltmak zorundaymış. Hafif topallamasına ve yanındakilerden birinden destek almasına rağmen hiç kimse onun gerçekten de sakatlandığına inanmıyormuş. İnce bedeninin hassas olduğu kabul edilse bile bizler işçi halkız, Josefine de bizden biri; öte yandan her sıyrıkta topallayacak olsak tüm halkın topallamasının sonu gelmez. Fakat Josefine ister topallamaya devam etsin, ister bu acınası haliyle eskiden olduğundan daha sık ortalarda görünsün, halk yine de Josefine'nin şarkılarını her zaman olduğu gibi minnettarlıkla dinliyor ve şarkılarını kısaltmasına da pek aldırmıyor.

Josefine tabii ki sürekli topallayamayacağı için başka bir şeyler buluyor, yorgunluğunu öne sürüyor, keyifsiz, güçsüz olduğunu bahane ediyor. Konserin dışında bir de tiyatro izliyoruz. Josefine'nin peşindeki taraftarları şarkı söylemesi için ona rica ediyor, yalvarıp yakarıyorlar. Josefine söylemek istediğini, fakat gücünün yetmediğini belirtiyor. İnsanlar onu teselli ediyor, her bir yandan iltifatlar yağdırıyor, şarkı söylemesi için onu daha önce belirledikleri yere taşıyorlar. Sonunda Josefine bilinmez bir nedenle ağlamaya başlıyor,

görünüşe bakılırsa son gücüyle şarkı söylemeye çalışıyor; yorgun, kollarını her zamanki gibi iki yana açamıyor, aksine sanki bedeninden daha kısaymış gibi cansız bir şekilde yandan sarkıtıyor fakat yine olmuyor, olmadığını başını arkaya atmasından anlıyoruz ve gözlerimizin önünde yığılıp kalıyor. Sonra ise kendini toparlıyor, ayağa kalkıp şarkı söylemeye devam ediyor; sanırım eskisinden farklı da değil şarkı söylemesi; sadece kulağı en ince nüansları fark edebilen kişi sesindeki olağandışı heyecanı sezebiliyor, ki bu heyecan da şarkısının lehine oluyor. Ve sonunda her zaman olduğundan daha az yorgun, sağlam adımlarla –küçük adımlarla sekişini böyle adlandırırsak– yanındakilerin her türlü desteğini reddederek ve kendisine saygıyla yol veren kalabalığı küçümseyerek uzaklaşıyor.

Son zamanlardaki durum buydu; en yeni olan ise şarkı söylemesi beklendiği bir anda ortadan kaybolmasıydı. Yalnızca yakınları değil, birçok insan onu aramaya başlıyor, ancak boşuna; Josefine kayıp, şarkı söylemek istemiyor, şarkı söylemesi için kendine rica edilmesini de istemiyor, bu kez bizi tamamen terk etti.

Tuhaf, o akıllı Josefine ne kadar da yanlış hesap etmiştir, o kadar yanlış ki, insan onun hiç hesap yapamadığına, yalnızca yazgısı tarafından, bizim dünyamızda sadece hazin bitecek yazgısı tarafından sürüklendiğine inanır. Şarkı söylemekten kendisi vazgeçiyor, kalplerimizde kurduğu tahtı eliyle yok ediyor. Fakat bu kalpleri bu kadar az tanımasına rağmen nasıl oldu da böylesine taht kurabildi? Saklanıyor ve şarkı söylemiyor, fakat halk sakin, hayal kırıklığına uğramış görünmüyor; mağrur, kendi içinde sakin olan bu kitle, görünüşü tam aksini söylese de, sadece armağan veren, asla armağan almayan, Josefine'den de olsa almayan bu halk kendi yolunda yürümeye devam ediyor.

Fakat Josefine'nin gidişatı iyi değil. Son ıslığını çalacağı ve tamamen susacağı zaman yakın. Josefine halkımızın

sonsuz tarihinde küçük bir kesit ve halkımız bu kaybın üstesinden gelecek. Elbette kolay olmayacak; bundan böyle toplantılar tam bir suskunluk içinde nasıl olabilir ki? Fakat Josefine oradayken de tam bir suskunluk içinde değil miydi bu toplantılar? Onun gerçek ıslığı anılarda kaldığından daha mı yüksek, daha mı canlı? Yaşadığı dönemler bile bir hatıradan ibaret değil miydi? Halkımız o bilge tavrıyla Josefine'nin şarkılarını kaybolmaz olduğu için çok değerli bulmamış mıydı?

Belki de bizler pek eksikliğini hissetmeyeceğiz, fakat Josefine fani acılardan kurtulmuş –ki ona göre bu yalnızca seçilmiş kişilere özgüdür– bir halde halkımızın sayısız kahramanları içinde seve seve kaybolacak ve çok geçmeden, bizler tarihle ilgilenmediğimiz için tüm diğer kardeşleri gibi yüce bir kurtuluş* içinde unutulup gidecek.

---

* Burada kastedilen kelime *Erlösung*. (ç.n.)